

Kovács Ferenc

Szülőfalunk

KÖBÖLKÚT

A keltáktól a 3. évezredig

Kovács Ferenc

**Szülőfalunk
KÖBÖLKÚT**

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Kovács Ferenc

Szülőfalunk

KÖBÖLKÚT

A keltáktól a 3. évezredig

Országos Széchényi Könyvtár

Köbölkút–Gbelce 1998

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Tisztelettel mondok köszönetet mindazoknak, akik a könyv megírásához szükséges anyaggyűjtésben segítséget nyújtottak, és ezzel hozzájárultak gazdagabb, hitelesebb összeállításához. Ugyancsak köszönöm a sok régi fényképet – tulajdonosaik elnézését kérve, hogy valamennyit nem használhattam föl.

Barta Ádám

Barta János

Bízik Szilvia

Ing. Benyus András

Dénesné Racska Hedviga

Dénes Károly

Gedai Sándor

Hegedűsné Vas Ágnes

Ivanics László

Kutrucz István

Ing. Masad Samír, Csc.

Nagy János

Pásztor László

Ing. Sväteník Jozef

Szabó Zoltán

Ing. Szamák István

Szűcs György

Dr. Stollmann András

Takácsné Nagy Erzsébet

Országos Széchényi Könyvtár

OB 84.627

2003

© Kovács Ferenc, 1998

ISBN 80-8062-005-9

H AZ Á M

*Itt születtem! E föld nekem hazám,
Urak szolgálja itt volt az apám.
Itt élt és halt minden ősöm,
Nem vagyok idegen, a jussomat őrzöm.*

*Ide köt minden, múlt, jelen, jövő,
Fekete föld, jó gabonát termő.
A Garam menti füzes, mezsgye, rét,
Minden, amerre nézek, szerteszt.*

*Ide köt engem bánat és öröm,
A tiszta szó, mely fölött őrködöm.
Palóc lányok csengő kacaja,
Szerelmet síró bánatos dala.*

*Sok-sok viharban megőszült aggok,
Dózsa György-arcú szikár magyarok.
Fekete kendős öreg nénikék,
Rozzant szekéren nyikorgó kerék.*

*Tavaszi fényben pompázó határ,
Az eresz alján fészkelő madár.
Kék búzavirág, izzó pipacsok,
Könnyes szemek, ölelő karok.*

*Gazdagon termő szőlővenyigék,
El nem felejtett szép tündérmesék.
Az őszi avar, havas háztetők,
Kopott kis bölcsők, csöndes temetők.*

*Minden ide köt. Nem szakítom el.
Mert ami köt, népemhez emel.
S e néppel én örökre egy vagyok,
Csak róla írok, nekik dalolok.*

*Itt születtem! E föld nekem hazám.
Mások szolgálja itt volt az apám.
Itt élt és halt minden őszám,
Jövőt építve a jussomat őrzöm.*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ELŐSZÓ

Kőbölkút községről, a falu eredetéről, történetéről, tájlevegéből eredő tulajdonságairól, mindarról, ami őt a többi hasonló nagyságú falutól megkülönbözteti, eddig nem jelent meg részletesebb írásos összeállítás. Most, hogy a községi rendszerről szóló törvény nyomán nálunk is megalakult az önkormányzat, megnőttek mind a jogaink, mind a felelősségünk a falu múltjával, jelenével és jövőjével szemben.

A falu múltja mindnyájunk közös öröksége. Meg kell ismernünk, mert tudjuk: amint a jelen a község mai polgárainak életét jelenti, úgy a múlt a régi idők történéseiben nemcsak a falunak mint egésznek az „objektív” eseményeit tartalmazza, hanem őseink életét, boldog vagy szomorú, „szubjektív” sorsát is magába foglalja. Ezért a falunk története a mindenkori lakosság kulturális öröksége, amellyel törődnünk kell, foglalkozni vele. Ez ad erőt mindnyájunknak ahhoz, hogy a jelent úgy irányítsuk: ha majd múlttá válik, ne kelljen rá szégyenkezve visszatekinteni.

Kőbölkút község fekvésénél fogva – mintegy félúton Érsekújvár és Párkány között – az évszázadok, évezredek során a hadak útja volt. A falu határán vonultak át a hunok, az avarok, itt harcoltak egymás ellen a kvádok és a rómaiak, erre vezette seregét III. Vencel cseh király, 57 évig a község északi határa egyúttal az oszmán-török birodalom határa is volt, ennek minden következményével együtt. Ezek során a falu többször elpusztult, elnéptelenedett. De mindig újjraalakult! Újjáépítették, benépesítették elmenekült, de visszatérő lakosai, a hozzájuk csatlakozó idegenek, akik később maguk is kőbölkútiakká váltak. Ők is, akárcsak ma mindnyájan, akik itt születünk és nevelkedtünk, vagy ideköltöztünk, ezt a falut tartjuk szűkebb hazánknak.

Ezért szükségessé vált, hogy községünkről összegyűjtsük, írásba foglaljuk mindazt, amit róla a régmúlt, majd a későbbi, sőt a jelen időből tudunk; hogy felkutassuk, megismerjük azon eseményeket, amelyek iránt joggal mutatkozik érdeklődés a mai, de bizonyára majd az utánunk következő nemzedékek részéről is. Bár e könyv távolról sem képes felölelni mindazon eseményt, ami itt az évszázadok során végbement, jó alapul szolgálhat további, részletesebb kutatások számára.

Köbölkút népe mindig szorgalmáról, igyekezetéről, élni akarásáról volt ismert. Kiheverte a múlt csapásait, újra talpra tudott állni, gyarapítani tudta faluját, családját. Remélem és hiszem, hogy így lesz a jövőben is.

Jó szívvel ajánlom ezt a munkát a faluját szerető valemennyi köbölkúti polgárnak.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

I.

A FALU FEKVÉSE, KELETKEZÉSE ÉS TERMÉSZETI ADOTTSÁGAI

A. AZ ŐSKOR ÉS A KÖRNYÉK

A Garam menti dombhát déli nyúlványa és a Kisalföld között, a Duna és a Garam vízválasztó vonalán, részben sík, részben dombos tájon, valamikor halban és vadban gazdag vidéken terül el Kőbölkút község. A falu fölött nyugatra emelkedő Somlyó hegy 214, a keleti határrészen az Újhegy 217 méter magas, területének legalacsonyabb pontja a Párizsi csatorna vízszintje – 116 méter a tengerszint felett. Temploma 145 méter magasan áll az Adriához viszonyítva, ez a falu átlagos tengerszint feletti magassága is. A falu szélétől Párkány felé a Hegyfarokig húzódó, délnyugati lejtésű dombvonulat kiváló termőhely szőlő, gyümölcsfák telepítésére. A Duna felé vonuló síkság gabona termesztésére alkalmas; az északi irányban található lápos határrészen a gazdag nádtermést adó mocsár s annak különlegesen értékes növény- és állatvilága a falu jellemzője. A községtől keletre és nyugatra lomblevelű erdő húzódik.

Ez a hely az őskor és a korai középkor idején kedvező terület volt a benépesedésre, amit az ezekből a korokból felszínre hozott hiteles leletek bizonyítanak. Egyes helyeket rendszeresen vizsgáltak, mások létezéséről pedig a szántások során felszínre került különböző tárgyak tanúskodnak. A paleolitikum az emberiség őskorszakának leghosszabb időszaka. Európában körülbelül 2 millió évig tartott, és Kr. e. 2000-ben ért véget. Fő jellemzője az öt eljegesedési és négy felmelegedési időszak váltakozása volt. Eljegesedés idején Európa nagy részét összefüggő jégmező borította.

A felmelegedés időszakában és következtében a területünket borító jégmező határainktól északra húzódott vissza, és a növényzet újból megjelent. Az eljegesedés időszaka alatt viszont a jéghegyek fennsíkjain magas légnyomás keletkezett, amely észak-déli mozgást hozott létre. A Kárpátok szélvédett helyein ez a légmozgás sárga porszemcséket halmozott fel, amelyet a tudomány lösznek nevez. Így keletkezett a Garam menti löszhát, melynek délnyugati nyúlványain fekszik Kőbölkút község (PAVŰKOVÁ–NĚMEJCOVÁ 1984).

A löszdombokon és a teraszokon az ősember és az őskori ember (*Homo sapiens sapiens*) nagy előszeretettel telepedett meg. A nem messze tőlünk, Szógyén község határában 1961–1985-ben végzett régészeti kutatómunka keretében egy sekély mélyedésből, amely valószínűleg az őskori ember lakóhelyéül szolgált, többféle, pattintott kővekből készült szerszám került napvilágra. A feltárt leletek kora 28 ezer évre tehető, és az úgynevezett Würm-korszak (az utolsó jégkorszak) során keletkezett rétegből kerültek elő. Valószínű, hogy az őskorszak későbbi időszakában is éltek ezen a vidéken embercsoportok, de erről emléket nem tártak fel. A lösztalajra felrakódott barnaföldet, amely a kőbölkúti határra is jellemző, csak később – valószínűleg az újabb kőkorszakban (neolitikum) – hasznosították az első földművelők. A mai Délnyugat-Szlovákia vidékére az első mezőgazdasági, az ún. lineáris kerámia kultúrája a mostani Észak-Magyarország területéről terjedt át, amely mellesleg a Kr. e. VI. és V. évezred végétől Közép-Európán át egészen az Atlanti-óceán partjáig terjedt el.

A környéken végzett archeológiai feltárások nyomán ennek a kultúrának a Kr. e. V. évezred feléből egy vagy több egymást követő település nyomai bukkantak elő – a Kőbölkútról Szógyén felé vezető úttól nyugatra, Kőbölkút térségében.

Ebben a korban települések nagyobbára csak ott fordultak elő, ahol a talajt feketeföld borította, és az éghajlat mérsékelt volt. Az első földművesek ekkor javarészt egy vagy két szemet tartalmazó kalászos búzát, továbbá kölest, ritkábban árpat és lencsét termesztettek. Többfajta háziállatot is tartottak.

A Kr. e. IV. évezredben az időjárásban érezhető változás következett be. A csapadék erősen megcsappant, és különösen a Kr. e. IV. évezred közepétől az időjárás jellege szárazzá és meleggé

vált, jóval kevesebb csapadékkal, mint a megelőző évezredben. A feketeföld – bár a földművesek számára általában sokkal kedvezőbb, mint a barnaföld – e szárazság sújtotta korban kevésbé kedvezett, mivel belőle a nedvesség gyorsabban leszivárgott a talajba, és a növényzet gyökérzete víz nélkül maradt. A barnaföld-övezetek magasabb fekvésűek, s ott a csapadék is gyakoribb, ezért a települések a magasabb fekvésű területekre húzódtak fel. Talán ez az oka, hogy Kőbölkút határában e korból nem bukkan-
tak emberi település nyomaira.

És vajon milyen természeti adottságokkal rendelkezik Kőbölkút község ma, a XX. század végén?

B. FÖLDTANI VISZONYOK

E vidék földtörténeti szempontból a magyar középhegység (Gerecse, Pilis) nyúlványa, a földtörténet őskorában (paleozoika) és geológiai középkorában (mezozoika) keletkezett üledékből alakult ki. Az úgynevezett Ógyallai töréstől északra ez igen mély réteget képez, a közelben végzett legmélyebb fúrás – Kisújfalunál, 3171 méter mélyen – sem érte el még a kristályos ősközet-alta-
lajt. Az üledékes réteg kőzettanilag 300 méter mélységig agyag- és homokrétegek váltakozásából áll. A falu környékén, főleg ivóvízke-
resés céljából, de egyéb kutatási célokra is, több mélyfúrást vé-
geztek a XX. század második felében. Ezek közül a legmélyebb 313 méter. Ennél, valamint a továbbiaknál is, a falutól keletre és északkeletre általában több vastag, különféle színű agyagréteget és néhány vékonyabb homokréteget találtak, ami ivóvíznyerés cél-
jaira elégtelen. Az utolsó hidrogeológiai felmérés, melyet már az önkormányzat 1991-ben a pozsonyi Dionýz Štúr Földtani Intézet-
nél rendelt meg termálvíz kutatás céljából, a következő eredményt hozta: Nagy víztartalmú és magas hőmérsékletű vízforrás csak a falutól délre, kb. 4,5 km-re található, 1500-1600 méter mélyen, megfelelően alacsony sótartalommal. Ettől a földtani törésvonal-
tól északra a termálvizek magas sótartalommal rendelkeznek (25-30 g/l), melynek felhasználás utáni likvidálása megoldatlan. Ezért

a javaslatuk: Fúrní sekélyebb – 300 méter mély kutat a kőbölkút-sárkány–szőgyéni útelágazásnál. Ugyanis az ottani próbafúrás 5 l/s vizet adott 125 méter mélyről. Ebben a mélységben a víz még nem ásványi, a hőfoka kb. 15-20 °C, ami még műszakilag növelhető.

A falunak a XIX. század végén még két kőbányája volt – a szőlőhegyen át a Sárkány felé vezető erdei út nyugati oldalán és a Szedres dűlőben. Mindkét helyen gyengébb minőségű homokkővet nyertek, felszíni fejtéssel.

C. IDŐJÁRÁSI ESEMÉNYEK ÉS ELEMI CSAPÁSOK

Az ember tevékenységét, sorsának alakulását, életének jobbra vagy rosszabbra fordulását mindig jelentősen befolyásolta az időjárás. Ennek változásai különösen nagy hatással voltak már a régműltben is főleg a falusi ember életére, akinek boldogulását nagy részben az időjárás alakulása szabta meg, ennek lefolyása, különleges eseményei.

Ezért, amikor egy adott hely – esetünkben Kőbölkút község – történelmének politikai, társadalmi, gazdasági változásait taglaljuk, nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy vajon az időjárás hogyan alakult, milyen irányban és mennyire befolyásolta a régműlt eseményeket. Bár az erről beszerzett irodalom csak néha foglalkozik közvetlenül a faluban történt ilyen eseményekkel, a szélesebb környéken, Magyarországon vagy a Kárpát-medencében észlelt jelenségek minden bizonnyal itt is végbementek. Ha egész Magyarországon óriási szárazság volt, vagy rendkívüli hideg sújtotta a Kárpát-medencét, az bizonyára Kőbölkúton is kifejtette káros hatását. Ezért a most leírt események számunkra is érvényesek és tanulságosak lehetnek (RÉTHLY 1962, 1970).

ÉV: ESEMÉNY:

173 A Garam mentén rekkenő nyári napon Marcus Aurelius csapatai a markománok ellen küzdve bekerültek egy zivatar-

- ba. A hőségától eltikkadt katonákat – Xilophilinosz görög író szerint – a felfrissítő eső mentette meg a pusztulástól.
- 268 A Duna menti országokban borzalmas járványok pusztítottak. Gót, szittyá és római csapatok estek áldozatul.
- 547 Európában szigorú tél volt. A St. Denis apátság krónikása szerint olyan hideg volt, hogy a madarak röptükben megfagytak.
- 608 Ezen a télen olyan rettenetes hideg volt, hogy az enyhe Fekete-tenger is befagyott.
- 661 Nedves év. Zivatarokban és esőkben gazdag esztendő, sok ezer embert a zivatarok pusztítottak el. A hüvelyes veteményt a sok eső miatt nem takarították be, a magok gyökeret eresztettek, és új termést adtak.
- 678 Olyan forró nyár lett, hogy az erdők, szénaboglyák, háztetők meggyulladtak, tavak, folyók, kutak kiszáradtak.
- 695 Igen szigorú tél. A szőlőtőkék mindenütt kipusztultak.
- 763 Európában példátlanul szigorú tél, valószínűleg Európa teleinek legszigorúbbika. Már október 1-jén befagytak a folyók és a tengerek, még a Fekete-tenger és a Dardanellák is, mégpedig 30 hüvelyknyi = 80 cm vastagságban. A hótakaró pedig 15-20 hüvelyknyi magas volt = 40-50 cm. A februárban fellépő hirtelen hóolvadás nagy áradásokat okozott. A szigorú telet jó ideig tartós szárazság követte.
- 821 Szokatlanul hideg tél. Már szeptember 22-én kezdődött a téli hideg, fagy és havazás, majdnem megszakítás nélkül tartott április 12-ig. Európa folyóit egy hónapon át olyan vastag jégpáncél borította, hogy azokon a legnehezebb szekerek is közlekedhettek.
- 988 A nagy szárazság miatt nem volt termés, július 15-e és augusztus 13-a között olyan nagy volt a hőség, hogy a földken minden tönkrement, és Németországban borzalmas éhínség lépett fel.
- 1019 Hóban gazdag, hosszan tartó, rendkívül szigorú tél. Számos ember megfagyott.
- 1043 Magyarországon oly szigorú tél volt, hogy a marha az istállóban fagyott meg. A tél után óriási inség lépett fel. III. Henrik német császár hada a Garamig hatolt előre, és csak a hirtelen beállott kemény tél miatt vont vissza seregeit.

- 1084 Sáskajárás volt.
- 1090 Európában elviselhetetlen hőség volt, különösen június 5-én. Szinte semmi sem termett.
- 1117 Lány tél, úgy hogy február elején oly iszonyú égcsattogások voltak, mint nyáron.
- 1126 Januárban virágoztak Magyarországon a fák, áprilisban ért a cseresznye, májusban aratták a gabonát és augusztus elején volt a szüret.
- 1147 II. Géza magyar királynak Konrád császár ellen folytatott háborúja után „mondhatatlan, igen nagy aszály lőn és az hosszú aszály után igen nagy drágaság lőn, hogy éhség miatt sok emberek meghalának”.
- 1147 Hazánkban hihetetlen mértékben dúlt az éhínség. Felicián esztergomi érsek állítólag 50 000 véka gabonát osztott ki az inségesek között, s példáját a többi főpap is követte.
- 1241 A tatárok 10 hónapig nem tudtak a Dunán átkelni, hol Pál királyi udvarbíró hadai álltak őrt. 1241 karácsonyán a Duna befagyott. A magyarok Esztergomnál állandóan törték a jeget, és a végén vitézül ellenálltak.
- 1242 Midőn a tatárok egy borzasztó évi itt-létük után 1242 tavaszán kivonultak, újabb csapás érte vidékünket... az éhség és a sáska.
- 1260 A morvamezei ütközetben több katona pusztult el a nagy forróság következtében, mint fegyverek által. A katonák egész sorai dőltek ki. A napszúrástól hullottak, mint a legyek. Július 12-én, a cseh Ottokár és IV. Béla seregei összecsapásakor az izzó forróságban sok magyar katona pusztult el.
- 1275 A nyáron is olyan hideg lett, hogy semmiféle gabona, gyümölcs és szőlő meg nem érhetett.
- 1294 Olyan enyhe tél volt, hogy fűteni sem kellett.
- 1328 Ebben az évben végződött az 1310 óta tartó nyomorúságos évek sora. Bőséges gabona-, bor- és gyümölcsstermés. A jó esztendők gyakran megismétlődtek.
- 1363 Nagy csapás nehezedett a hazára 1363-ban és 1364-ben. A példa nélküli aszály és az ennek nyomán támadt terméketlenség és éhség következtében Lajos király meghagyta az előljáróknak, hogy házról házra menve írják össze a gabo-

- nakészletet, melyből mindenkinek meghagyott egyévi szükségletet, a többit köteles volt kiszabott áron eladni. De ezen bölcs intézkedés az éhhalált sok helyen megakadályozni nem volt képes.
- 1386 Alig szálla meg az új magyar király (Károly) Budán, olyan forgószelet támadt, milyenre a legöregebb emberek sem emlékeztek, s mely pehely gyanánt tépte le a tornyok és házak tetejét.
- 1420 A fák kétszer virágoztak és termettek gyümölcsöt. A gabonának április 7-én már kifejlett kalásza volt. A cseresznye áprilisban, a szőlő májusban kezdett émi.
- 1426 Nagy inség volt ebben az esztendőben. Majdnem naponta esett, annyira, hogy földjeinken, valamint a szőlőkben nem lehetett dolgozni. Emberben és állatban hiány volt. A gabona és a szőlő rosszul sikerült, minden megdrágult. December 6-án a mezők és kertek fáira virágba borultak. Nem volt tél.
- 1470 Kései termésű év, csak Jakab napja (július 25.) körül arattak. Kevés gabona termett. A bor gyalázatos és savanyú volt.
- 1473 Anno Domini olyan nagy szárazság volt, hogy Magyarországon a Dunán által lehetett az emberek gázolva lábbal menni.
- 1474 Közép-Európában Szent Péter és Pál napján du. 3 órakor nagy vihar volt, amely sok vidéken házakat és városokat döntött le, különösen az erdőkben pusztított, és a Rajna vidékétől egész Magyarorszáig terjedt. Augsburg Szent Ulrich-templomát is összedöntötte, agyonütvén a papot ministránsaival és harminc embert.
- 1480 Gergely Amus pálos generális szerint, midőn 1480-ban Magyarországon a nagy és hosszú szárazság következtében a mező kiszáradt és a források kiapadtak, a dicső és egyszerűségi király (Mátyás, az igazságos) felszólítására Gergely és a kolostor tagjai, számra 300-an, ünnepes körmenetben vonultak Budára a királyi várkapornába, hol buzgó imák közt esedeztek az országos csapás megszűnéseért. Estére a körmenet után megjött az eső.
- 1500 A jobbágyokat az élelmiszer hiánya és felélése oly mértékben elnyomta és elszegényítette, hogy bükkmakkból kény-

- szerültek kenyeret készíteni, és ilyen bükkmakkból készített kenyerekkel táplálkozni.
- 1502 Június 8. – Ezen a napon akkora vihar támadt Magyarországon, hogy sok ember a házában pusztult el, majd a mennykő minden állatot agyonütött a mezőn, a földeket és szőlőket úgy letarolta, hogy rá sem lehetett ismerni, a csodálatos nagyságú kövek (jégszemek) mélyen tépték ki a venyigéket.
- 1539 Ebben az évben telünk nem volt, a nyár olyan forró volt, hogy az embereknek éjjel kellett dolgozniuk. Szalma, széna és sarjú sem termett, úgyszintén kukoricatermés sem volt, gabona is kevés, de jó.
- 1539 Takarmányhiány, a szarvasmarhákat az erdőkbe terelték élelemért. A barmot jóformán elajándékozhatják a nagy eleség hiány miatt. Bor is kevés termett, de igen jó és erős, úgy égetett, mint a pálinka. Árpa- és zabkenyeret ettek az emberek.
- 1556 Március végétől április 27-ig derült ég mellett oly nagy hőség volt, amilyent egyébként még kánikulában sem éreztek valamikor, majd Bertalan napja (augusztus 24.) körül havazott. E két hónapon át fényes üstökös volt látható, amely a Naphoz hasonlított és egészen szokatlan volt. Karácsony napján a mennykő nagy villámlással és dörgéssel becsapott, aminek következtében sok helyen egész falvak égtek le és betemettettek.
- 1559 A hó az embermagasságot meghaladta, s a rákövetkezett nagy éhség miatt a szegény emberek több helyen makkal éltek.
- 1590 Július 14. – A nagy jégeső az összes szőlőt elverte.
Augusztus 31. – Ismét nagy jégeső, mely mindent megsemmisített.
- 1603 Ez évben iszonyú dögvész pusztított. A dögvész nagyszámú, mindennemű és korú halandót ragadott el. A dögvész átterjedt a barmokra is, melyek, gyógyszer nem találtatván, nagyrészt elhullottak.
- 1606 Keresztelő Szent János (június 24.) után három nappal a Sárkány melletti erdőnkben majdnem tenyérmagasságnyi hó esett.
- 1671 Július. Nagy jégverés, férfiököl nagyságú jégdarabok hullottak.

- 1681 Oly gazdag borév volt, amilyent még nem éltek meg. A káposztáshordók is megteltek borral, nem volt elég edény a bor eltevésére. A gabonatermés is jó volt.
- 1707 Szép áldást ígért az Isten, de a szüret felé tartós nehéz esőzés volt, amelynek következtében minden a tőkéken rothadt. A szőlő a tőkéken penészedni kezdett, s végre teljesen összement, így a sok cefréből igen kevés lett. A bomak ijesztően penészes szaga volt, megrontotta a hordót is.
- 1708 Nyáron a pestis miatt a pozsonyi országgyűlés feloszlik. Szent Mihálykor (szeptember 29.) beállt a fagyos tél. Az őrt álló katonák álló helyükben megfagytak. A roppant hideg átment a következő esztendőre is.
- 1709 Január 5-én éjjel egészen rendkívüli és emberemlékezet óta fel nem lépett kegyetlen hideg volt, mely megszakítás nélkül január 13-ig tartott. A hideg a legmélyebb pincékben is összehúzta a talajt, a legerősebb szeszt és a hordókban a bort részben megfagyasztotta, úgyszintén a legtöbb kút vizén minden szokás ellenére jég képződött. A hegyek, völgyek talaja megfagyott, és a szőlők elpusztultak.
- 1711 A sáskajárás és a rettenetes marhadögvész két éven át tartott. A kár a vetésekben, fákban katasztrofális volt.
- 1713 November 1-jén heves zivatar volt, ebben az évszakban szokatlan mennydörgéssel és villámlásokkal. Egy-két helyen a villám gyújtott. A környéken jég is esett. 3-tól 10-ig eső, 11-én havazás, 12-én rendkívül erős fagy, dühöngő északi széllel. A lehullott hó négy lábnyi magas, november vége felé erős fagy, vad forgószéllel.
- 1727 Ezen a télen nem volt hó, mégis minden várakozás ellenére április 19–22-én nagy hóvihár volt és olyan fagy, hogy a gyümölcsöt mind elpusztította.
- 1728 Egész januárban szép meleg idő. Szent Pálkor (január 25.) olyan szép idő volt, hogy a méhek csapatostul hordták a mézet az erdőben és a réteken.
- 1738 Az 1738-ra forduló egy a leghavasabb telek közül. A vadisznók az erdőn a hó alatt jártak a makkot felszedni. Szintén olyan lyukaik voltak a hó alatt, mint az egereknek szoktak lenni. A nagy szarvas állatok orraikat feltartották, hogy a nagy hóban meg ne fúljanak.

- 1739 Gyenge bor- és gabonatermő év volt. A tél korán állt be, Simon és Júdás napján (október 28.) már megkezdődött a fagy, úgyhogy nehéz szekereket elbirt a megfagyott sár. A káposzta a földeken teljesen megfagyott, s az embereknek jóformán nem lett ennyivaló káposztájuk. A szüretet a legtöbb helyen a fagyos szőlők között tartották meg, a leszüretelt szőlőt legnagyobbbrészt fagyottan vitték be, s az emberek a szobákban vagy a meleg pincékben olvasztották ki, ami azonban sokáig tartott. Kevés és gyenge bor termett.
- 1781 Ezen a napon észlelték hazánkban a legnagyobb hőséget, 42,5 °C-t (július 6.). Néhány napig olyan nagy volt a hőség, hogy a mézeskalácsosoknál a viasz megolvadt.
- 1791 Április 22–25. A húsvéti ünnepek a szokásos egyházi szertartásokkal teltek. Nagypénteken olyan villámlásban és mennydörgésben volt részünk, amelyet nyár közepén is alig remélhattünk volna. Az időjárás szeszélye folytán húsvét mindkét napján bőséges záporok voltak.
- 1799 Egyike a leghidegebb teleknek. December 8-án befagytak a fűtött szobák ablakai, és február 20-ig sose olvadtak ki. A pincékben egész télen be voltak fagyva a csapok, a 22 öl (kb. 42 m) mélységű kutak is befagytak. Megfagyott az égetett bor is. A tanyákon, amint hálásra szállottak a kazlokra a varjúk, úgy találtattak megfagyva seregestül. Az élőfák úgy megzúzósodtak, hogy az ágaik letöredeztek alatta. A tengerek a Krisztus utáni 763-ik év óta nem fagytak be úgy, mint ezen a télen, 220 napig volt fagy alatt a föld színe.

D. KÖBÖLKÚT ÉGHAJLATI VISZONYAI A XX. SZÁZADBAN

Köbölkút község mezőgazdasági jellege, ennek a falu közgazdasági életére gyakorolt hatása alapján véve a klimatikus feltételek tényezőinek a függvénye. Ezek a sokéves megfigyelések alap-

ján – a közeli, Kőbölkúttól 18 kilométerre fekvő Ógyallai Meteorológiai Obszervatórium adatai szerint – a következők:

I. A közvetlen napsugárzás vízszintes felületre eső átlagos napi összege és a globális sugárzás gcal. cm⁻²-ben mért értékei átlagos felhősödés mellett, az 1901–1950-es évek átlagában mérve a következők:

Hónap	gcal. cm ⁻² értékek	
	közvetlen sugárzás	globális sugárzás
I.	36	85,2
II.	78	154,1
III.	162	266,7
IV.	259	406,5
V.	371	490,0
IV.	409	522,4
VII.	401	516,7
VIII.	332	452,6
IX.	228	317,4
X.	126	185,4
XI.	47	89,6
XII.	23	56,0

Tekintettel ezen sugárzási értékekre és a napsugaras órák magas számára – 2000 órán felül átlagosan évente – a falu határa kiválóan alkalmas a több napfényes órát igénylő növények termesztésére. Az intenzív sugárzás és fényértékek főleg a speciális növények – szőlő, dohány, napraforgó számára kedvezőek.

II. A napsütéses órák száma az 1894–1950-es, 56 éves megfigyelés alapján a következő (KOVÁCS 1965):

Hónap	napsütéses órák valós száma	az asztronómiailag lehetséges napsütéses órák és a valóság %- aránya
I.	66,2	23,9
II.	90,5	31,4
III.	145,9	39,3
IV.	187,5	45,6
V.	251,5	53,3
VI.	262,0	54,6
VII.	284,1	58,9
VIII.	263,7	59,7
IX.	194,5	51,7
X.	136,8	40,8
XI.	74,9	26,9
XII.	51,2	19,5
Egész év:	2008,7	44,9

Ez a huszadik század egyes évtizedeiben jelentős kilengésekkel is járt, ugyanis a napsütéses órák száma évtizedenként így változott:

Évtized	Óraszám	% -arány
1901–1910	Ø 1 896,1 óra	42,4 %
1911–1920	Ø 1 768,1 óra	39,5 %
1921–1930	Ø 2 087,4 óra	46,5 %
1931–1940	Ø 2 116,0 óra	47,3 %
1941–1950	Ø 2 195,8 óra	49,1 %

III. Az 1871–1950-es, 80 éves időszakban mért átlagos hőmérsékleti értékek nálunk a következők voltak (KOVÁCS 1965):

Hónap	átlagos havi hőmérsékleti értékek °C-ban mérve
I.	- 2,1
II.	- 0,2
III.	+ 4,6
IV.	+ 10,1
V.	+ 15,0
VI.	+ 17,9
VII.	+ 20,0
VIII.	+ 19,1
IX.	+ 15,2
X.	+ 9,9
XI.	+ 4,2
XII.	- 0,3
Egész év átlaga:	+ 9,6

Az 1901–1950-es, 50 éves időszakban mért extrém hőmérsékleti értékek falunkban a következők voltak (KOVÁCS 1965):

Hónap	abszolút max.	abszolút min.	Hónap	abszolút max.	abszolút min.
I.	+ 17,7	- 30,5	VIII.	+ 39,0	+ 4,0
II.	+ 19,9	- 35,0	IX.	+ 33,7	- 2,4
III.	+ 24,2	- 18,7	X.	+ 29,3	- 14,0
IV.	+ 28,8	- 7,0	XI.	+ 21,8	- 18,2
V.	+ 32,1	- 3,7	XII.	+ 18,5	- 23,1
VI.	+ 36,5	- 0,2	Egész év:	+ 39,0	- 35,0
VII.	+ 38,2	+ 6,2			

IV. A faluban domináló mezőgazdaság számára különösen nagy jelentőségű a lehullott csapadék mennyisége. Ez itt az 1876–1950-es évek alatt végzett megfigyelés 75 éves átlaga alapján a következő (KOVÁCS 1965):

Hónap	átlagos csapadék	ennek évi megoszlása	Hónap	átlagos csapadék	ennek évi megoszlása
	mm:	%-ban		mm:	%-ban
I.	36	6,1	VIII.	50	8,5
II.	33	5,6	IX.	46	7,8
III.	40	6,8	X.	54	9,2
IV.	48	8,2	XI.	49	8,3
V.	66	11,3	XII.	48	8,2
VI.	59	10,0	Egész		
VII.	59	10,0	év:	588	100,0

A lehullott csapadék mennyiségéből a nyári félévre (április-szeptember) 55,9 % jut, míg a téli félévre 44,1 %.

Ezen 75 éves megfigyelés alatt azonban az átlagtól jelentősen eltérő, extrém adatokat is feljegyeztek. Ezekből idézek néhány érdekeseget (KOVÁCS 1965):

Hónap	legmagasabb mért csapadékmennyiség		legalacsonyabb mért csapadékmennyiség		napi max. csapadékmennyiség
	mm:	év:	mm:	év:	
I.	95	1922	1	1882	24,3
II.	120	1876	0	1890	28,6
III.	138	1937	2	1929	32,4
IV.	128	1916	4	1946	41,5
V.	189	1899	2	1884	75,5
VI.	146	1926	4	1932	48,8
VII.	143	1914	11	1934	48,5

VIII.	153	1918	1	1947	88,8
IX.	147	1922	1	1947	55,0
X.	166	1881	3	1908	42,9
XI.	122	1919	2	1892	41,1
XII.	176	1882	5	1881	38,7

Ezen időszak alatt a legcsapadékosabb év 1900 volt, amikor 907 mm csapadék hullott, és a legaszályosabb 1921, 386 mm évi csapadékkal.

E. A KÖBÖLKÜTI MOCSÁRVILÁG

Az általános földrajzi fogalmak szerint az olyan állóvizet, melyen hajó járhat és egyik partjáról a másikra elláthatunk, *tónak* nevezük; ha pedig sem lábbal, sem hajóval nem járható, akkor *mocsár* a neve (BÉL).

A mai értelemben vett kőbölküti mocsárról már Bél Mátyás, a híres geográfus 1731-ben, majd Gyurikovits György 1839-ben mint „posványos” tóról értekeznek. Lássuk, mit is írt Gyurikovits 160 év távlatából a „Kőbölküti tóról, rajta létezett úszó szigetekről és annak lecsapoltatásáról”. Íme néhány részlet a Komáromban 160 éve megjelent *Mindenes Gyűjtemény*ből.

„Esztergom Vármegyében Párkányi Járásban Kisújfalu és Kőhidgyarmath között, Ujfalu, Kőbölkút, Gyiva, Sárkán helységek és Puszta Arad határában egy és fél mértföldnyi hosszúságú ingoványos, kákás, nádas posványos tó, mely Koltánál Komárom Vármegyében eredt Csúz kúrti patak meggyült vizéből származott, Sárkánynál s Gyivánál keskenyebb körbe szorult s több helyen 8 lábnyi mély vala, nagy kiterjedésű völgyet tett hasznavehetetlené s darvak, vadludak s vadrecék tanyájává. Szélessége igen rendetlen vala: legnagyobb 600, legkisebb 123 ölnyire, hossza a Kúrti határ szélétől a Sárkányi határ széléig Kis Ujfalui s Kőbölküti határookban 3763 ölnyire terjedett. A mocsáros tó körültre szélein csupa nád, káka, sás nagy mennyiségben nőttek, annyira hogy erdőnek nevezhetné az ember...

Ezen hosszasan kiterjedő tónak hátán az előtt kevés esztendőkkel több szigetek úsztak: azoknak számát Bél Mátyás író 1731 eszt. tulajdon tapasztalásából háromra teszi. Esztergom Vármegyének földmérője Jázgy Gyula által 1803 eszt. hites, pontos, helyesen rajzolt, s udvari Tanácsos Görög Demetertől külön táblára metszve kiadatott földképén öt szemléltetik: uradalmi földmérő Hankóczy Jakab a ki 1819 eszt. e tavat földes úr Herczeg Pálffy József rendelkezéséből kimérte, hiteles előadása szerint Kis-Ujfalun alól kettő, ugymint Ludak tója, Házakszege, Kőbölkúti határban három: Mátésziget, Ludak tója létezett. Midőn 1819 eszt. Bátorkeszi uradalmat topographiai s gazdasági tekintetben bejárnám, ugyan azokat az 5 úszó szigeteket magam is láttam, különösen pedig a kisújfalusi Házak szege nevűt összezsapódott három kisebből állni észrevettem.

Az érintett úszó szigetek természeti tulajdonsága vala, hogy igen erős szél idején helyükről kimozdultak, s a tó egyik oldaláról a másikra hajtattak, némelykor 2,3, olykor ismét 20-30 sőt több ölnyi távolságra a parttól körül úsztak... egy nap a déli szél a tóvizet mozgásba hozván, a sziget Kis Újfalu határában feltartóztatott, midőn más nap az erős éjszaki szélről Kőbölkúthoz kergettetett, ahol nagyobb mélységet nyervén, szabadon csavargott. Néha Kis Újfalunál telelt, tavaszkor pedig helyét elhagyván, Kőbölkútiakhoz visszatért. Ismét ha nagy alszél fújt, nyugat felé vonult az úszósziget, úgy hogy Kőbölkútból alig lehetett látni. Mely álhatatlansága a tó mellett lakó Kis-Ujfalusiaknak és Kőbölkútiaknak gyakorta alkalmat adott a közveszekedésre midőn egy helység lakosai a rajta termő füvet, nádat, sást lekaszálták, de minekelőtte az megszáradott és elvitethetett volna, az erős szél a szigetet szénával, náddal, sással együtt más helység határába elhajtotta.” (GYURIKOVITS 1839)

Ennyit izelítőül Gyurikovits 160 éve írt soraiból. Meg kell, hogy jegyezzem, az úszó láp jellemző és különleges jelensége volt a vízrendezések előtti Kárpát-medencének. Amit Gyurikovits részletesen leírt, az manapság talán csak az afrikai Csád-tóra érvényes. Ezen ugyanis ma is úszó szigetek találhatók, melyeken bennszülött családok élnek. Szarvasmarha és más háziállat a tulajdonosaival együtt számos lebegő szigeten úszkál erre-arra, nem kis problémát okozva a határos nigériai határőröknek, amikor

is egy-egy család földi javaival együtt besodródik a Csád Köztársaságból az ő országukba, holott át sem lépték kunyhójuk küszöbét. Érdekes párhuzam időben és térben.

A Gyurikovits által körvonalazott állapotokat a „posványos tó” életéről a Pálffy herceg által javasolt és Lacsny Miklós tervei szerint 1819–1826 között kiásatott csatorna ugyancsak gyökeresen megváltoztatta. Megindult a táj folyamatos változása. További műszaki beavatkozások révén területileg lecsökkent és alaposan degradálódott a kőbölkúti mocsárvilág.

Manapság a kőbölkúti mocsár jelentős része (140,59 ha) természetvédelmi terület. Védetté nyilvánítását Zdeněk Kux brünni és Aladár Randík pozsonyi ornitológusok kezdeményezték a XX. század ötvenes éveinek végén. Védetté nyilvánítása 1966-ban lépett érvénybe *Parížské močiare (Párizsi mocsarak)* néven. A szokatlan elnevezés valószínűleg a „pára” szó ferdítése, ugyanis a nagy költséggel kiásott csatornából hűvös időben pára szállt fel, s ezért akkoriban a helyiek *Párás csatornának* nevezték el. Kolta község határában a *Štepnica* nevű dűlőben régen egy meleg vizű forrás volt, ennek langyos vize ebbe a patakba folyt. Ezért az télen Kőbölkút irányába folyva sok kilométeren át nem fagyott be, a hidegben a víz párolgott. Ugyanez az Osztrák–Magyar Monarchia idején készített (1889) katonai térképen már mint *Canal Paris* szerepel. Nos ez a furcsa tájidegen elnevezés megmaradt a mai időkig.

A kőbölkúti mocsár területét nád (*Phragmites*) borítja. A néhai csehszlovák állam legnagyobb összefüggő nádasa volt itt. Megjegyzendő, hogy a védett területen nem tiltották a nádkitermelést. Csak időben és térben szorították korlátok közé. Az ősszel elkezdett nádaratást és kiszállítást február végével fejezik be, hogy a korán – már márciusban – érkező vándormadarak zavartalanul elfoglalhassák fészkelőhelyeiket.

A rezervátum növényvilága kutatások tárgya, tüzetesebb feltárása még várat magára. Annyi azonban bizonyos, hogy a partvidéki litorális vegetáció rendkívül gazdag. Megtalálható itt a fehér tippán (*Agrostis stalinifera*), a pázsitfüvek, pl. a réti ecsetpázsit (*Alopecurus aequalis*), a zsóka (*Balboschoenus maritimus*), a sásfélék (*Carex*) sokasága, pl. a posványos sás (*Carex acutiformis*), az éles sás (*Carex gracilis*), a borzas sás (*Carex hirta*), a parti sás (*C. riparia*) a széles levelű gyékény (*Typha latifolia*), a keskeny levelű gyékény

(*Typha angustifolia*), a fülemüle szittyó (*Juncus articulatus*), a varangyszittyó (*Juncus bufonicus*), továbbá a szürke aszat (*Cirsium canum*), a mocsári aszat (*C. palustrae*), a piros virágú borzas füzike (*Epilobium hirsutum*), a vízi harmatkása (*Glyceria maxima*), a tavi lórum (*Rumex hydrolappotum*), a sziki káka (*Schoenoplectus tabernaemontani*), a békabuzogány (*Sparganium erectum*), a békakutaj (*Hydrocharis morsusraeae*), az érdes tócsagaz (*Ceratophyllum demersum*), a bodros békaszőlő (*Potamogeton crispus*), gyakori az apró békalencse (*Lemna minor*), a rence (*Utricularia vulgaris*) és a bojtos békalencse (*Spiradela polyrrhiza*). (RANDÍK 1962)

A nádist nem csak gazdag növényvilága teszi érdekessé, állatvilága is egészen különleges. A mocsári biomassza jelentős hányadát a természetes vizek, csatornák gerinctelen állatvilága alkotja. A puhatestűek (Mollusca) leggyakoribb faja a tányércsiga (*Planorbis corneus*) és a tarajos csiga (*P. corinatus*). Igen gyakori a mocsári csiga (*Limnea stagnalis*), valamint a tavi kagyló (*Anodonta complanata*). A pangó vizekben olykor tömeges a kis vízibolha (*Simocephalus vetulus*). A pókok közül a legismertebb a nádi keresztes pók (*Araneus cornutus*). Tipikus alakjai a köbölküti mocsárnak a vizesárcok, csatornák partjain tartózkodó szitakötők (Odonata). Dávid (1988) 9 szitakötőfajt talált itt. Állóvizekben, növényzettel sűrűn benőtt hínárosokban tanyázik a botpoloska (*Ranatra linceri*), a vizek felszínén „korcsolyáznak” a molnárpoloskák (*Gerris peludum*) és a keringőbogarak (*Gyrinus notator*). Az ugyancsak vízben élő csibor (*Hydrous piceus*) és a csikbogár (*Dytiscus marginalis*) kimondottan ragadozó életmódot folytatnak. A köbölküti mocsárvilágnak egy részét a szúnyogalkatúak (Nematocera) és a légyalkatúak (Brachycera) népes családja alkotja. A lepkék (Lepidoptera) közül megemlítendő a fehér szövőlepké (*Laelia coenosa*), a nádfűrő moly (*Schoenobius gigantellus*) és az ugyancsak nádkárosító nádibagolylepkék (*Archanara* sp.). Végezetül említést érdemel a köbölküti mocsárban 1955-ben Buček prágai entomológus által felfedezett új hártványú rovarfaj (Hymenoptera), a *Gbelcia crassiceps*, melyet Köbölküt hivatalos nevével (*Gbelce*) nevezett el s vezette be a tudomány berkeibe.

A köbölküti mocsár gerinces állatvilágáról több adat áll rendelkezésünkre. A dús vizinövényzet közt élnek a mocsár jellegzetes

halfajtái. Említést érdemel a réti csík (*Misgurnus fossilis*), a szívós természetű kárász (*Carassus carassus*) és a compó (*Tinca tinca*). A keszegek közül megemlítendő a piros szemű kele (*Scardinius erythrophthalmus*) és a veres szárnyú koncér (*Rutilus rutilus*), valamint a leggyakoribb ragadozó, a csuka (*Esox lucius*).

Tavasszal Kőbölkúton esténként hangulatos, ingyenes béka-koncert hallatszik, a vörös hasú unkákat (*Bombina orientalis*) unok-unok szólama, a lomha földi békák, a zöld varangyok (*Bufo viridis*) pirregése és a kecskebékák (*Rana esculenta*) kuruttyolása. A levelibéka (*Hyla arborea*) itt a nádasok lakója, s a nádszálon meghúzódva tökéletesen beleolvad a környezetbe. Vízi életmódot folytatnak a gótéék. Két fajuk él itt, az egyik a tarajos góte (*T. vulgaris*).

A hullóket a közismert és ártalmatlan vízisikló (*Natrix natrix*) képviseli. Elképzelhető, hogy egykoron a kőbölkúti mocsárvilágban előfordult a mocsári teknős (*Emys orbicularis*). Esetleges visszatelepítését meg lehetne kísérelni.

A madarak (*Aves*) a legalaposabban ismertek, hiszen az 1954-ben beindult ornitológiai kutatások révén lett annak idején (1966-ban) a kőbölkúti mocsár védetté nyilvánítva. A változatos madárvilágra Kux és Randik (1959, 1961, 1962) figyeltek fel. Akkortájt, a hatvanas évek elejéig még 30-40 pár vörösgém (*Ardea purpurea*) költött itt. Később sajnos kiszorultak innen. Az utóbbi években főleg Harvančík és Šnirer (1988), valamint Kloubec és Čapek (1993) foglalkoztak érdemszerűen a mocsári állatvilág itteni kutatásával.

A nádasok ritka fészkelője a bölömbika (*Botaurus stellaris*). Estefelé bőfögő-ümmögő hangja árulja el. Rejtett életmódot folytat a legkisebb gémfajunk, a pocgém (*Ixobrychus minutus*). A nádasok költőmadara a szárcsa (*Fulica atra*), a vízityúk (*Gallinula chloropus*) és a víziguvat (*Rallus aquaticus*). Ismételt magas kity-kity-kity hangja árulja el a pettyes vízcibét (*Porzana porzana*). Ugyancsak a nádasok lakója a kis vízcibe (*Porzana parva*). A nádasok felett imbolgva vadászik a barna rétihéja (*Circus aeruginosus*). Terjedelmes fészket vízzel körülvett nádasba rakja. A nádi énekesek közül feltűnő a barkóscinege (*Panurus biarmicus*). A nádivilág tavasszal elsőnek hazaérkező apró lakója a ritkaságszámba menő fülemülesítke (*Acrocephalus melanopogon*) és a kékbegy (*Luscinia svecica*). Gyakori madarunk a foltos nádi poszáta (*Acrocephalus*

schoenobaenus), az énekes nádi poszáta (*A. palustris*) és a nádi rigó (*A. arundinaceus*), mely a kakukk dajkamadara. Ritka fészkelő viszont az alkalmi átvonuló csikos fejű nádi poszáta (*A. paludicola*), míg a pirregéséről ismert nádi tücsökmadár (*Locustella luscinioides*) és a nádi sármány (*Emberiza schoeniclus*) jóval gyakoribb. A kanálsparti füzekén készíti művészi fészket a fűgemadár vagy fűgöcinke (*Remiz pendulinus*). Ősszel a nádasokat ellepik a csapatosan járó seregélyek (*Sturnus vulgaris*) – kiváló éjszakázóhelyük van itt. Összefoglalva, eddig e védett területen és ennek közvetlen környékén 101 madárfajt írtak össze. Ebből 40 itt fészkelő.

Az emlősök (*Mammalis*) rejtettebb életmódot folytatnak, mint a madarak, s ritkán kerülnek szem elé. A köbölkúti mocsárban, kezdve az aprócska törpeegértől (*Mycromys minutus*) a hatalmas vaddisznóig (*Sus scrofa*), egy egész sor emlősállat él. A nádasok szegélyében megtaláljuk az erdei cickányt (*Sorex araneus*), a törpecickányt (*S. minutus*), a sárga nyakú egeret (*Apodemus flavicollis*) és a vízipockot (*Arvicola terrestris*). Vízi életmódot folytat a pézsmapocok (*Ondatra zibethica*). Észak-Amerikából származik s mocsarainkban ugyancsak elszaporodott. Nádvágás során találunk rá kúp alakú várára, amely 2-3 méter átmérőjű s eléri az 1 méter magasságot. Nádkupacok alján bujkál a hermelin (*Mustela erminea*) és a menyétke (*Mustela vulgaris*). Ritka és veszélyeztetett faj a vidra (*Lutra lutra*).

Nemzetközi fontosságú vizes terület a köbölkúti mocsár, amely felkerült az ún. Ramsari Egyezmény listájára. Az egyezmény a vízi élőhelyek teljes biológiai sokféleségének megőrzését célozta meg. A Ramsari Listán 1997-ben 94 ország 846 területe szerepelt, összkiterjedésük 54 millió hektár. Szlovákia eddig 7 területet jelentett be összesen 25 ezer ha terjedelemben. A listára való felvétel szigorú ökológiai, hidrobiológiai, limnológiai, botanikai és zoológiai kritériumokon alapszik. 1995-ben felmérés készült a köbölkúti mocsár biodiverzitásáról, hidrokémiai állapotáról, az eutrofizáció méretéről, a nádasok és a fauna helyzetéről a környezetvédelmi minisztérium számára (GEMERAN).

Egy ősmocsár – ma fokozottan védett rezervátum – természeti értékeit tekintve a régmúlttal csaknem azonos környezetben és adottságok közt éli sajátos világát. Pillanatnyilag a legfontosabb feladat, hogy a köbölkúti mocsár megmaradjon az eljövendő korok

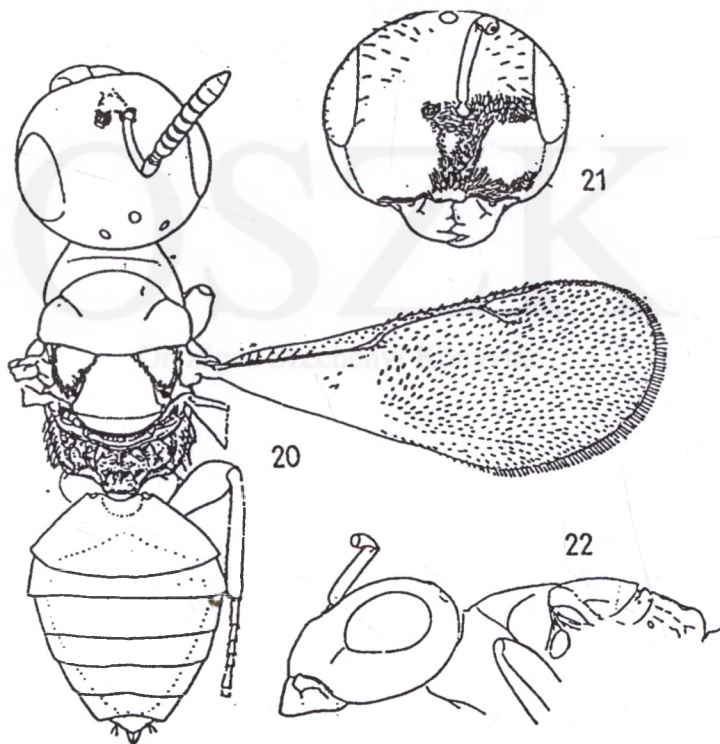
generációi számára. Ne feledjük – Dr. Stollman András szavai szerint, aki a mocsár élővilágának ezen részletes leírását készítette –, természetvédelem nélkül a növény- és állatvilág sok vadon élő faja pusztulna ki. Ezért mindent meg kell tenni azért, hogy a kőbölkúti mocsárvilág megmaradjon!

A kőbölkúti láp közepén nyugat-keleti irányban áthúzódó csatornát 1926-ban kitisztították. Tették ezt főleg azért, mert az akkor kialakított, Újtelepnek nevezett falurész első, második és harmadik utcáinak alsó végein kiosztott házhelyeken magas volt a talajvíz, nem lehetett pincéket építeni. A csatorna kimélyítése azonban nem hozta meg a várt eredményt.

Ez a probléma csak a második világháború után nyert kielégítő megoldást. 1966-ban a mocsár falu felőli szélén egy új csatornát építettek, amely Kisújfalú községtől egészen a Kőbölkútról Szőgyén felé vezető útig déli határt szabott meg ezen természetvédelmi területnek. A csatornából kitermelt földből annak mocsár felőli oldalán széles gátat építettek. Ennek segítségével elérték, hogy a láp területén egy állandó magasabb vízszint alakult ki, míg az új csatornában mintegy másfél méterrel alacsonyabb vízszint állandósult. Ez a környéken végül is kb. 2 méterrel a talajfelszín alá süllyesztette a talajvízszintet. Az új csatornától távolabb, több száz méterre található falurészben a talajvíz továbbra is problémát jelent, mivel a földfelszín alatti vastag agyagréteg a csapadékot felfogja, s nem tud leszivárogni a mélybe.

A csatorna építésével egy időben a közben természetvédelmi területté nyilvánított láp területén a kívánatos állandó vízszint megtartása érdekében az új gát alsó részén zsilipet és egy széles beton túlfolyót építettek. Az 1995-ös év folyamán, amikor az erős nyári aszály következtében az új libádi halastavakban fogytán volt a víz, a túlfolyót megbontották, és a mocsár területéről a vizet a halak megmentése érdekében elengedték. Egyes állítások szerint ez nem így történt, hanem a nehéz betonobjektum saját súlyánál fogva süllyedt le az iszapos talajon. Ettől függetlenül azonban az egész mocsár területéről eltűnt a víz, és az ottani élővilág veszélyeztetbe került. A megoldás érdekében a szlovák parlament környezetvédelmi bizottságának segítségét kértük, amely 300 ezer koronás gyorssegéllyel lehetővé tette a beton átfolyó kiépítését és a vízszint felújítását.

A mocsár területén a 20. század ötvenes éveiben még jelentős nagyságú szabad vízterületek is voltak – ezek később benőttek náddal s egyéb sűrű vízinövényekkel. Így az egész terület lényegében hozzáférhetetlenné vált, csónakkal már nem lehet bejutni, gyalog pedig a helyenként több méter mély vízben járhatatlan. Ezért a terület déli oldalán levő kisebb szigeten egy 20 méter magas kilátótorony építését terveztük, ahonnan a védett terület beláthatóvá válna, mind tudományos, mind turisztikai megfigyelések számára. Az építkezéshez 1 millió koronára lenne szükség, ezt azonban e könyv megjelenéséig sem a község költségvetéséből, sem pedig az Állami Környezetvédelmi Alapból nem sikerült biztosítani.

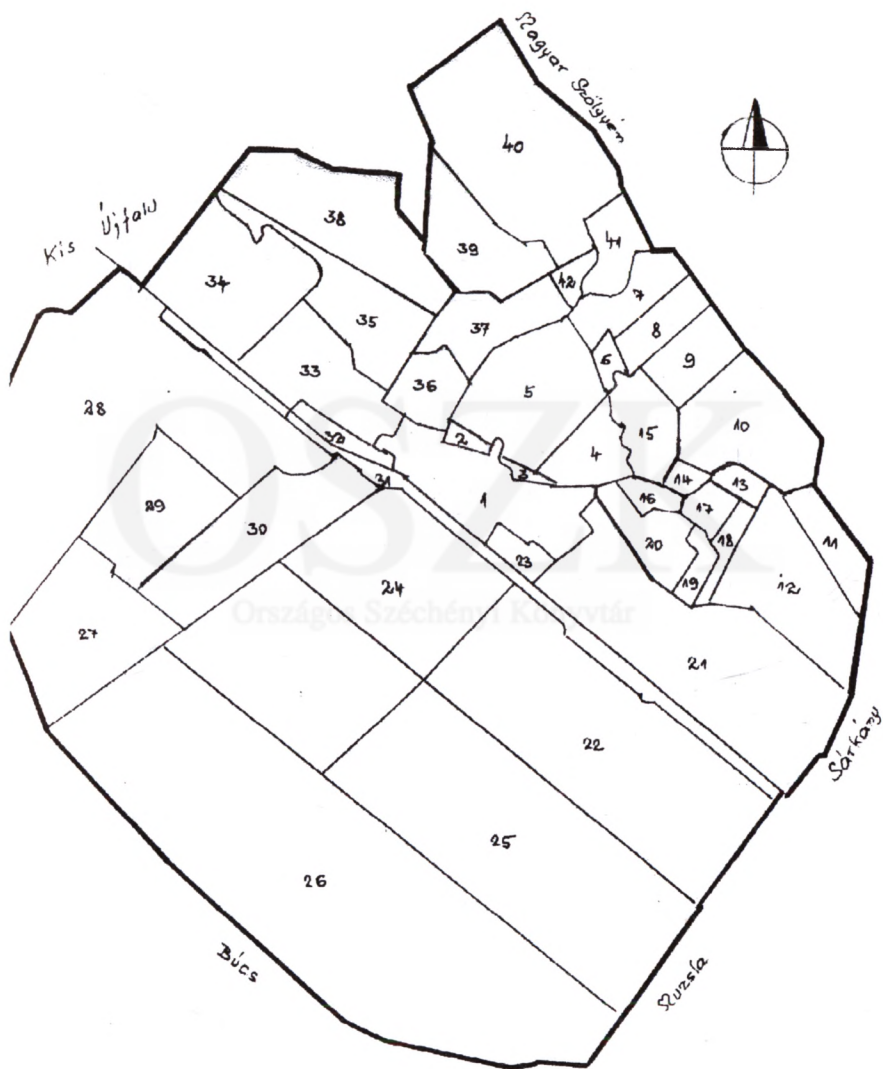

20. A köbölkúti mocsárban első ízben 1955. július 29-én meghatározott rovarfaj (légyfaj?), a *Gbelcia*

21. A nőstény feje előlről

22. A fej és a mellkas oldalnézetből

F. A FALU HATÁRTÉRKÉPE

G. KÖBÖLKÚT NAGYKÖZSÉG BIRTOKRÉSZLETEINEK KIMUTATÁSA – 1890

Szám: Dűlő:	Birtokrészle-			T e r ü l e t :			
	tek száma	hold	öl ²	ha	ár	m ²	
	-tól	-ig					
1. Beltelek	1	505	98	1035	56	76	78
2. Jégvermi	506	506	5	322	2	99	31
3. Szerűskert aljai	507	508	2	1268	1	60	70
4. Gergó	509	512	37	513	21	47	66
5. Temető	513	525	113	1377	65	52	27
6. Agacsos	526	658	13	1397	7	99	35
7. Kis Gergó	659	943	53	924	30	82	47
8. Nagy Gergó	944	1061	34	101	19	60	22
9. Zsellér	1062	1163	40	438	23	17	62
10. Harasztos	1164	1170	94	1491	54	63	00
11. Újhegy	1174	1255	19	1079	11	32	19
12. Harasztos- völgy	1256	1421	103	1446	59	79	29
13. Erdő melletti elletés	1422	1507	13	1035	7	85	33
14. Isten jó nap	1508	1517	5	1218	3	31	54
15. Páska	1518	1669	33	1039	19	36	40
16. Kis nagyút- szer	1670	1708	7	1392	4	52	89
17. Konyúr hegy	1709	1764	18	882	10	67	55
18. Kis völgy	1765	1807	13	1346	7	96	52
19. Pótlékok	1808	1872	13	940	7	81	91
20. Nagyútszer	1873	2020	43	1260	25	19	82
21. Hangás	2021	2312	275	1448	158	77	34
22. Vasút mel- léki	2313	2629	353	350	203	26	47
23. Kertaljai I.	2630	2651	17	569	9	98	74

24. Kertaljai II.	2652	2998	168	1572	97	24	28
25. Középdülő	2999	3345	641	1375	369	36	71
26. Külsődülő	3346	3496	636	1014	366	35	98
27. Borjús	3497	3500	153	211	88	12	19
28. Somlyó	3501	3530	509	127	292	95	69
29. Erdőalja	3531	3536	96	236	55	32	95
30. Bátorkeszi út	3537	3537	140	518	80	75	13
31. Vasútvonal	3539	3546	43	1094	25	13	85
32. Vasút és országút közti	547	3549	3	1041	2	10	09
33. Libalegelő	3550	3556	55	453	31	81	35
34. Nagyréti	3557	3566	87	1506	50	60	70
35. Rétmel- lékek	3567	3575	107	749	61	84	40
36. Sülkő	3576	3578	54	1217	31	51	28
37. Kenderes és Szt. János-part	3579	3587	61	794	35	38	89
38. Felső tó	3588	3598	116	532	66	94	51
39. Nádra járó s Máté sziget	3599	3607	68	698	39	38	26
40. Páris	3608	3625	217	1371	125	36	88
41. Alsó tó	3626	3634	39	1144	22	85	45
42. Szölgényi úton alul s felül A birtok- részletek összege:	3635	3639	6	295	3	55	89
		3647	4624	417	2661	08	85

II.

TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS

A. AZ ELSŐ ÉVEZRED ESEMÉNYEI

A Kárpát-medence Kelet-Európa egyik legegységesebb földrajzi tája. Évezredek óta lakott terület, az egymást váltó népek vándorlásának, megtelepülésének, küzdelmeinek színtere. Az ősemeri leletek (pl. a vértesszőlősi) igen régi megtelepedést igazolnak. Az első olyan népcsoportok, amelyeket a történelem már név szerint ismer, a kelták és a dákok voltak (KOVÁCS–SIMON 1997).

Amint azt a régészeti kutatások megállapították, Kőbölkút község mai helyén Kr. e. 1200 évvel kelta település volt. A kelták pásztorkodó életmódot folytattak, Európa nyugati részeiről kerültek ide.

Kr. e. a 6–7. században kiszorította őket erről a vidékről a germánok egyik harcos törzse, a kvádok. A környék történelme Kr. u. a 96. évben gyorsult fel, amikor a római légiók átkeltek a Dunán (akkori nevén Danubius vagy Ister) és első harcukat vívták itt a kvádokkal, akiket fokozatosan a mai Közép-Szlovákia hegyvidékeire szorítottak vissza. A környéken a rómaiak több katonai erődítményt (castellum) építettek. A mai Esztergom helyén *Salva*, Párkány helyén *Anavum* volt neve, míg Kőbölkút határában kisebb katonai tábor (castrum) állott. A rómaiak tábora a mai téglagyár helyén és a Párizsi pataknak vele szemben fekvő alacsony dombjain terült el. A Garam völgyéből (akkor Grauna) érkező esetleges kvád betöréseket volt hivatva a Duna völgyétől távol tartani. Ezen adatok Marcus Aurelius római hadvezér, később római császár feljegyzéseiből maradtak ránk, aki ezen a környéken vezette át a római légiókat a

166–169-es években a kvádok ellen, és élményeit egy jelentős műben, a *Memoriae*-ben örökítette meg. A köbölküti római táborról utoljára a 178-as évben történik említés, amikor is Marcus Aurelius fia, Commodus vezetett erre hadat. Az itteni tábor alakulatai Setius Sabinus parancsnoksága alá tartoztak, s főleg mauretániai lovasokból állottak (Equitis Mauri).

A Kárpát-medence egyes területeit állami szervezetbe először a rómaiak vonták be. Nyugaton (a mai Dunántúl területén) Tiberius császár idején alakult ki a Pannonia provincia. Keleten (a későbbi Erdély területén) Traianus császár idején Dacia. A rómaiakkal kezdődött az emlékeiben máig megmaradt kőépítészet, a városi életforma, megjelent Pannonia domboldalain a szőlő, s terjedt el a kereszténység. A rómaiak azonban több évszázados civilizációs tevékenység után a vándorló népek támadásai miatt előbb Daciát, később Pannoniát is feladták.

A Tiberius császár által megszervezett Pannonia tartomány a Dunántúlon Kr. u. a 14–430-as években létezett. A Traianus által megszervezett Dacia tartomány a 106–271 közötti években állt fenn. A hunok birodalma a Kárpát-medencében a 424–454-es évek között volt meghatározó. A Római Birodalom bukása idején, Kr. u. 476-ban nem volt itt állandó település, mivel többször átvonultak erre a hunok. Ezen a vidéken vonult át Kr. u. 450-ben a hunok azon jelentős hada, amely egészen Franciaország mai területéig eljutva 451-ben Párizs mai helyétől keletre nagy csatát vívott az Aetius vezette egyesített nyugatrómai seregekkel. Egy másik haduk is, amely 452-ben az észak-olaszországi Aquilejánál ütközött meg, erre vonult vissza keletre.

A népvándorlás sokféle népe közül a hunok alapítottak a Kárpát-medencében rövid életű birodalmat. Legjelentősebb uralkodójuk, Attila halála után azonban ez a birodalom felbomlott, s a Kárpát-medence egy évszázadra a különféle germán népeké (gótok, gepidák, longobárdok) lett.

568-ban az egész Kárpát-medence fölött a keletről érkező avarok harcias kagánja, Baján lett az úr. Az avar társadalom elsősorban nomád állattartásból élt, harcos rétege két évszázadig rettegésben tartotta szomszédait. Különösen azután, hogy 670 körül egy újabb keleti bevándorlással (ezeket a bevándorlókat sokan az első magyar honfoglalóknak tartják) megerősödött uralmuk. Az avar birodalom a Kárpát-medencében az 567–804-es évekre tevődik.

Az avar birodalom peremterületeire szláv népek települtek. A szlávok eredeti lakóhelye a Visztula, az Odera és a Dnyeper medencéinek hatalmas területe volt. Ezekből a földműves és pásztorkodó törzsekből alakultak ki az ószláv és rokon balti törzsek. E törzsek további megoszlásának eredményeképpen kialakult a szláv népek három alapvető csoportja: a keleti, a nyugati és déli szláv törzsszövetség. A nyugat felé előretörő szláv törzsek a VI. századra már betelepítették Nyugat-Európa hatalmas területeit. A szlávok előretörésével egy időben befejeződött az avar törzsek kárpát-medencei letelepedése. Az avarok elleni küzdelmek szükségessé tették a nyugati szláv törzsszövetség kialakulását. A harcoló szlávok élére egy frank kereskedő, Szamo állt, aki sikeresen visszaverte Dagobert frank király támadását (630). Szamo katonai törzsszövetsége magába foglalta a délmorva és cseh törzseket, továbbá a szomszédos északi, déli és keleti területek népeit. Szamo halála után birodalma a VII. század derekán szétesett (HRUŠOVSKÝ 1942). Akkor kerültek a szlovénok a Dunántúlra, a bolgár-szlávok pedig Erdélybe. Az avarok uralmát azonban a frankok törték meg. Nagy Károly több hadjáratban is legyőzte őket, így a Kárpát-medencében megszűnt az egységes avar államalakulat.

A mi vidékünkre a népvándorlás idején, Kr. u. 570–580-ban avarok és szlávok érkeztek. A falu környékén két kora középkori település jött létre, a Párizsi patak jobb partján, a mai község helyén avar falu, míg bal partján, a későbbi Várhelypuszta helyén, szláv település. A szlávok inkább földműveléssel, a harcosabb avarok kereskedéssel, hadakozással foglalkoztak. Egymás között azonban békében éltek, eltanulták egymás mesterségét, közös házasságra is léptek. A kalandozó avarok azonban Kis Pipin frank királytól vereséget szenvedtek, és az Ipolytól keletre szorultak vissza. Így Kőbölkút környéke Kr. u. 768-tól 814-ig a nagy Frank Birodalom területéhez tartozott. A patak jobb partján álló avar falu megsemmisült. Azonban a szláv település fennmaradt, és a Nagymorva Birodalom fennállása idején (830–906) azon szláv patriarchális nagyság területéhez tartozott, akinek erődítménye a mai Libád község helyén állt.

A IX. század közepétől a Kárpát-medencében három hatalom volt érdekelt: a keleti frank, a morva és a bolgár. Mindhárom állam törzsterülete azonban a Kárpát-medencén kívül esett.

A Dunától északra, Nyitra környékén élő szláv nemzetségeket 830 körül az egyesített morva törzsek fejedelme, Mojmir vonta uralma alá, elűzve azok vezetőjét, Pribinát. Pribina a frank fennhatóság alatt élő dunántúli szlovénekhez menekült. A keleti-frankok s főleg a bajor egyház vezetői nem nézték jó szemmel a szomszédságukban Rastislav idején megerősödő morva hatalmat. Rastislav ugyanis Bizáncból hozatott hittérítőket, Konstantin és Metód görög szerzeteseket. Az ő utódja, Sztatopluk idején ugyan elűzték a bizánci hittérítőket, de Arnulf keleti frank király és Sztatopluk morva fejedelem között állandósult a harc.

Az alföldi területeken és Erdélyben a Bolgár Birodalom volt érdekelt, ők viszont állandó harcban álltak a bizánciakkal.

Az Etelközben élő magyar törzsek vezetői tisztában voltak a Kárpát-medencében uralkodó hatalmi viszonyokkal, hisz portyázó csapataik már 862-től harcoltak itt. 893-ban egy arab támadás következtében a sztyeppei népek mind nyugat felé vonultak. A besenyők így már közvetlenül veszélyeztették az etelközi magyar szálláshelyeket. A Kárpátok által közrezárt terület – jól védhető volta miatt – egyre vonzóbb lett a magyar törzsszövetség vezetői előtt. Megindították tehát a Kárpát-medence elfoglalását célzó katonai akcióikat. Ezek összefoglaló neve a magyar történelemben: a honfoglalás.

894-ben Árpád fia, Levente vezetésével a bizánciakkal szövetségben harcoltak a bolgárok ellen. Ugyanakkor keresték fel Árpádot Sztatopluk követői, hogy nyújtson segítséget Arnulf ellen. (Ennek a szövetségkötésnek az emlékét őrzi a fehér ló mondája.) Mikor a magyar csapatok a Dunántúlon harcoltak, meghalt Sztatopluk. A szövetség megszűnt, a magyar csapatok nem tértek vissza Etelközbe. 895-ben Árpád a törzsszövetség egyesített csapataival a Vereckei-hágón leereszkedve elfoglalta az alföldi területeket, elűzte innen a bolgár helyőrségeket. Az Etelközben maradt magyarok a besenyő támadás elől az erdélyi hágókon keresztül menekültek a Kárpát-medencébe. A honfoglalás befejező hadjárata 900-ban, Arnulf halála után, a Dunántúl, és 904-ben az egymással vetélkedő Sztatopluk fiaktól a Dunától északra eső területek elfoglalása volt. Így az egész Kárpát-medence a magyar törzsek ellenőrzése alá került (KOVÁCS–SIMON 1997).

A honfoglaló magyarság létszámát a hozzájuk csatlakozott kabarokkal együtt félmillióra teszik. A Kárpát-medencében a

honfoglaláskor élő népek együttes létszáma 200-250 ezer fő lehetett. Sűrűbb szláv lakosság csak a Dunántúlon, a Dunától északra és Erdélyben élt. A Dunától északra megőrizték nyelvüket, de a Dunántúlon beolvadtak a magyarságba.

A szlovák történetírásban ezek az események hasonló értelemben szerepelnek, kisebb évszámkülönbségekkel. A Matica slovenská által 1942-ben Turócszentmártonban kiadott *Slovenské dejiny*ben (HRUŠOVSKÝ 1942) Pribina Mojmir általi elűzését a nyitrai templom 833-ban történt felszentelése utáni időre teszi. A Nagymorva Birodalom szétesését a külső veszedelmeken kívül úgyszintén a belső viszályok következményeként említi. Szvatopluk három fia – Mojmir II., Szvatopluk II. és a harmadik fiú, Predslav közül az első kettő közötti viszály volt nagyrészt a birodalom széthullásának az oka.

904-ben ezt a vidéket a honfoglaló magyarok szállták meg. A libádi szláv várat Huba magyar vezér és törzse foglalta el. A szláv lakosság szétszóródott a környéken, hegemoniája megszűnt. A magyarok a 900–904-es években sorra elfoglalták a szláv várakat, de még sokáig, kalandozásaik korában, nem alakítottak ki tartós települést ezen a környéken.

907. július 4-én Braszlav keleti frank dux egykori váránál, a mai Pozsony alatt, a hajnal folyamán a magyar sereg teljes fegyverzetben átúsztatva a Dunán, megsemmisítő vereséget mért a kor legjobban felszerelt támadó haderejére. A csatatéren maradt holtan Luitprand herceg és 19 grófja, Theotmár salzburgi érsek két püspökével és három apátjával, valamint sok ezer harcosuk, Bajorország színe-java.

Így lett a 907-es év a honfoglalás befejezésének dátuma. 907 a krónika szerint Árpád halálának éve is volt, kinek sírhelyét nem ismerjük.

B. AZ ELSŐ ÍRÁSOS FELJEGYZÉSEK FALUNKRÓL

A X. század végén a 997-től uralkodó, majd 1001-ben megkoronázott I. István király elrendelte a magyarság tartós letelepülését, és az államalapítás során királyi székhelyévé Esztergomot építette

fel. Az egész vidék a király birtokává vált, ehhez tartozott a mai Kőbölkút helyén álló „Kő kút melletti telep” is.

A királyi archívumok adatai szerint a telepnek a XI. században megnőtt a jelentősége, mert rajta keresztül vezetett az akkor fontos kereskedelmi út, az úgynevezett „só út”, Esztergomból a lengyelországi Wieličkybe. A „Kő kút melletti telepen” királyi gazdasági major keletkezett, ahol a király szarvasmarha-tenyészetére összpontosult. 1030-ban ez a település már jelentős nagyságú volt. A magyar királyi udvar feljegyzéseiben a „Kő kút melletti telepet” a XIII. században, még a tatárjárás előtt, rövidített formában „Kőbölkút”-nak nevezik.

A király a tatárok elleni harcban kitűnt vitézeknek királyi donációkat adományozott. A megajándékozottak között volt a Torda nemzetségű Péter is, aki a tatárok elleni vitézi magatartásáért – több birtokkal együtt – 1245-ben megkapta a „Kő kút melletti telepet”, Kőbölkutat is. Mint a messze környék új földesura, az akkori szokásoknak megfelelően, a többi földesúrhoz hasonlóan, nemzetségi nevéhez fölvette a Kőbölkúti vezetéknevet.

Kőbölkúti Torda Péter letelepítette a környéken a tatárok ellen harcolt katonáit, és szlovák, valamint német telepeseket is hozatott. További telepítés történt 1291-ben is, III. Endre uralkodása alatt, amikor Ladomér esztergomi érsek kezdeményezésére újabb német telepések érkeztek ide. Ezek főleg kereskedéssel, illetve aranyosással foglalkoztak a mostani Párizsi és Szőgyéni patakban. A mai Szőgyén területén a száraz homokbányák homokjából is aranyat mostak. A 12. és 13. században a környék központja a mai Szőgyén volt.

A Hazai okmánytár, VIII. 30., 31. (b) Kőbölkútról a következő feljegyzéseket tartalmazza:

1233-ban kőbölkúti (de Cubulcut) Péter comes és a szomszéd esztevéri (ösztvéeri) Bag ellenfelükkel: Császári Vityával, a királyi ember közbejöttével akként egyeznek meg, hogy Péter és Bag nevezett Vityának Esztevéren három ekére való földet átengednek.

Midőn e Kőbölkúti Péter 1234-ben újra felmerül, akkor ő már nagy hivatalt visel – alnádorságot. Ebből azonban még nem szabad következtetnünk, hogy valamilyen ősrégi híres és hatalmas nemzetség tagja. Nemzetségét nem is ismerjük. Hogy alnádorsághoz jutott, annak az a magyarázata, hogy kőbölkúti birtokos létére a gyakran távol lévő nádort a közeli Esztergomban, a királyi szék-

helyen könnyen helyettesíthette. Ismerünk tőle egy 1234-ben kiállított, a Miskócz nembeliek birtokperét rendező ítéletet, melyet Tomaj nb. Dénes nádor ugyanazon évben átír és megerősít.

1245-ben Péter eladja – most már nem alnádor – karvai birtokát (két ekealját, két halászhelyet és erdőrészt), melyet azelőtt Karvai Tivadartól, Tamástól és Csmertől vett, Szoárd nb. Miklósnak, a királynéi hírnökök főnökének.

1263-ban közvetve akadunk Kőbölkútra. Ez évben a Kőbölkút mellett lakó Keszi Vid valószínűleg az 1233. évi Vitya esztevéri birtokát Hontpázmán nb. Andrásnak (a Forgács család őseinek) adja el.

Péter alnádor nem az egyedüli Kőbölkúti, kinek Kőbölkút határán kívül is voltak birtokai.

Kőbölkúti Gyula (kinek közelebbi származását nem ismerjük) Magyarszögyén mellett Ecseden is birtokolt, csak hogy e birtok nem maradt sokáig a családnak. Halála után özvegye, Margit és fiai, László és István 1289. október 17-én ecsedi (magyarszögyéni) birtokukat (két ekealját) Hidegkúti Olivérnek, annak megsebesítéséért járó vérdíj fejében, örök birtokába bocsátotta át. A dolog előzményeit nem ismerjük, csak azt tudjuk, hogy az ecsedi birtokuk átengedése Ladomér érsek és az esztergomi káptalan közvetítésével történt.

Kőbölkúti Kozma 1298-ban Karva helység határigazítása alkalmával királyi ember minőségében szerepel.

Kőbölkút idővel Hontpázmán nb. Ivánka (a Forgács család egyik őse) birtokába kerül. Mikor? Nem tudjuk, de miután atyja, András már 1263-ban a szomszéd Esztevéren birtokolt, nem éppen rendkívüli dolog, hogy Ivánkát később Kőbölkúton találjuk földesúrnak.

III. Andrásnak 1299. május 7-én kiállított, az esztergomi keresztetek konventjének címzett leveléből arról értesülünk, hogy Kürthi Péter fennebbi Ivánka mesternak Kőbölkút nevű Esztergom megyei birtokában hatalmaskodott. A vizsgálattal megbízott konvent 1299. május 12-én (tehát elég gyorsan) megállapította, hogy Kürthi Péter társai segítségével ugyanazon évi április 27-én Kőbölkútról harminc darab ökröt elhajtott. A vizsgálatot Ábrahám esztergomi karpap és Kőbölkúti Bagya fia, János mint királyi ember vezette. (Hazai okmánytár VIII. 391.)

Fennebbi Gyulának fia: Kőbölkúti László 1319-ben az esztergomi érsek tisztviselője és mint ilyen fogott bíró 1347-ben – úgy látszik – már nem él. (Anjou-kori okmánytár I. 494.) Neje, kinek nevét

nem ismerjük, a Bars megyei Sallói Pál leánya, kitől három fia született: János, Jakab és Péter.

III. Endre, az utolsó Árpád-házi király halála után kitört a trónért folyó harc. A pápai udvar az Anjouk jogaiért szállt síkra, őt az esztergomi érsek is támogatta. A másik rész János kalocsai érsek vezetésével III. Vencel cseh királyt látta volna szívesen a magyar királyi trónon (SZIKLAY–BOROVSKY 1898). A cseh király, hogy a magyar urakat, főleg a trencsényi zsarnokot, Csák Mátét megnyerje a maga számára, neki ígérte az összes birtokot a Kárpátoktól a Dunáig, a Morvától egészen a Garamig, ha trónra segíti. Így ő korlátlan ura lett a Felvidéknek, és megalkotta saját külön kis birodalmát, melyet a néphagyomány hosszú ideig Mátyus földének nevezett.

Miután Gergely esztergomi érsek megkoronázta az Anjou-családból magyar királynak Károly Róbertet, kitört a nyílt viszály. Ennek során a türelmét veszített pápai követ, Fra Gentile 1311. július 6-án Csák Mátéra kimondta az egyházi átkot, s hosszú háború tört ki. Ebbe a cseh király is beavatkozott. „Sereggel jött be az országba, s Csák birtokain vonult végig, nem éppen a legpéldásabb rendben. Holicsnál lépte át a határt, és Nagy-Szombaton, Nyárhidán (Ujvár) keresztül Kakatig (Párkány) vonult” (SZIKLAY–BOROVSKY 1898).

Így a környéken, egészen 1321. március 21-ig, mikor Csák Máté meghalt, állandósultak a harcok.

Köbölküti László elsőszülött fia, János szomorú véget ért. A Miklós nádor által 1347. június 25-én Barson tartott megyei közgyűlésen Sallói Pál fia, István panaszt emelt Hontpázmán nb. Ivánka mestermek esztevéri tisztje, Mihály fia Péter ellen, hogy ez nevezett évi június 23-án nővérének fiát, az ártatlan Jánost (László fiát) saját köbölküti házában megölte – mire az alispán és a szolgabírák e vád valóságát tanúsították.

Fivéről, Péterről nem sok szépet mondhatunk. Miklós esztevéri plébános 1345-ben azzal vádolja Köbölküti László fiait, Jánost és Pétert, hogy őt misézés alatt megtámadván, megölni akarták. Miután az ez ügyben hosszabb ideig folyt vizsgálat a tényállást nem egészen tisztázta, Nagymatoni Pál országbíró úgy intézte el az egészet, hogy a két fivér még más ötven nemessel együtt 1346-ban arra esküdött, hogy a plébános állítása nem felel meg a valóságnak.

Másik fivérét, Kőbölkúti Jakabot I. Lajos király 1355. szeptember 12-én és az esztergomi káptalan 1360 kezdetén királyi emberre nevezi. Mellette még Kőbölkúti Joákim is 1355. szeptember 12-én királyi emberként van említve.

Kőbölkúti György 1295-ben királyi ember minőségben működik, midőn Kanozsai Jánost, esztergomi érseket a Pilis megyei Bajon helységben statuálja.

Érdekes utalás és nyom maradt meg a falu határában a tatárjárás koráról – egy szinte példa nélkül álló bizonyíték. Ugyanis Esztergom közelsége kétségkívül nagyon befolyásolta az akkori eseményeket e térségben. IV. Béla király udvara Esztergomban volt, s a tatárok sokáig – eredménytelenül – ostromolták ezt az akkor kulcsfontosságú várost. Közben táboroztak a Duna innenső oldalán is.

Ennek nyomai ma is megvannak a természetben. Csak az 1241/1242-ben forgalmas hadszínterek helyén található meg a taréjos búzafű (*Agropyron cristatum*), amely Kőbölkútnak két helyén is előfordul: az egykori téglagyár mellett (intenzívebb biotípus), vagy őseredeti Volga menti extenzív – sűrűszöszös – formájában a Somlyó hegyen, ahol az erdő természetes szigetelősávot alkotott a kopasz csúcs körül, és így a fű ott megmaradt eredeti formájában. Itt találtak öreg bugákat (Ing. agr. Szamák István búzanemesítő), amelyek egy évnél tovább nem hullajtották ki magjukat. Ez azt bizonyítja, hogy ezen növények magját a tatárok hurcolták be ide a sátrak, subák, lovak szőrében a Káspi-tenger fölötti térségből.

C. A TÖRÖK FÉLHOLD ÁRNYÉKÁBAN

A törökök először 1543. augusztus 10-én foglalták el a közeli Esztergomot (HAICZL 1896).

Az 1552. évi török háború a török hódoltság területét óriási módon megnövelte. Az esztergomi szándzsáknak 1552. december 17-től 1553 decemberéig szóló fejadó-deftere így sorolja fel az esztergomiaknak tartozó városokat és falvakat: Városok: Magyar Sződény 50 ház, Német Sződény 30 ház, Udvard 50 ház, Nyárhid 20 ház. Falvak: Vásárhely 10 ház, Sárkán 10, Ölved 60, Bátorkeszi 60, Kőbölkút 26 ház stb.

Észak-Dunántúl és a Felvidék térképe Mátyás király korából

Esztergom megyének 1531. évi adólajstroma a párkányi járás községeiről a következő adatokat tartalmazza: Kőbölkút, földesura Báthory István özvegye (1553-ban Pekri Lajos), portája 11, szegény 14, elhagyott jobbágytelek 10.

Oláh Miklós érsekprimás az 1559–1561. években kánoni egyházlátogatást tartott óriási egyházmegyéjében. A főszékesegyházi főesperes a mai párkányi kerületbe nem jöhetett a törököktől való félelmében (propter metum Turcarum), hanem papságát Nagyszombatba idézte. Mindössze ketten: a magyarszögyéni és az ölvédi jelentek meg. Ugyan Bátorkeszinek és Madarnak is voltak plébánosaik, de akkoriban mindkettő a komáromi főesperességhez tartozott. Mindkettő beteg volt. Az Esztergom megyei templomok 1560. évi regestroma a következő templomokat sorolta fel; amelyeknek papjuk nincsen: Kural, Kéty, Kéménd, Gyarmath, Libád elhagyatva. Barth elhagyatva. Kakath (Párkány) a törökök erőssége. Mindkét Ebed elhagyatva, Muzsla, Béla elhagyatva, Kőbölkút, Farnad üres. Ez volt a párkányi járás állapota a 16. század közepén, azaz a török hódoltság első időszakában. Természetes, hogy az állapotok idővel csak romlottak.

Mínthogy a csekerdényi párkány és őrsége az esztergomi várhoz tartozott, önállóan már a helyőrség csekélyebb létszáma miatt sem igen működhetett. De kétségkívül részt vett az esztergomi törökök Dunán inneni kiruccanásain, amelyek a szomszéd vármegyéket olykor keményen sújtották. Így emlékezik meg róluk Ghyczy György kétszer is 1557-ben. Egyik esetben „néhány lovagot” bocsátottak a vár – Oláhújvár – felé a rétre, akiket Ghyczy megszalasztott, másik alkalommal pedig Perbete és Bajcs között a harasztosban vetettek lest az újváriakra, de siker nélkül.

Az általuk végzett rablásokat és fosztogatásokat a magyar végvá-
rak, kivált Oláhújvár vitézei természetesen hasonlóval viszonyozták. Így olvassuk Istvánffynál, hogy a törökök 1581 tavaszán Érsekújvár vidékéről sok marhát hajtottak el. Rácz Péter újvári főkapitány, hogy a szenvedett kárt megbosszulja, övével Párkányra rontott. Az ellenálló törököket lekaszabolta, a réteken legelő marhákat elhajtatta és minden baj nélkül hazaérkezett. Rosszabbul járt Thurzó György 1590-ben. Az újvári őrséggel Esztergom vidékére rándult ki. Itt Memy bég megtámadta, s a harcban sokat leölt, Zay Andrást és Lőrincet, Jakusith Imrét, Pesti Zsigmondot, Hagymási

Kristófot, Zákony Jánost és Huszár Mátyást pedig foglyul ejtette. Thurzó maga is alig tudott futással megmenekülni. Ebből mindből következtethetünk arra is, hogy mennyi pusztulás érhetett ezen harcok során a környék falvait, Kőbölkutát is.

Ezek után jöttek még az 1594-es és 1595-ös háborúk, Esztergom és Párkány visszafoglalása.

Esztergom 1594. évi első ostroma, Pálffy Miklós, Mátyás főherceg, Ridesel Antal németrendi lovag vezetésével, dicstelenül végződött. Előre látható volt, hogy Esztergom ostromára 1595 tavaszán újból sor kerül, ezért a törökök vagy 20 000 embert gyűjtöttek egybe Buda körül. Mikor azonban Mansfeld Károly herceg június 21-én váratlanul Esztergom alá érkezett, az ősz Ali szandzsákbég távol lévén, „kiszorult a várból és azután nappal, vízen nagy diadallal 1000-ed magával bemene Esztergomba” – írja Illésházy. Május 21-én Mansfeld a Rácvárost felgyújtotta, 24-én pedig a Szent Tamás hegyén álló erődítményt is felgyújtotta. Esztergom ostroma tovább tartott, mert a törökök hősi elszántsággal védelmezték. Végre szeptember 2-án a várat szabad elvonulás feltétele mellett átadták.

Esztergom várának visszafoglalása nagy dicsőséget szerzett a keresztény seregeknek, de mérhetetlen nyomorúságot hozott a környék lakosságára. Mansfeld herceg páratlan fegyelemben tartotta seregét. De a vallonok és a németek, kivált az előbbieket, irgalmatlanul pusztítottak és fosztogattak mindenütt, ahol megfordultak. Miként a szőgyéniek, vásárhelyiek és kőbölkútiak elpanaszolják (HAICZL 1896), 1594-ben Ferenc szász herceg német lovasai az esztergomi táborba menet 125 ökröt hajtottak el. Nemsokára ugyanazok a táborból széteszve 33 szekeret foglaltak le, és a községeket kirabolva, minden tavaszi és téli termést, élelmiszert, ruhákat, párnákat, földművelő eszközöket, a mészárszékből a húst, sőt még a súlyokat is, egyszóval mindent elvittek. A legelőn volt vagy 130 tehén és növendékmarha és 40 sertés, ezeket is elhajtották. A vetéseket lekaszálták.

Esztergom elvesztését a törökök igen fájlalták, és folyton annak visszaszerzésén mesterkedtek. Kisebb-nagyobb csapatokban állandóan Esztergom és Párkány körül ólálkodtak, lesve a kedvező alkalmat. 1596-ban a zsámbéki török portyázók Kőbölkutát és Bánkeszít teljesen kifosztották. 1599. október 10-én nagyobb csapat érkezett Párkány elé, és a keresztény táborhoz közel

elhelyezkedett. A keresztény tábornok négyszer is megtámadták, de Schwarzenberg 400 vallonnal megfutamtotta őket. Harmadra azután a keresztény csapat, megunva a törökök folytonos zaklatását, Esztergomba vonult vissza a hajóhídon, melyet maguk után szétszedtek. A törökök október 19-én Párkány alól elvonultak.

Esztergom és Párkány azonban újból a törökök kezére került. 1605. augusztus 30-án Ali pasa fővezér mintegy 40 000 főnyi seregével Esztergom alá érkezett és a hadműveleteket megkezdte. A törökök Párkány fölött táboroztak, ahonnan az esztergomiak segítségére Komáromból hajókon érkező csapatokat erős ágyútűzzel fogadták. A segédcsapatok ennek dacára bejutottak a várba, amelyet túlnyomólag német katonákból álló őrség védelmezett Dampierre gróf parancsnoksága alatt. Egy hónapi ostrom után a német őrség lázongani kezdett, és Dampierre-től a vár feladását követelte. Dampierre ellenszegült – erre az őrség elfogta és a várat október 3-án szabad elvonulás kikötése mellett Lolla Mohamed nagyvezírek átadta.

Esztergom elfoglalásával az esztergomi szandzsák és vele a régi hódoltság újra feléledt minden nyomorúságával egyetemben.

Esztergom második török kézre került után épült fel a szögyéni palánkvár, amelyet 1606-ban az érsekség pénzén emeltek. E palánkvár Érsekújvárnak mintegy előretolt bástyájaként szerepelt, hogy a törökök mozdulatait figyelemmel kísérje, és fenyegető veszedelem esetén a szomszéd végvárat figyelmeztesse. E palánkvár Magyarországon a Szent Mihály-templom körül épült; az 1617. évi urbárium és a későbbi egyházlátogatási okmányok is „templom in Castello” szavakkal emlékeznek meg róla. Az is bizonyos, hogy a Nalász erdeje szélén levő fennsíkon, melyet a régi katonai térképek „Várhely” névvel jelölnek s ahonnan a kőbölkút–kisújfalusi völgyre szabad kilátás nyílik, megfigyelőhely, őrtorony állott.

Így lett Kőbölkút község északi határa egyúttal az oszmán-török birodalom északi határa is, egészen 1663 augusztusáig, amikor is a török sereg, Érsekújvár ostromára indulva, elfoglalta és felégette a szögyéni palánkvárat. Az 57 év a török birodalom peremén a falu számára a szenvedés és pusztulás fél évszázada volt.

Ezekben az években úgynevezett békeállapotban volt az ország a törökkel, azaz nyílt háborút nem viseltek, de annál gyakoribb volt a békeszerződések megszegése. A hódolt falvak ügyét soká

nem tudták rendezni, bár azokról a törökkel sok ízben tárgyaltak. Az 1609. év tavaszán Illésházy Érsekújvárbán, Budán és Szőgyénben tárgyalt Ali budai pasával, de még az Esztergom megyei falvakra nézve sem tudtak megegyezni.

A vármegyék panaszai egyre növekedtek, úgyannyira, hogy az 1625. évi magyar országgyűlés is foglalkozott a sérelmekkel, és a 29. §-ban arra kérte a királyt, küldjön ki biztosokat a törökkel való újabb tárgyalásokra. A béketanácskozás, az úgynevezett „Szőgyéni trakta” 1625. április hó első felében kezdődött meg Párkány és Szőgyén között, valószínűleg Kőbölkúton. A királyi biztosok, Althan Adolf, Esterházi Miklós, Galler Zsigmond és Cziráki Mózes Szőgyénben, a budai defterár, Jajha és Ahmát pasák, Haczi Bajarán olajbég pedig Párkányban laktak, és innen gyűltek össze félúton, egy sátorban tanácskozásokra, ami után 1625. május 26-án létrejött az úgynevezett szőgyéni béke, aminek azonban csak papirosvoltát jegyezte fel a történelem.

Ezt igen sok feljegyzés igazolja. Például: Anno 1631. die prima julii. Párkányi törökök tíz lóval két szödémi katonánkat Kádas Miklóst fiastól Kádas Istvánnal együtt igaz útjokban Für és Czigléd között vágják le, lovaikat és minden fegyveriket, ruhájokat elvették. Anno 1631. die 5. julii. Párkányi törökök esztergomi török bég akaratjából zászlóstul Szödém alá becsapván három lovas katonákat Szarka Jánost és Körösi Sebestyént, harmadikat is hajdút Tóth Mihályt és azonkívül kettőt a tarlón levágtak, egyen halálos sebet tettek.

A két Szőgyén a palánkvár felépítése előtt szintén a török hódoltságához tartozott. Amióta azonban a palánkvár felépült, ennek oltalma alatt a lakosság a törököknek való adózás alól felszabadulni iparkodott. A szőgyéni trakta után pedig az adót egyenesen megtagadták. Ahmát pasa esztergomi szandzsákbég Szőgyén városának és kapitányának 11 levelet írt, amelyekben az adófizetést sürgette, de minden kísérlete hiábavaló volt. Erre a pasa egy csapatot küldött Szőgyénbe, és zálogot vett ki tőlük. Az őrség a törököket megtámadta, és az így keletkezett harcban a törökök néhány hajdút levágtak és túlerejüknel fogva a zálogot magukkal vitték. Koháry Péter vicegenerális panaszt emelt emiatt a budai vezérnél. Ahmát pasa szandzsákbég 1630. augusztus 28-án a nádorhoz írt levelében mosakodik a vádak ellen.

Az 1663. évi nagy török hadjárat előkészületei már az 1662. évben észlelhetők voltak. Ez év végén ugyanis mintegy 10 ezer török katonát összpontosítottak Esztergomban és környékén. 1663. év március havában pedig maga Köprili-Záde Fázil Ahmed pasa új nagyvezír indult el óriási hadseregével Magyarországra. Budára érve sokáig tanácskozott pasáival a haditerv felől, míg végül július 16-án abban állapodott meg, hogy Érsekújvárt fogja megtámadni. A török hadsereg lassú mozgása mellett a haditanácsnak ideje lett volna arra, hogy a végvárat, különösen Érsekújvár védelmét előkészítse. De jóformán semmi sem történt. Montecuccoli fővezérnek mindössze 5000 embere volt Magyaróvárnál.

Akkor már a törökök terjeszkedése egyre nőtt, és szaporodtak a betörések, portyázások és rablások, főleg az Ipoly, Garam, Zsitva és Nyitra folyók völgyében. Egész Komárom, Esztergom, Bars, Hont és Nyitra megyék csaknem teljesen védtelenül álltak a pusztításokkal szemben. Ezen a területen az esztergomi érsekségnek is nagy birtokai voltak, melyek védelméről Várday Pál esztergomi érsek úgy akart gondoskodni, hogy a Nyitra folyó bal partján, Nyárhíd falva mellett 1545-ben egy palánkot épített, amelyet aztán alapítója után Érsekújvárnak (szlovákul Nové Zámky, németül Neuhäusel, törökül Ujvár) neveztek el.

Rövidesen kiderült, hogy ilyen palánkvár nem képes nagyobb katonai támadásnak ellenállni. Mivel az állandóan növekvő török veszedelemmel egyre nőtt az új erődítménynek mint Bécs előbástyájának stratégiai jelentősége, a bécsi császári udvar katonai tanácsa elhatározta, hogy a palánkot lebontatja, és helyette a Nyitra jobb partján kőből és téglából egy új, „ideális” erődöt épít. Az új erőd talapzata hatszögű csillag volt, amely az akkori stratégiai követelményeknek legjobban megfelelt. Építését 1573-ban kezdték el, és 1580-ban fejezték be.

A nagyvezír mindenekelőtt az esztergom–párkányi hidat állította helyre, melynek védelmére állítólag 4-6000 embert szállított át Párkányba. Azután, hogy Forgách Ádámot, Érsekújvár várparancsnokát lépre csalja, azt az álhírt küldte Újvárba, hogy az új hidat a víz sebes árama kettészakította s így a párkányi előőrs csapatok kapcsolata Esztergommal megszűnt. Erre Forgách Ádám az újvári helyőrséggel és a vidékről összeszedett segédcsapatokkal, összesen mintegy 5000 emberrel Párkány ellen indult. Kőbölkútra

érve arról értesült, hogy a hidat helyreállították. Vissza akart fordulni, de Pio marchese és német tisztjei a visszavonulást elleneztek és a támadás mellett döntöttek.

Augusztus 7-én virradatkor két oldalról, észak és nyugat felől közelítették meg Párkányt, ahol mintegy 12 ezer katonából álló török sereg várta. Mithogy a megyei felkelő csapatok, amelyek tartalékképpen a gyalogság fedezetét alkották, megfutamodtak, a törökök a magyarok csatarendjét áttörhették és a véres küzdelem a magyarok teljes vereségével végződött. A gyalogság majdnem egészében, a lovasságnak nagy része is a harctéren maradt, vagy 700-an foglyul estek, akiknek egy részét leölték, a többieket pedig Budára szállították. Forgách maga is csak nehezen menekült meg.

A szerencsétlen ütközet után a török hadsereg Érsekújvár ellen indult, s útjában a Forgách által kiűritett szőgyéni palánkvárat felégette. Érsekújvárt 38 napi ostrom után szeptember 25-én Forgách Ádám feladni kényszerült: Érsekújvár után Nyitra, Surán, Léva, Nógrád, Szécsény, Komját, Galgócz egymás után adták meg magukat. A törökök az elfoglalt területeken iszonyú pusztítást végeztek. A török hatalom ekkor állott tetőpontján Magyarországon.

Az általános felfordulásban, amelyet Érsekújvár és a környékbeli várak elfoglalása okozott, egyedül Zrínyi Miklós nem vesztette el a fejét. Miután Montecuccolival megegyezésre nem juthatott, maga kezdte a törököket háborgatni. Mikor a nagyvezír augusztus 31-én Érsekújvárból elindult, hogy Esztergomba és Budára visszatérjen, útközben Zrínyi Miklós lovasságával a párkányi átkelésnél megtámadta. Az 1500 janicsár, akik a gazdag zsákmány védelmére voltak kirendelve, vitézül védekezett. Erre Zrínyi lovasait leszállította a lovokról, akik a szekerek közé behatolva a janicsárokat levágták, a foglyokat kiszabadították és az egész zsákmányt Komáromba szállították.

Érsekújvár török kézre kerültével Esztergom háttérbe szorult. A rablókirándulásokat is többnyire Újvárból rendezték és irányították. Természetesen Párkány és környéke is békességnek örvendett, azaz a magyarok nem háborgatták. A bécsi udvar fő törekvése az volt, hogy a portával a jó viszonyt fenntartsa. Hogy ilyen körülmények közt milyen volt a hódoltság területén levő magyarság helyzete, elképzelhetjük. A köbölküti jobbágyok 1676. január 9-én írják a káptalannak:

„Bizony most is csak olyak vagyunk, mint az út mellett levő fák, hogy az is vághia, akinek nem kellene.” Ugyanazon év március 26-án pedig így festik sanyarú helyzetüket: „El hodgye Ntok és uraságtok, hogj olyak vannak közöttünk, hogj csak jmitt amot akatt megh az rongy az nyakában.” (Esztergomi Káptalan Levéltár caps. 12,12, 4.).

Szelepcsényi érsekprimás megértéssel is volt jobbágyainak sanyarú helyzete iránt. Így a Kőbölkút és Búcs jobbágyai közt keletkezett határkérdési perpatvarban 1682. július 2-án azt írta az esztergomi káptalannak: „Halgattassék meg mind az két fél és sopiáltassék az a Contoversis között, hogj sem az egj felől se málfelől ne busittassunk miatta, mert nekünk mind egj, akár edjik akár másik ujunk sérteödjék, mind a ketteő fáj.” (Ugyanott caps. 16,17,21.).

Mit írnak ezen eseményekről a XVII. század magyar költői?

Közülük idézem Wathai Ferenc néhány versszakát *Énekes könyvéből*, amely így kezdődik (RIMAY 1956):

„Énekes könyv, melyet én Wathai Ferenc Az Fekete tenger mellett az fekete toronyban Konstantinápolyon kívül való nyomorult rab-szolgaságomban szerzvéen, Galátha városában csináltattam, és punktról punktra egy vonyétásig minden újonnan magamtul szerzett énekével magam tulajdon kezeivel írtam Anno 1604.”

Szinán és Ibrahim basa idejében lett tatárrablásról való história és az szegény magyar nemzettségnek az-üdöben történt, hallásra iszonyú szörnyű veszedelmeknek rövideden való megírása és versekben előszámlálása. Nótája: Az Cyrus énekére:

„Akarnék itt szólnom nyomorúságinkról,
Országunkban nemrég történt pusztaságrúl,
Edes nemzetinknek szörnyű rablásukról,
Ha ki nem fáradna vékony elmém abbúl.

Írtak ezerötszázkilencvenkilencben,
Az Ibrahim bassa vala vezérségben.
Duna mellett lassan följöve földönkben,
Pest s Vác között leve megtelepedésben.

Ottan száguldának, a földet ellepék,
A sok szegénséget inkább mind fölelék,
Trincsenig, Csejtéig falukat égeték,
Iszonyú rablással az országot veszték.

Ó keserves halál, akkor te hol valál?
Miért szegényektől hogy eltávozol?
Az te éh torkodban őket be nem hányál,
És oly szörnyűségre ily jókat juttatál.

Íme, mely nagy romlás akkoron lén köztünk!
Mennyi atyánkfia rabbá lén közülünk!
Mert meg nem jobbula soha mi életünk,
Azért hagyja Isten, erre jusson fejünk!

Nagyon sokat közülünk vadak megevének,
Sok vén embereknek torkuk metszetének,
Sok sebesen pedig lovakról dülének,
Csapáson mászkálva széjjel fötröngének.

De kis ártatlankák, lásd, mire jutának,
Illy picinységekben nagy kint vallának,
Hogy édes anyjoktól elhagyattatának,
Böcsőben s útfélen hagyigáltatának.

Eljutván tatárok, böcsőt kapják vala,
Utcára s udvarra sokat visznek vala,
Házakban ne égjen, mégis szánják vala,
Szegénykéek nagy-réva ott-hagyattak vala.

Sírástól fáradván, elbágyadtak vala,
Éra föl szegénykéek csak pillognak vala,
Már holt-elevenen nem réhatnak vala,
Fölvonván kis kezek, mozgitálnak vala.

Éhségtől annyira jutottanak vala,
Ujjukat kezekrül mind elszopták vala,
Némelynek az holló melyen krárog vala,
Vagdacsolván, szegény, csak rá pillog vala.

Széles mind az Alföld már elpusztult vala,
Nyomorult szegénység, ki megmaradt vala,
Imitt-amott kettő, s hol egy, elbútt vala,
Kecskemétre sokan bolonygtanak vala.

Karóval földhöz cöveklettek vala,
Ott föttrölgvén, szörnyen megholtanak vala,
Kőbölkútnál s Duna mellett ez láttatott vala,
Több az Alföldön történtenek vala.”

Érsekújvár elfoglalása után az oszmán hatóságok elrendelték az egész meghódított terület részletes összeírását, amit már 1664 nyarán végrehajtottak. Ez az úgynevezett 115 = 698. számú „részletes defter”, amely tartalmazza az újjonon szervezett „újvári ejálet” valamennyi városát, faluját, pusztáját és egyéb földbirtokát, összesen 837 területegységet, a házak (illetve háztartások) számát, a felnőtt munkaköteles (azaz 15 éven felüli) férfiak nevét, valamint a mezőgazdasági terményekből és más forrásokból származó jövedelmek tizedét, különféle illetékeket és adókat (BLASKOVICS 1993).

Érdekesek a feltüntetett nyárhidi náhije adatai, összehasonlítva az 1570-es és 1664-es évek számaival. Ez a terület ugyanis az Esztergomot Újvárral összekötő „hadak útján” feküdt. Ez volt tehát a legkevésbé védett terület, mely legjobban ki volt téve mindkét fél zaklatásainak, s melyet legjobban sújtottak a háborús pusztítások.

	1570			1664		
	fejadó fizető	ház- tartás	adó- összeg	fejadó fizető	ház- tartás	adó- összeg
Kis Újfalu	–	–	300	60	39	8190
Kürt	54	30	11460	123	89	24445
Kőbölkút	82	40	11325	69	55	16325

Falunkról az 1664-es török összeírás részletesen a következőket tartalmazza:

Kőböl Kút:

falu, esztergomi tímárbirtok, tartozik Nyárhíd náhijébe.

Az említett falu hitetlenjei:

Fodor Vince, Kis Mihál, Fodor János, Varga Mihál, fia Miska legény, Begyis István, Hanti János, fia Istók legény, Vas Mihál, Varga Márton, fia Najcsi legény, Torma István, Törek Benedik, Ripás Mihál, Száz

Márton, Betyáros Mátyás, fia Marci legény, Duba János, Kontár János, Böjtös András, Döncike András, Kis Pál, Szabó Gyurgó, Szalaji Petőr, Szeder Mihál, Ötvös János, Szabó Lukás, Garaj István, testvére András legény, Madzsar István, Nimet János legény, Böjtös János, Pásztor István, a testvére András legény, Hetin István, Szij István, Kertes Georgi, Mónás János, testvére Palkó legény, Kubica Alberd, Nagy Pál, Kis András, Kis Istók, Nagy Simon, a fia Gergöl legény, Begyes István, a testvére Mihál, Barta István, Cseri János, Vas Benedik, Száz János, Fedimörösi István, a testvére Jancsi legény, Kovács Gergöl, Varga István, Kerekes Jancsi, Kondo Benedik, Veres Istók, Torma Jancsi.

69 fejadófizető személy:

Jövedelem:

Háztartás 55, egyenként 50, összege	2750
búza tized, 300 kejl, összege	6000
Kétszeres tized, 77 kejl, összege	770
must tized, 350 pint, összege	1750
méhkas tized, összege	750
lencse és borsó tized, összege	210
len és kender tized, összege	85
menyasszonyadó és boradó, összege	135
juhadó, összege	450
széna- és faadó, összege	1920
csószdíj és legeltetési adó, összege	825
malom, egykerekű, egész évben, összege	36
vejsze, halászati adó, összege	300
sértésadó, összege	244
büntetéspénzek és földhasználati adó	100
Összesen lefizetett adó a falutól:	16 325 akcsa.

Köprülü Ahmed nagyvezír az újvári ejáletben megparancsolta, hogy ez a defter (összeírás) őriztessék meg az uralkodói levéltárban. Ehhez az összeíráshoz, amely Köbölkúton kívül az összes 837 területegység adatait is tartalmazza, mellékelve van a boldogságos szultáni írással megírt adománylevelek és határleírások másolata, melyeket a Nisádzsi bég saját maga írt meg.

A felséges okirat így kezdődik:

„Öfényessége (azaz Allah), aki a végtelen világúr térségeiben elterülő országok szultánja, melyeknek rajta kívül nincs más vezire, az én ragyogó szultanátusomat és az örökkévalósággal határos szerencsés sorsomat boldogságot sugárzó tündöklő tigrájával felékesítette – Bizony Allah annak adományozza a Földet, akinek akarja (Korán 7/25) Ő, aki ura a világmindenség összes végnélküli irányainak, melyhez fogható a földön nincsen, Ő, aki adományozója a Teremtés koronájának, aki megörvendeztetti az én nagytekintélyű kalifátusomat – Megadta nektek, amit senkinek sem adott az emberek közül, melyet drágalátos gyöngyökkel és illatokkal ékesített fel, Ő, aki feljegyzi az örökkévalóság ügyeit Saturnus palotájának négy falára s összeírja uralkodásom nagyszámú napjait, melyek a boldogság alapjait képezik és kőbe vési ezt az aranyszínű feliratot – Oh, mi tégedet megtettünk az emberek imámjává.” (Azaz: Az emberiség főpapjává, Allah földi helyettesévé.)

Néhány évvel később, a mohamedán időszámítás szerinti 1084-ben (1673) újabb összeírás készült, amely így kezdődött:

„Ő Allah, a mindenható.”

Ez az összesített defter (összeírás) tartalmazza az esztergomi mirlivá, a zeámet és tímártulajdonosok javadalmi birtokait az említett lívában, továbbá a visegrádi vár védőinek (musztafiz) birtokait, valamint a budai és nógrádi lívába tartozó, de újvári vilájetben fekvő néhány birtok összeírását. Ez az új összeírás a magas parancs alapján lett elkészítve, kelt 1084. évben (1673) ápr. 18 – 1674. ápr. 6.

Az esztergomi mirlivá javadalmi hűbérbirtokai:

A nárhidi kerületben (nánhije):

Zeámet Júszuf ben Mehmet nevén:

Falu: Kőböl Kút, 16 325 akcsa részesedés.

XI. Ince pápa már évek óta sürgette a török elleni nagy háború megindítását, amelytől Magyarország felszabadítását várta. Ő hozta létre Lipót császár és XIV. Lajos francia király közt a fegyverszünetet és az ő közbenjárásával kötötte meg a császár Szobiesky János lengyel királlyal a véd- és dacszövetséget a török ellen. Végül, ami a hadviselésnél is fontosabb volt, óriási pénzáldozatokkal járult a felszabadító hadjárat költségeihez.

Kara Musztafa nagyvezír 1683 tavaszán Belgrádból Bécs elfoglalására indult. Az óriási török hadsereg azonban Bécs falai alatt szeptember 12-én csúfos vereséget szenvedett, és futásban keresett menedéket. A futó hadsereg egy része a Duna bal partján pusztítva, feldúlva mindent, amit útjában talált, érkezett Párkányba és Esztergomba, hogy a várak oltalma alatt újból szervezkedjen.

Szobiesky lengyel király csapataival 1683. október 7-én ért Párkány közelébe. A lotharingiai herceg serege egymérföldnyi távolságban követte. Az előcsapat a dunai hídig nyomult előre, ahol a hídon átkelt török sereg fogadta. Erre megindult a harc, amelybe a király is beleegyezett. A túlerőben levő törökök az 5000 főre menő lengyel seregre súlyos csapást mértek, úgyannyira, hogy mintegy 1500-an a csatateren maradtak. Maga a király is életveszedelemben forgott, és megmenekülését egy ismeretlen lengyel páncélos lovagnak köszönhette, aki a királyt üldöző két török egyikét levágta, a másikat megsebesítette.

Október 8-án a király Kőbölkútnál táborozott, ahol seregét összeszedte s a lotharingiai herceg seregét bevárta. A lengyel főurak a párkányi kudarc után haza akartak menni, de a király nem engedte.

Október 9-én tehát a keresztény sereg útra kelt Párkány felé, hogy az ott táborozó törököket megtámadja. A keresztény sereg oly erővel rontott a törökökre, hogy az Párkány palánkjai mögé volt kénytelen menekülni. Innen pedig a hajóhídon át Esztergomba iparkodtak. A hajóhíd azonban a reá nehezedő nagy tömeg alatt kettészakadt, mire a menekülők vízbe ugrottak. Ezeknek nagyobbik része a Dunába fulladt. A lengyelek két nap előtti vereségüket megbosszulandó, minden törököt, aki kezükbe került, kardélre hánytak. Sokan a Garam felé menekültek, s annak hullámaiban lelték halálukat. Párkányt pedig a lengyelek felgyújtották. A törökök a budai vezérrel együtt mindössze 700-800-an jutottak át Esztergomba. 1200-an foglyul estek. 6-7000-en pedig a vízbe fulladtak vagy elestek. Az egész Duna-part hullákkal volt tele.

Esztergom ostroma mindössze négy napig tartott, s a lengyel sereg csak annyiban vett részt benne, hogy a párkányi Duna-parton elhelyezkedett ágyúival a várat állandóan tűz alatt tartotta. 1683. október 28-án a várórség megadta magát, s ezzel Esztergom – a

tíz év leszámításával – a 140 éves török uralom alól teljesen felszabadult.

Érsekújvár azonban még mindig török kézen volt, és várőrsége folytonos kiruccanásaival a vidéket egyre zaklatta, sanyargatta. Addig tehát, míg Érsekújvár a törökök birtokában maradt, a Duna bal partjának békéje biztosítva nem lehetett. Ehhez járult, hogy Buda sikertelen ostroma után a császári hadsereg egy része Párkány vidékén, Kőbölkút környékén szállt meg, ahonnan csak november havában vonult tovább Bars megyébe téli szállásra.

Végre 1685 tavaszán Bécsben – kivált a pápa sürgetésére, aki az újabb hadjáratra ismételten nagy pénzösszeget küldött – Érsekújvár ostromát határozták el. Károly herceg július 4-én indult Érsekújvár felé, melynek ostromát 11-én meg is kezdte, de a Visegrád, Esztergom és Párkány körül kialakult török ellentámadás miatt Újvár ostromát Caprara tábornokra bízta. Érsekújvár augusztus 19-én a keresztények birtokába került, ami egyúttal a párkányi járás egész területének végleges felszabadulását jelentette (HAICZL 1896).

1686-ban környékünkön gyülekeztek Stahremberg tábornok vezérlete alatt a keresztény seregek, és innen indultak június második felében Budavár felszabadító ostromára.

Bár a 140 évig tartó török hódoltság eseményeinek részletes leírásában nem sok konkrét utalás van a Kőbölkút községben történt fejleményekre, a vidék sorsának alakulása jól mutatja azt, ami itt történt, szomorú képet festve őseink akkori sorsáról. Oláh Miklós érsekprímás az 1559–1561-es években tett kánoni egyházlátogatásai során jegyezte meg Kőbölkútról, hogy „Devastata et depopulata” – elpusztítva és elnéptelenedve.

Az 1699. évi mezővárosok és falvak állapotáról, vagyonáról készített összeírás szerint Kőbölkúton a következő adatokat jegyezték fel (VILLÁNYI 1891):

Az összeírt jobbágyok és zsellérek száma:	32
Állatlétszám:	112
Ökör:	92
Fejőstehén:	27
Meddő tehén:	4
Ló:	4

	Harmadfű tinó:	50
	Másodfű tinó:	85
	Egyéves tinó:	91
	Gulyaökör:	5
	Másutt lakók ökrei:	3
	Disznó:	93
	Méhkas:	39
Határi termés:	Búzakeresztek száma:	40
	Árpakeresztek száma:	1084
	Zab és tönköly:	103
	Köles:	247
	Borok akószáma:	–

D. A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARC. A 18–19. SZÁZAD ESEMÉNYEI

1703 nyarán II. Rákóczi Ferenc felkelése környékünkön is igen gyorsan terjedt. Szeptember 25-én már 13 zászlóalj kuruc jelent meg Párkányban. A környék fűldesura akkor Bottyán János volt. Bottyán birtokai voltak: Bátorkeszi, Kőbölkút, Kisújfalú, Nagybény, Kisgyarmat, Csuda, Leánd, Béla, Gyiva, Kéménd, Csata, Madar, Szent Péter falvak határa. A felkelés első hónapjaiban Bottyán még Koháry István császári tábornok felhívására csapatokat toborzott a felkelés leverésére. A császári haditanács fontosnak találta a dunai átkelés biztosítását, és annak védelmét Komáromtól Vácig Bottyánra bízta. Bottyán e célból gróf Kohárytól 6-7 sajkát kért. Csapatái részére persze fegyvereket és pénzt is kért, de nem kapott. Ennek következtében hajdúi vagy nyomorogtak, vagy a kurucokhoz szegődtek (HAICZL 1896).

Kuckländer esztergomi várparancsnok valamiképp neszét vette annak, hogy Bottyán a kurucokkal tárgyal, azért 1704. április 18-án elfogatta és börtönbe vetette. Mikor azután Bottyánt félévi fogság után október elején Bécsbe szállították, útközben Nyergesújfalun,

ahol magháltak, hívei a ház falát kiásták s őt kiszabadították. Bottyán Selmece, majd Vihnyére utazott, ahol Rákóczi fejedelemnek hűséget esküdött.

1706-ban végre sor került Esztergom ostromára. A fejedelem maga augusztus 2-án indult el Érsekújvárból Kőbölkúton át, s a Garam torkolatánál ütötte fel a táborát. Sátora a tábor közepén egy halmon állott, ahonnan a párkányi Duna-parton felállított ostromütegeit jól áttekinthette.

Innen kezdték meg augusztus 9-én a Víziváros lövetését 18 ostromágyúval. A nagy távolság miatt sok lövés kárba veszett ugyan, de a várban mégis nagy károkat okoztak. Szeptember 15-én a császáriak Esztergom várát feladták. A fejedelem szeptember 19-én ünnepélyes Te Deumot tartott a Bakócz-kápolnában.

Esztergom elvesztése nagy csapást jelentett a császáriaknak, mert a város birtokában a kurucság összeköttetése a Dunántúllal nagyon megkönnyebbült, másrészt a csenkevári és nyergesújfalusi megerősített sáncok a császáriak szárazföldi közlekedését is megnehezítették. Ezért Esztergom visszafoglalására törekedtek. Stahremberg már szeptember 28-án elfoglalta a nyergesújfalusi sáncokat, másnap pedig Esztergom alá érkezett. Ennek ostromát október 2-án kezdte meg. Az őrség eleinte jól tartotta magát, de néhány nap múlva a magyar és német őrség összekülönbözött és valóságos zendülés támadt közöttük, minek hatására a haditanács szabad fegyveres kivonulás feltétele mellett a várat feladta. Így került vissza Esztergom egyheti ostrom után a császáriak hatalmába.

Esztergom elvesztése kínos hatással volt a felkelésre. A kuruc hadvezetés gyengeségére mutat, hogy Esztergom felmentésére még kísérlet sem történt, holott a Duna bal partján, Kőbölkút és Párkány között tekintélyes kuruc csapatok állottak. Igaz, Bottyán batorkeszi kastélyában betegen feküdt.

A kurucoknak dunai átkelésüknél újra a karvai sáncokra kellett támaszkodniuk. Bottyán volt a lelke mindennek. Hogy a dunántúli hadaknak esetleges visszavonulását biztosítsa, Érsekújvárból 5 hajót készített, 11-et pedig a komáromi Dunán vett el a császáriaktól. E 16 hajóval, 400 hajdúval és 3 tarackkal biztosította az átkeletést. Mikor megtudta, hogy az esztergomi őrség gyakran ellátogat a Garam menti községekbe, hogy azokat fosztogassa, ennek meggátolása végett Muzslán 2 lovas századot helyezett el, a csenkevári

sáncot pedig újjáépítette s úgy megerősítette, hogy – bár a császáriak többször megtámadták – bevenniük nem sikerült.

E sáncok miatt Bottyánt sokan azzal vádolták meg, hogy saját birtokainak védelmére őrizteti azokat. Később a sáncok mégis a császáriak kezére kerültek. Ezt elsősorban a párkányi járás községei szenvedték meg, amelyeket az esztergomi és csenkevári őrségek állandóan sarcoltak és fosztogattak. Ehhez járult még, hogy Érsekújvár kuruc őrségének fenntartására a párkányi járást is megadóztatták. Kisújfalu 40, Kőbölkút 30, Bátorkeszi 80, Búcs 60, Muzsla 50, Ebed 50, Kőhídigyarmat 30, Kicsind 25, Kéménd 30, Bény 35, Magyarszögyén 35, Németszögyén 40, Nagyölvéd 70, Farnad 65, Kéty 35, Bart 25, Libád 25, Sárkány 15 szapu gabonát tartozott Érsekújvárba szállítani.

Párkány és Mocs az adózó községek között nem szerepelnek. Lehetséges, hogy mindkettő teljesen üresen állott még mindig, mert Kuckländer – miként Esztergom vármegye 1711. évi emlékiratában említik – Szent György mező, Párkány és Mocs magyar lakosait a kurucokkal való összeköttetésük miatt még 1706-ban elűzette. A trencsényi szerencsétlen csata (1708. augusztus 3.) óta a kurucok csillaga egyre halványodni kezdett. Magának Bottyánnak a sógora és kőbölkúti tisztartója, Mikulics, másképp Borbély Ferenc, és Szabó István kőbölkúti plébános augusztus végén Esztergomba mentek, hogy a várparancsnoktól „átalomlevelet” kérjenek. Mindez állítólag Bottyán tudtával történt. Bercsényi erre mindkettőt a szögyényi plébánossal, Ivanics Jánossal együtt elfogatta, és Érsekújvárban, majd Egerben fogva tartotta. Bottyán a gyanú alól a fejedelem előtt tisztázta magát, aki őt amúgy sem nélkülözhetette. Hiszen egyedül Bottyán volt az, aki a zavaros időkben fejét nem vesztette el, és csapataival állandóan az Esztergom, Garamszentbenedek, Korpona és Vác közötti négyszögben tanyázott, ahonnan hol a bányavárosokra csapott le, hol Buda és Esztergom környékét fenyegette. Ezenfelül, hogy katonái el ne széledjenek, fizetésüket sajátjából előlegezte.

Mialatt Bottyán Érsekújvár élelmiszerrel és lőszerrel való ellátásáról gondoskodott, Kuckländer 1709. április havában hidat vetetett a Dunán, és a párkányi hídfőt sánccal erősítette meg. Hogy Bottyánt Érsekújvártól elzárhassa, az óbényi sáncok kijavítását rendelte el. E szándékát azonban Bottyán a bórzsönyi vetett őrséggel megakadályozta. Az esztergomi várőrség erre újból a

környék fosztogatásához látott, és április végén Bény, Kéménd és Kéty tájékáról az összes marhát elhajtotta. A következő évben a verebélyi sáncokból kitört császáriak Bartot fosztották ki.

Bottyán 1709. szeptember 27-én tarnaörsi táborában agyvelőgyulladásban meghalt. Halála az egész kuruc felkelésre végzetes csapást jelentett. Ettől fogva a kurucvilág élete lassú haldoklásnak indult. Egy évre rá, szeptember 24-én Érsekújvárt is feladták. A hosszú háború mindenkit kifárasztott, a nagy nyomorúságot pedig a pestis pusztítása is tetézte. Végül is a kuruc szabadságharc a szatmári békével ért véget.

A 17. század két utolsó évtizedében a fel s alá vonuló hadak a vidéken a föld vetéseit, terményeit elgázolták, lekaszálták vagy fölégették, a barmokat elhajtották. Ennek folytán a föld népe a hadak útjában végtelenül sokat szenvedett. Ehhez járult a téli katonaszállások nyomasztó terhe, mely a lakosságot sokszor a hadjáratnál is jobban sújtotta. A Rákóczi-felkelés alatt sem volt különbség sorsa – a párkányi járást, kivált azóta, hogy Érsekújvár kuruc kézre került – mindkét katonaság sarcolta. Nem csoda, hogy a lakosság nyugodtabb és biztosabb helyekre menekült.

A járás képét és szomorú állapotát az 1696. évi összeírás tárja elénk, amelyből néhány részletet idézek:

BART. 7 telkes jobbágy lakik benne. Kívülük zsellér módjára letelepült 3 idegen is itt tartózkodik. A legtöbb jobbágytelek üresen áll és csak most kezdik telepíteni.

MAGYARSZÖGYÉN. A bírón kívül tizenegy negyed-telkes jobbágy lakja, 3 zsellér lakója van földbirtokkal, 4 pedig anélkül. Sok üresen álló és parlagon heverő telke van. Ezekon kívül még 2 ház is üresen áll. Szőlőhegyük 30 kapás, de parlagon hever.

NÉMETSZÖGYÉN. Földbirtokkal is ellátott 5 zsellér lakik benne. A bírón kívül még sok, más helyről szökött, jött jövevény él közöttük, akik 3 évre szabadságot, azaz tehermentességet kaptak földesuraiktól.

LIBÁD. A bírón kívül három negyed-telkes jobbágy lakja, 2 földbirtokkal ellátott zsellér lakója is van. A legtöbb jobbágytelek üresen áll és földje parlagon hever.

KÖBÖLKÚT. Pusztult hely, mely csak ez évben kezd népesedni. Van két negyed-telkes és két nyolcad-telkes jobbágya. Bars megyéből idetelepítettek öt nyolcad-telkes jobbágyot és két zsellért.

Azonfelül még két földbirtokkal ellátott jobbágy is itt tartózkodik. A lakosok most fognak házaik felépítéséhez és háromévi tehermentességet nyertek uruktól.

KISÚJFALU. Öt negyed- és két nyolcad-telkes jobbágy lakik benne, azonfelül két földbirtokkal is ellátott zsellér lakója is van. Több negyedhely üresen áll s a föld műveletlen.

BÁTORKESZI. Tizenöt negyed-telkes jobbágy, 13 féltelkes és 13 nyolcad-telkes jobbágy lakja. Egyszerű házaspár zsellér van kettő. Azonfelül nemes Szabó András is itt lakik testvéreivel együtt, jobbágytelken él és cenzust fizet földesurának, de mivel Botyán csak zálogjogbirtokos, el akarta hagyni a falut. 52 kapás mivelt szőlejük is van.

BÚCS. 14 negyed-telkes jobbágy, 4 nyolcad-telkes jobbágy és földbirtokkal ellátott 7 zsellér lakója van.

Mint a fentiekben látható, a párkányi járás községei – néhányat leszámítva – jóformán teljesen néptelenek. A telepítések részben már a 17. század végén megindultak ugyan, de a birtokviszonyok rendezése sok nehézségbe ütközött. A török hódoltság alatt a birtokjogot igazoló adománylevelek, határjárás okmányok nagyrészt elvesztek. Annak is, aki birtokjogát igazolni tudta, birtokváltásért kellett fizetnie. Akinek birtokigazoló okmányai elvesztek, vagy ha már megvoltak, de a váltásért megfizetni nem tudta, birtokát másnak adták.

1701-ben Jezemický Ferenc János lekéri apát, sz. györgyi prépost és főszékesegyházi főesperes egyházlátogatási okmánya a párkányi járás községeit kissé részletesebben ismerteti, miből az alábbiakat közlöm:

Köbölkút. Templomát a lakosság a régi alapokra építette. Most gyűjtik rá az alamizsnát a templomban. Vagyona 0. Lélekszám 255, 10 kivételével katolikusok.

Kisújfalu. Temploma sz. László tiszteletére. Szentélye rongált, nádteteje van. Vagyona 0. Lélekszám 93, ebből 73 katolikus.

Bátorkeszi. Templomát a községbelieknek reájuk rótt büntetésből kellett megújítaniuk. 1699-ben a plébánossal szemben erőszakoskodtak. A templom sarlós Boldogasszony tiszteletére van felszentelve. Építésének éve (1300) a sekrestye kapuja felett bevésvé olvasható. Lélekszáma 612, ezekből 206 Kálvin, 73 Luther vallású.

A vidékre a tulajdonképpeni telepítések csak a szatmári béke után indultak meg. Ekkor kerültek németek Farnadra, Libádra és Németszőgyénbe, szlávok pedig Bátorkeszi, Béla, Farnad, Kural, Karva, Kéménd, Nána, Sárkány községekbe. Az 1720-i összeírás egész Esztergom vármegye területén 1131 magyar, 110 német, 40 szláv háztartást talált.

Kuralnak a török hódoltság alatt református magyar lakossága volt. Budavár visszafoglalása után Keresztény Ágost szász herceg (a későbbi hercegprímás) birtokába került, aki Budavár ostromában részt vett katonáit Kuralon jobbágytelkekkel jutalmazta. A lakosság-
nak az akkori elvek szerint választania kellett az áttérés vagy elköltö-
zés között. A magyar kálvinista lakosság nagyobb része Búcsra és
egyéb helyekre költözött, két család kivételével, akik Kuralon
maradtak.

A török hódoltság hosszú, másfél százados tartama alatt a községek legnagyobb részének papja sem igen volt. Így a párkányi járásban a szőgyéni plébánia az egyetlen, amely kisebb időközöket leszámítva rendes plébánossal bírt. Ez kétségtelenül a szőgyéni palánkvárnak köszönhető. A 17. század végén csak Kéméndnek (1698), Kőbölkútnak (1689), Muzslának (1667), Mocsnak (1672), Kőhidgyarmatnak (1682) és Szőgyénnek volt plébánosa. Ilyen viszonyok közepette az egyház elsősorban a hittantánításról, a katechezisek megtartásáról gondoskodott, amelyet a templomban végeztek. Külön iskolaházakról akkoriban szó sem lehetett. Az iskolák építése és rendes iskolamesterek alkalmazása csak a 18. században indult meg.

Az 1732. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv (vizitáció) az iskolakér-
déssel kissé bővebben foglalkozik (HAICZL 1896). Nemcsak az
iskolaépületek állapotát írja le, hanem az iskolamesterek mű-
veltségi fokára is kiterjeszkedik. Az e kort lekicsinylő írókkal szem-
ben jólesik leszögeznünk, hogy az iskolamesterek rendszerint 2-3
nyelven beszéltek, és legalább néhány gimnáziumi osztályt végez-
tek. Akkori jegyzőkönyvek szerint Kőbölkút iskolamestere, Molitor
András 6 gimnáziumi osztályt végzett. Az iskolaépület rossz karban
van. Tanítványai nincsenek.

Az 1755-ös egyházlátogatási jegyzőkönyv adatai már részle-
tesebben leírják a Kőbölkút községben talált állapotokat (VILLÁNYI
1891).

KÖBÖLKÚT. A plébános, Bódy János, a Szt. István-féle szeminárium növendéke volt és négyévi hittani folyamat végzett. Magánkönyvtára kielégítő. A plébánia könyvtára 46 theolog. munkából áll. Van zöldséges kertje, kenderese és 2 kukoriczás földje és káposztása (800 fejre). Többi javadalma átlaga a régi. Lakása sürgős tatarozást igényel (a falu terhe).

Az iskolamester, Dvovcs János, alkalmas egyén. Régi javadalma egy fél telekkel javult, melyet azonban maga munkál. Van káposztása, kenderföldje (2), ugyanennyi kukoriczása és zöldséges kertje. Az iskolaépület jó. A patrónus földesuraság azonban nem teljesíti kötelmeit.

A lakosság 5 protestáns kivételével mind katolikus, azaz 420. Ezek közül 290 gyónóképes. A nép jámbor, buzgó templomalátogató, ismeri vallása elemeit, húsvéti gyónását elvégzi és kötelezettségeit lerója. A kordaviselek társulata magánúton alakult közöttük s a szt. ferencziek vezetése alatt áll. A magyar és tót ajkú lakosság között a társulat fennállása szakadást vont maga után.

Leányegyházak:

1. Kis-Újfalú. A falu lakossága – 10 kath. lélek kivételével – mind ev. református, és pedig 250 felnőtt és 80 gyermek (összesen 330). A templom még jobban el van hanyagolva. 1732 óta a jegyző sem ténykedik és alkalmazkodnak az országgyűlési határozatokhoz. Az ünnepeket megtartják, a katolikusokat megtűrik maguk között, a plébánosnak és a kántornak megadják a stóla-illetéket. Egészében véve a javadalmazás a régi maradt.

2. Gyiva, puszta. Trsziansky József alispán birtoka, szintén a köbölküti plébániához tartozik. Sem temploma, sem kápolnája. 6 kath. jobbágy lakója éppúgy fizet gabonában és pénzben, mint az anyaegyházbéliek. A plébánia földjeinek munkálása helyett évenként 6 p. sz. zabot adnak és két napot szántanak. (1732-ben Gyiva nem említettik.)

3. Sárkány. A Paxiné által épített templom már a javithatatlanságig düledező állapotban van. Ennélfogva a nyitrai alispán, Csery Sándor, mint tényleges kegyúr és földesúr – ugyanazon helyen új templomot épít kőből és téglából.

Az iskolamester, Preto József, alkalmas egyén. A szülők nem iskoláztatják gyermekeiket. Javadalmazásuk némileg javult. A kath.

lakosság lélekszáma 320. Ezek közül 240 gyónóképes. A nép erkölcsi kielégítőek.

Villányi Szaniszló Szent Benedek-rendi házfőnök és főgimnáziumi igazgató az 1827. évben Kőbölkúton talált állapotokat így írja le (VILLÁNYI 1891):

Kőbölkút a bátorkeszi uradalom faluja. Keleti és déli irányban, vagyis Muzsla felé, valamint nyugatra, vagyis Búcs és Kisújfalu felé sík, Sárkány felé azonban már dombos a területe. Ehhez képest az egyik helyen jobb, más helyen pedig gyengébb a talaj. Lakói magyarok és németek. 99 házban és 112 családban, összesen 817 fő. Katholikusok, saját templomuk és plébánosuk van. A 493 1/2 hold másodosztályú és 1057 1/2 hold harmadosztályú szántót, 705 kaszás harmadosztályú rétet, 385 kapás elsőosztályú szőlőt, a harmadosztályú legelőt és a másodosztályú faizást magába foglaló gazdaságuk után 944 forint 53 3/4 krajcár hadiadót és 714 forint 47 1/2 krajcár házi adót, vagyis összesen 1659 forint 41 1/4 krajcár adót fizetnek a megye pénztárába.

Későbbi évek adatai:

Kőbölkút – 1890-ben lélekszáma 1881 katolikus és 48 izraelita lakos.

Kis-Újfalu – 1890-ben lélekszáma 78 róm. katolikus, 706 ev. református és 7 izraelita. Református temploma is van.

Gyiva – 1890-ben 190 r. kath., 1 reform. és 7 izraelita vallású lakosa van.

Sárkány – 1890-ben lélekszáma 477 római katolikus, 7 református és 10 izraelita vallású lakos.

Ecclesia Köbölküthiensis

Anno 1755. Die 28 Novembris visitata & edicata est in Honorem Jacobi Majoris, extra Sacrum ad Mille passus in colle posita, solummodo Benedicta, nunquam profanata, tota ex lapidibus et coccis tegulis structa, sed humilis et exigua. Populum non capiens, in sacentario et sacristia formata, in navi tabulata, usis lateribus structa, scandulis tecta, cum in frontispicio insidet exigua turris lignea, chorum habet ligneum sine Organo, Cathedram muratam super uno uno pedum alto fulcro stantem, sedilia in duos ordines divisa, Altaria duo ex asperibus ordinario labore facta. Majus est Jacobo Compostellano. Laterale B.M. V. dicatum, suis necessariis utrumque comode provisum, ita et Porticulis in structum quorum unum per exsiccationem asperculi est in quillorum. Coemeterium est ad Ecclesiam ex quo vallö circum. Ceterum de ruina proximum in situ uno infra Sacrum ecc. l. s. am.

Visitationes canonicae – Esztergomi vizitációk, 41. kötet, 77. oldal

E. AZ 1848-AS SZABADSÁGHARCTÓL AZ I. VILÁGHÁBORÚIG

A magyar forradalom és szabadságharc idején, az 1849-es tavaszi győzelmes hadjárat során (a nagysallói győztes csata), majd az ezt követő 1849. április 24-i kémendi ütközet után a vesztes császári hadak Köbölküton keresztül menekültek Komárom felé. Mivel a magyar csapatok közvetlenül a nyomukban voltak, a falu kifosztására nem maradt idejük.

A szabadságharc a magyar nemzet számára minden tragikus következménye ellenére a társadalmi haladás jelentős eseményét

eredményezte: Ferenc József császár 1849-ben kénytelen volt eltörölni a jobbágyságot, ami az egész országban, így Kőbölkúton is hamar megmutatkozott. A jobbágyság eltörlésével Pálffy elveszti jobbágyait mint saját, részben ingyen munkaerejét. 1850-ben 100 katasztrális hold földet átad a keletkező önálló földműves családoknak, később az egész határt a Búcs–Sárkány felé vezető utaktól keletre. Így a múlt század végére már többszáz földműves parasztcsalád élt a faluban, amely a falu terjeszkedését is magával vonta. A herceg kiosztotta a falu kialakuló főutcájának déli oldalán elterülő terjedelmes kertjét házak építésére, melyen főleg a nagyobb gazdaságokkal rendelkező parasztcsaládok teremtették meg gazdaságuk alapjait – lakásokat, gazdasági épületeket, istállókat, pajtákát építettek. A falu terjeszkedése keletre is elhúzódott, akkor keletkezett az Újsor utca is.

A hercegi nagybirtok magját az Öregmajor és a Párizsi patakot Szőgyén irányában átszelő út melletti Újmajor alkotta. Az Öregmajor a XX. század húszas éveinek végén keletkezett Kolónia helyén állott.

A falu fejlődésével, a lakosság gyarapodásával, a földműves családok és gazdaságok kialakulásával együtt a szőlőművelés is újból fejlődésnek indult. A falutól keletre húzódó dombvidék jelentős részét szőlővel telepítették be, száznál több présházat, borospincét építettek.

Pálffy herceg 1848 elején, a falutól kelet felé kivezető út mellett, annak sárkány-szőgyéni irányú elágazásánál téglagyárat épített. A téglagyár alig egyéves működés után leállt, mert az agyagbányát Paskiewics orosz generális katonái lőtetemekkel töltötték meg. 1866-ban Pálffy bérbe adta birtokának egy részét egy a környéken ismert birtokosnak, Brutsy Gyulának, aki átvette és felújította, kibővítette a téglagyárat is.

Kőbölkút életében a 19. század derekán igen fontos esemény volt a Budapest–Pozsony–Bécs közötti vasútvonal felépítése. Ennek munkálataival 1851-ben jutottak el Kőbölkútig. A magas töltéseket, a rengeteg földmunkát és minden egyebet főleg olasz munkások végezték. Ők a munkálatok haladásával folyamatosan a sorra következő falukban voltak elszállásolva. A falu gazdái kocsikkal, szekerekkel segédkeztek az építkezésben, a munkások élelmezését a falvak biztosították, s ez már magában is jövedelmező volt.

A vasút építése – egyelőre egyvágányos vonallal – 1851-ben fejeződött be, a köbölkúti vasútállomás az év őszén épült fel. A kismuzslai uradalomból a köbölkúti vasútállomásra iparvágányt, lóvasutat építettek. 1850. december 16-ától Budapestről Párkányig, a következő év április 6-ától pedig Pozsonyig lehetett eljutni vasúton.

1914-ben tervbe vették egy Komáromot Köbölkúttal összekötő vasútvonal építését is. Ennek útvonala 1914 nyarán már ki is volt jelölve, és megkezdődött a földek felvásárlása a vasútépítés céljaira. Ez azonban a nyár végén kitörő I. világháború miatt nem valósult meg.

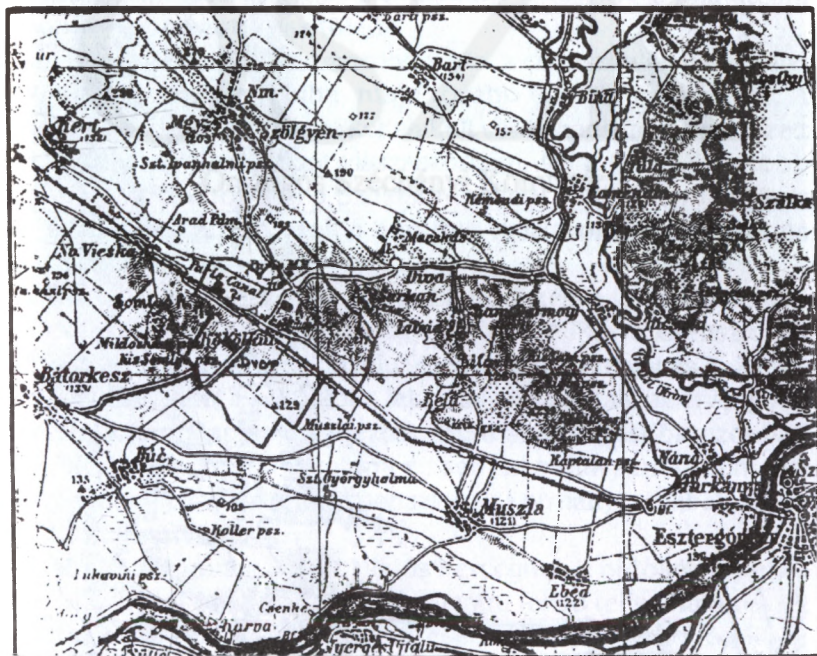
(A vasútvonalat 1905-ben kétvágányúra építették át.)

A vasútállomás felépítésekor, 1851-ben itt naponta négyszer állt meg a személyvonat. Az első vasútállomás-főnök egy jelentős személyiség, gróf Schasbergi Bedeus Károly volt, teljes nevén Karl Bedeus Freiker von Schasberg. Az elszegényedett gróf állomásfőnökké való kinevezését a kialakult új helyzet idézte elő. Ugyanis a múlt században a nagy kiterjedésű köbölkúti, szőgyéni, ölvédi és bátorkeszi erdők messze földön ismert kiváló vadászterületek voltak. Ide a nagyurak – bárók, grófok, hercegek – gyakran utaztak vadászni Bécsből, Budapestről, sőt Rómából is, az akkori lehetőségek szerint általában hintóval. Mihelyt az új vasútvonal elkészült, a nagyurak is igyekeztek kihasználni a technika új vívmányát, és rendszerint a köbölkúti vasútállomáson szálltak le. A személyvonatokon akkor első, másod- és harmadosztályú kocsik voltak, s a tehetős urak a drágább, kényelmesen berendezett első osztályon utaztak. Szükségesnek mutatkozott, hogy a vonat beérkeztekor az illusztris utasokat hozzájuk méltó személy fogadja. Erre szolgált a grófi rangú állomásfőnök, aki a nagyurakat a velük érkező méltóságos feleségekkel, netán szeretőkkel együtt a kocsi-ból lesegítette és ellátta. Természetesen a sorompókezelést, jegy-kiadást nem az állomásfőnök végezte. A gróf úr egyedüli feladata az volt, hogy fehér kesztyűben fogadja az érkező urakat, akiket aztán elkísért a közeli vendéglőbe. Ott ellátták őket étellel, itallal, majd lovas futárt menesztettek Szőgyénbe, Ölvedre, hogy számukra azonnal hintót küldjenek. Ezt a feladatot a gróf úr 12 évig, 1863-ig látta el. Ezen adatok a dédunokájától, Bence-Brückler Endrétől (Licencie e lettres, Genf, Renfrew, Ontario, Canada) származnak,

aki 1997 tavaszán, őseinek családfáját kutatva, Kőbölkútra is ellátogatott.

A vasút és a vasútállomás felépítése nagyot lendített a falu fejlődésén. 45-50 állandó munkahelyet teremtett a lakosok számára, s a községet jelentős utazási csomóponttá tette. A környéken termelt mezőgazdasági termékek – gabona, cukorrépa – fontos berakodóhelyévé vált, ide érkezett vasúton a környék falvai számára a szén és minden egyéb más szükséglet.

A vonatokat kezdetben gőzmozdonyok húzták, a 40-es évek elején jelentek meg az első Diesel-mozdonyos szerelvények, főleg gyorsvonatok. A vasútvonal villamosítása 1968-ban történt. A vontató mozdonyok villanyellátására kiépített felső vezetékbe 25 000 V feszültségű áram került.

Kőbölkút község katonai térképe –1925

KÖBÖLKUT
Fő utca részlet. — Hauptgasse.
1920

Köbölkút. Fő utca – Hauptgasse, 1920

F. A TANÁCSKÖZTÁRSASÁGTÓL A NÉPI DEMOKRÁCIÁIG

Az első világháborút az Osztrák–Magyar Monarchia elvesztette, ennek következtében Magyarországot mint vesztes államot feldarabolták, elcsatolva anyatestéről területének háromnegyed részét, lakosságának 65%-át. Kőbölkút és környéke az 1918. október 28-án megalakult Csehszlovák Köztársaság része lett. Az első világháború 4 éve alatt a falu lakosainak jelentős hányada pusztult el a különböző frontokon és fogolytáborokban. Emlékükre a gyászoló hozzátartozók és a község lakosai a falu közepén, a régi községháza előtt emlékművet állítottak. A háború utolsó évében elvitték a templom nagyharangját is, a hadiipar szükségleteire. (A harangot a templom tornyából katonák vették le; kötéllel leeresztették, kocsira tették, s virágokkal feldíszítve a falu utcáin a lakosok elbúcsúzhattak tőle.)

1919 tavaszán érkezett páncélvonattal a csehszlovák katonaság első különítménye a faluba, majd tovább vonult Párkány felé. A Magyar Tanácsköztársaság akkor alakult vörös hadserege igyekezett a csehszlovák katonaságot visszaszorítani. Így a környéken több napon át harcok folytak, a Szőlősor melletti vásártéren felállított ágyúkkal lőtték a magyarok a Kürt felé visszavonuló cseheket és páncélvonatjukat.

Akkor olyan hír terjedt el, hogy az Ebedről késve visszamenekülő két cseh katonát Kőbölkúton agyonlőtték. Mikor a csehszlovák katonaság újból visszatért, a falu főjegyzőjét, Berényit és R. Zsemberi vasutast, kiket a két katona feladásával vádoltak, az érvényben lévő statárium alapján kivégezték. Nem sokkal később azonban kiderült, hogy a két cseh katona él, semmi bajuk sem történt, így a kivégzettek családjának a csehszlovák kormány pénzbeli kártérítést juttatott (MRAVÍK).

A falu földesurának, Pálffy Miklós hercegnek a birtokát, amely a falunak a búcsi és sárkányi úttól nyugatra fekvő teljes határrészét alkotta, 1929-ben az idetelepített cseh kolonistáknak mérték ki. Számukra 20-30 hektár földet juttattak, és jelentős, 30 éves lejáratú hitelt arra, hogy gazdaságot építsenek ki. Akkor alakult a

Pálffy-féle Öregmajor helyén és annak környékén a Kolónia, modern lakóépületekkel, gazdasági udvarokkal. A csehek nagyrészt Oroszországból reemigrált emberek voltak, összesen 30 család költözött Kőbölkútra. Itt hamar beilleszkedtek, a magyar őslakossággal jó viszonyt alakítottak ki.

Az első csehszlovák állam évei alatt a falu hagyományos része is kibővült. Az 1928. március 26-i járási döntés alapján lett kifaragva lakásépítésre egy jelentős terület, ahol Újtelep néven épült fel az akkor Első, Második és Harmadik utcának nevezett falurész (később Óvoda, Virág és Nádrajára utcák), meghosszabbodott az akkor még rövid Tabán utca, ezekben mintegy 200 új ház épült. A lakosok száma akkor már elérte a 2100 főt.

Az első bécsi döntés alapján Dél-Szlovákia magyarlakta része 1938 őszén Magyarországhoz került. Nem Szlovákia területéről, hanem az akkor még egységes Csehszlovákiából lett a magyar anyaországhoz csatolva.

Így 1938. november 7-én reggel 9.00 órakor elhagyta a falut az utolsó csehszlovák katona, 14.00 órakor pedig ideérkezett a magyar katonaság. Kőbölkútra egy zászlóalj vonult be, Esztergomból jöttek gyalog. A lakosság a falu főterén kitörő lelkesedéssel fogadta őket. Az emberek akkor már több hete lázban égtek, várva a bécsi döntést, a felszabadulást. Köszöntésükre az ünnepi beszédet Stampay János úr, messzi földön ismert nyugdíjas iskolaigazgató, kántor tartotta. Ez hétfői napon történt – mivel előző napon a faluban búcsú volt, a családokhoz elszállásolt katonákat a lakosok igen jól tartották. A katonaság másnap továbbvonult, Farnad volt az utolsó úticéljuk.

Sajnos a reguláris magyar hadsereggel együtt más alakulat is érkezett a faluba, úgynevezett szabadcsapatok. Félig katona-, félig civil ruhát viseltek, többjüknek fegyvere is volt. Pontos kiheztartozásukról azóta is hallgat a magyar történelemírás. Néhány rosszindulatú lakos tájékoztatására felkeresték a még akkor a Kolónián itt tartózkodó cseheket, és négy polgárt közülük – Bedřich Potmešilt, Jozef Menclt, Vojtěch Moršteint és Jozef Škvört – agyonlőttek, kiraboltak. Így a felszabadulás szerezte örömhöz mindjárt nem kívánt esemény is járult (MRAVÍK).

A falut újból Esztergom vármegyéhez csatolták, oda a Mária-Valéria hídon át 20 km, Budapestre vonattal 92 km volt a távolság.

A polgárok, főleg a fiatalok élvezték az új helyzetet – a diákok anyanyelvükön, magyarul tanulhattak, a hivatalokban, bíróságokon, mindenhol mindent megértettek, bíztak abban, hogy ezentúl számukra minden jobb lesz. Úgy éreztük, hogy igazán hazatértünk.

A falunak a vasúttól délre fekvő része kibővült. A Kolóniától keletre egészen a búcsi útig új utcák épültek, a későbbi Napos és Fűzfa utcák, az új szlovák iskola környéke teljesen beépült. Itt nagyon gyorsan 70-80 új családi ház keletkezett. A Kolóniának a csehektől elhagyott házaiba is a falusiak költöztek. A volt Pálffy-tulajdont, a csehek számára 1929-ben kimért határrészt a falusi magyar gazdák vették használatba. A többgyermekes szegény családok számára több új házat építtetett az állam, az ONCSA, az Országos Nemzeti Családalap gondozásában. Ezek kétszobás, félkomfortos házak voltak, alacsony, kamatmentes kölcsönre készültek, közülük több az újvári úton.

A falu bírója Halbauer András, főjegyzője Pollák István, az egyházközség feje, az ügynevezett templomatyja Vass Márton volt. Már 1939-ben megalakult Kőbölkúton a magyar cserkészcsapat, 55-60 tagja volt, főleg középiskolásokból. Akkor a diákok a nyolcéves gimnáziumba Esztergomba, de inkább Érsekújvárra jártak, ahol ezenkívül volt még polgári iskola, kereskedelmi középiskola, a lányok számára külön polgári iskola, Flenger, és a négyéves líceum. Ez mind magyar tanítási nyelvű volt, szlovák tanítási nyelvű gimnáziumba Nagysurányba jártak. A fiúk 12 éves kortól leventék voltak – ez egy honvédszolgálatra előképző ifjúsági szervezet volt, mindenki számára kötelező. A kiképzés menetelésből, légpuskás vagy kiskaliberű golyóspuskás lövészetből, gránátdobás stb. gyakorlatból állott, némi nacionalista beütéssel. Később a fiúk részben légvédelmi figyelőszolgálatot is elláttak. A háború utolsó éveiben ugyanis az angolszász repülőkből aratás előtt a gabonatóblákra gyújtólapokat szórtak, ezt megfigyelni, jelenteni falun a leventék feladata volt (KOVÁCS 1992).

A felszabadulás után azonban különféle egyéb problémák is adódtak. Az életszínvonal jelentősen visszaesett. Csehszlovákia azelőtt Európa legfejlettebb ipari államai közé tartozott, jelentős demokratikus vívmányokkal rendelkezett. Csehszlovákiában az államfőt is egyszerűen Elnök úrnak szólították, ezért a lakosok csak nehezen tanulták meg, ki a tekintetes, nagyságos, méltóságos, kegyelmes úr stb., akiket Isten ments lett volna alacsonyabb rangon

titulálni. Az életszínvonalra természetesen károsan hatott a közeledő háború, a fegyverkezés is.

Észak-Erdély felszabadítása idején, 1940 nyarán Kőbölkútról is sokakat behívtak katonának. Ők azonban akkor még néhány hónap múlva valamennyien vissza is tértek. De az 1941-es mozgósítás után, amikor Jugoszlávia elfoglalására vitték el a katonákat – és a Szovjetunióval 1941 nyarán kirobbant háborúban – már egymásra veszték el az emberek.

A háború közeledtét a faluban is érezni lehetett. 1944. március 19-én a németek megszállták Magyarországot. Április 19-én az oroszok elfoglalták Kisinyovot és Odesszát, ezzel kétfelé szakították a keleti fronton harcoló tengelycsapatokat és a németek frontvonalát. Így a front északi és déli szárnya között az összeköttetés csak a Kárpát-medencén, Magyarországon keresztül volt lehetséges. Ez az ország intenzív bombázását, légitámadásokat, rengeteg pusztulást, szenvedést eredményezett.

A környéken egyre gyakrabban bombáztak különféle célpontokat – az Ipoly hidját Szobnál, Párkányt, a közeli Almásfüzitőt – ott kigyulladtak az olajfinomítók, a délnyugati szél három napra Kőbölkút felett is fekete füsttel takarta el az eget. Gyakran támadták vadászgépek a vasúton haladó vonatokat, szerelvényeket. Ezek során a kőbölkúti állomáson is nemegyszer lőtték, bombázták az itt álló vonatokat, de az állomás épületében nem keletkezett kár. 1944. október 7-én pusztító légitámadás érte Érsekújvárt, ami október 24-én megisméltódott. Itt elsősorban a fontos vasúti csomópont elpusztítása volt a cél (KOVÁCS 1992).

1944 szeptemberében Kőbölkúton is összeszedték a zsidó családokat. Ők általában kereskedők voltak, különféle üzletekkel. Engeléknak, Waldmanéknak vaskereskedésük, Wolneréknak fatelepük, Galamboséknak fűszerkereskedésük volt. Weis Jenő, Klöfner István is üzlettel rendelkezett. Volt egy fogorvos is közöttük, dr. Obláth Imre, akinek igen csinos felesége és két lánya volt. A falu központjában Wiesenberg Dávid élelmiszerüzlete állott. Kőbölkúton volt egy kicsi zsidó temető is, nem messze a téglagyártól, a Szent János domb mellett. A zsidókat koncentrációs táborokba vitték, a 17 éves Galambos Sándoron kívül valamennyien ott vesztették életüket. Életben maradt még dr. Obláth Imre orvos is. Ő fél szemének és egész családjának elvesztésével fizetett a háború borzalmaiban.

1944 vége felé a keleti front már elérte Kőbölkút vidékét is. November elején a front Bajától (a Dunára támaszkodva) még a Duna–Tisza közén keresztül a Körös torkolatáig húzódott, és a Tisza mentén haladt tovább Csapig. A Duna–Tisza közén a 46. szovjet hadsereg megindította támadását a 6. német és a 3. magyar hadsereg ellen. Hamarosan elesett Kecskemét, és a szovjet előőrsök Budapest felől közeledtek. Az egész front mozgásba lendült, a Tisza vonalán támadó szovjet erők áttörték a német vonalakat, elesett Szolnok, Cegléd, Abony, a szovjet csapatok bevonultak a Bükk és Mátra vidékére. A Duna–Tisza köze a szovjet erők birtokába került, s a német–magyar védővonal a Hatvan–Miskolc–Sátoraljaújhely vonal irányába szorult vissza. A támadó két szovjet front – a 2. Ukrán Front Malinovszkij marsall vezetésével északról, a 3. Ukrán Front Tolbuhin marsall vezetésével délről – Budapest bekerítésére indult. A Budapest körüli gyűrű december közepe táján kezdett bezárulni. December 9-én a szovjet csapatok áttörték a német állásokat, és elfoglalták Vácot. Az előretörő szovjet csapatokat csak az Ipoly vonalánál sikerült megállítani. Délről Budapest bekerítésére a Balaton és a Duna közötti állásokból indult a nagy támadás, és karácsony előestéjén az orosz csapatok Buda déli elővárosaihoz értek. Budakeszi elfoglalása után ugyan Esztergom és Szentendre felé két út még nyitva állt, de másnapra Esztergom elesett, és Zsámbéknál bezárult Budapest körül a szovjet hadsereg gyűrűje, s megkezdődött a város 51 napig tartó ostroma. Ádám-Éva napján reggel nyolc órakor a németek felrobbantották Párkányban a Duna-hidat, a robbanás erőssége Kőbölkúton is megrázta az ablakokat (KOVÁCS 1992).

Még 1944 őszén elvitték a faluból, akárcsak az I. világháború idején, a nagyharangot. A templom tornyából egyszerűen ledobták a katonák, hogy kisebb darabokra törjön. A kőlapra esve mindjárt három darab lett belőle. Az október 16-i nyilas hatalomátvétel után, a front közeledtével gyakran támadták a falut a szovjet és román repülőgépek. A vasútállomás védelmére több légvédelmi ágyút állítottak fel, ezek légitámadáskor szorgalmasan lötték a repülőket, de nem találtak el egyet sem.

1945. január első napjaiban a Börzsöny körzetében szétvert, majd az Ipolyon át a Garam mögé húzódó VII. német SS hadtest maradványait Komáromnál átvezényelték a Dunántúlra, az

előkészületben lévő, Budapest felmentését célzó hadművelet támogatására. A Garam nyugati partján húzódó védőállásokba a magyar Szent László hadosztály vonult, melynek II. Ejtőernyős zászlóalja, valamint a légierő lövészezrede már az ipolyi hidfőállásban harcoltak. Az arcvonal átadásánál a távozó német csapatok, saját bőrük mentése érdekében, lebontották Kicsindnél a hadihidat, ezzel elvágta az ejtőernyős zászlóalj és a repülő lövészek visszavonulásának egyetlen útját. Így ezek elvesztése után a Garamnál a meggyengült Szent László hadosztály Szügyi A. ezredes hadosztályparancsnok és Lajtos I. vezérkari őrnagy vezetésével már erősen lecsökkent létszámmal tudott csak védelmi állást kiépíteni. A hadosztály-parancsnokság a bélai Ullman- kastélyban rendezkedett be, míg az előrevezetett kiegészítő hadosztály- parancsnokság a Kőhidgyarmat felett emelkedő Kékítő hegyre került (BÁRCZY 1981).

1945. január 6-án, reggel három órakor kezdődött a Garam alsó folyásánál a 3. Ukrán Front támadása. A Garam nyugati partján kiépített magyar és német állás ellen egyszerre indult támadásba a 6. Páncélos gárdahadsereg 5. Páncélos és 9. Gépesített hadteste, valamint a 7. Gárdahadsereg 25. Lövészhadteste. Akkor már Párkány felett, Nána és Garamkövesd között volt a szovjet hadseregnek a Garam nyugati partján négy kilométer széles hidfőállása. A tankok innen indultak támadásba. A támadás váratlanul jött, így január 6-án hajnalban sikerült áttörni a magyar Szent László hadosztály által sebtében kiépített védővonalat, a 6. Páncélos gárdahadsereg kihasználta a kezdeti előnyöket, és gyors ütemben haladt nyugat felé, a Duna északi partja és a Párkány-Érsekújvár vasútvonal között.

A német hadvezetés annak érdekében, hogy megállítsa a szovjet előretörést, tartalékok felhasználásával igyekezett új védelmi vonalat kiépíteni. Bátorkeszi körül alakultak ki súlyos harcok a támadó 5. Páncélos gárdahadtest és a védekező német egységek között. Bátorkeszinek jelentős szerepe volt a Komárom irányába tervezett előrenyomulás biztosítására. A páncélos csata itt öt órán át tartott, és a németek visszavonulásával végződött. A németek vesztesége az oroszok felmérése szerint 21 tank, 5 ágyú volt. Használható állapotban elfogtak 6 Tigris típusú német tankot, 48 egyéb tankot, 2 páncélozott csapatszállítót, 6 ágyút, 13 teherautót és fogságba ejtettek 210 német tisztet és katonát.

A gépesített gárdahadtest a nap közepén nehéz harcba keveredett a német páncélos és gyalogos erőkkel a támadás legfontosabb irányában, Kőbölkúton. Másnapra a védelem szétforgácsolódott, és a támadó brigádok tovább folytatták támadásukat nyugat felé. Kőbölkúton különösen nehéz harcot folytattak a 9. Gépesített gárdahadtestből a 46. Páncélos brigád tankistái Michna ezredes vezetésével. A brigád éjjel betört a faluba, és gyors akciókkal fokozatosan felszámolta a védekezők állásait. Az élen az 1. Tankzászlóalja haladt Jakuskin kapitány vezényletével, aki elsőként jutott át Kőbölkúton. A németek tankokkal indítottak ellentámadást. Jakuskin tankistái 13 német tankot gyűjtöttek fel, és csak két saját tankot vesztek. A parancsnok a további napokban is jelentős sikereket ért el, majd Kőbölkút mellett súlyosan megsebesült. A Kőbölkútért folyó harcokban tanúsított hősiességért Ivan Ignatievics Jakuskint 1945. május 15-én a Szovjetunió hőse kitüntetéssel jutalmazták.

Közösen a 6. Páncélos gárdahadsereggel a 25. Lövészhadtest is súlyos harcokat folytatott Szafiulin tábormok vezetésével. A védelem áttörését tüzéségi előkészület nélkül, éjjel indították meg. A védelem első lövészárkaival a támadó szovjet 409. Lövészhadosztály 667. Lövészezredének 2. Zászlóalja találkozott, és erős gépfegyvertűzbe került, ami a támadás megállításával fenyegetett. Az egyik gépfegyverhez legközelebb Lebegyev alhadnagy szakasza került. A sötétben a szakaszparancsnok a géppuskához küszött, és azt kézigránáttal elnémította. Amikor azonban a szakasz támadásba lendült, a géppuskatűz felújult, és a szakaszparancsnok hősi halált halt. A támadásban tanúsított hősi magatartásáért 1945. április 28-án in memoriam a Szovjetunió hőse kitüntetésben részesült.

A támadás első napján a támadásban részt vevő szovjet alakulatok jelentős sikereket értek el. A német–magyar védelmi vonalat 15 kilométeres szélességben átszakították, és 23 kilométer mélységben előre nyomultak a páncélos alakulatok.

A támadás sikere folytatódott január 7-én is, annak ellenére, hogy a német ellentámadások is megerősödtek, főleg a szovjet 6. Páncélos hadsereg ékeinek fedetlen oldalai ellen. A nap végére a 9. Gépesített szovjet páncélos gárdahadtest Érsekújvár szélén, a kendergyár előtt lett megállítva. Az 5. Páncélos gárdahadtest megközelítette Komáromot, de a városba nem sikerült betörnien,

mert a Kis-Dunán a hidakat előttük a levegőbe röpítették, így a folyón a tankok nem tudtak átkelni. A Kis-Dunán túl a németek erős ellenállást tanúsítottak. Komárom keleti városrészéből intenzíven lőtték a szovjet alakulatokat a német tankok és a tüzérség is.

Mivel a 2. Ukrán Front ezen sikeres támadásával a szovjet hadsereg gyorsan haladt a Duna északi partja mellett nyugat felé, a németek hadosztályai, amelyek a Dunától délre, Komárom és Esztergom között támadtak, és a bekerített Budapestet kívánták felmenteni, most súlyos helyzetbe kerültek. Elveszítették az Érsekújvárból Komáromba vezető vasútvonalat, amely a Dunától délre harcoló német alakulatok fontos utánpótlási vonala volt.

Ezért a németek mindent elkövettek a fenyegető helyzet megszüntetésére. A szovjet támadás megállítására és visszaszorítására idevezényelték a 211. német Gyalogos hadosztályt, sőt a 46. és a 357. Lövészadosztályok egy részét is, amelyek addig Lévától északra harcoltak. Ezeket ott a 182. Tartalékadosztály váltotta fel. Azokat a páncélos ezredeket pedig, amelyek Esztergom környékén álltak támadásra készen és a 6. és a 8. Tankadosztályok részét alkották, átcsoportosították a Duna északi oldalára.

A támadás sikerének érdekében a 2. Ukrán Front parancsnoka január 7-én a 7. Gárdahadsereget megerősítette az 53. Hadsereg 24. Lövészhadtestével. A 6. Páncélos hadseregbe átcsoportosították a 4. Gépesített gárdahadtestet, amelynek még 35 harcképes tankja és rohamlövege volt.

A 7. Gárdahadsereg parancsnoka január 8-án harcba állította a jobbszárnyon a 24. Gárdahadtestet, hogy kibővítse a Farnad felől kikényszerített áttörést, mert a 27. Hadtest az első két napon nem jutott előre. A 4. Gépesített gárdahadseregnek, amelynek Kőbölkúton kellett összpontosulnia, a 24. Hadtesttel együttműködve kellett csapást mérnie az ellenségre, északi irányban Szőgyén és Farnad felé.

A súlyos harcok 1945. január 8-án, 9-én és 10-én tovább folytak. A 7. Gárdahadsereg Újvár és Komárom között elérte a Nyitra folyót. A 6. Gárdahadsereg ellentámadásokat háritott el, és nem jutott tovább. A németek több ellentámadást indítottak Komárom és Érsekújvár térségéből. Az ellentámadásokat rendszerint egy-két lövészezred indította, 25-50 tank támogatásával. A szovjet alakulatok támadásában krízis állt be. A kemény harcokban nagy veszteségeik voltak, és harcképességük csökkent. A 6. Tankhad-

sereg három hadosztályában január 11-re csak 72 tank maradt. A 7. Gárdahadsereg lövészhadosztályainak állománya 3500-4000 katonára csökkent, melyből a harci állomány 1000-1300 fő volt. A helyzetet megnehezítette az is, hogy január 9-én erős felmelegedés kezdődött, a hó elolvadt, a Garam megáradt, és elvitte az összes kiépített hidat. Az alakulatok ellátása mind üzemanyaggal, mind lőszerrel január 14-ig megszakadt. Az utászok ekkorra új hidakat építettek.

A szovjet vezetésnek nem sikerült átcsoportosítania más irányból és tartalékokból a tervezett 20. Páncélos, 44. Gyalogos és a 153. Tartalékos hadosztályt, valamint egyéb önálló egységet sem. Január 11-én éjjel a németek erős kombinált alakulattal, amelyik a 6. és a 20. Tankhadosztályokból állt, erős ellencsapást intéztek Madar irányába. A 6. Páncélos hadsereg és a 7. Gárdahadsereg alakulatai kénytelenek voltak véglegesen leállítani a támadást. 1945. január 12-én és 13-án a szovjet katonaság nehéz védelmi harcot folytatott a német túlerő ellen, de nem bírta tartani elért állásait Érsekújvár és Komárom előtt. Így visszavonultak, és tartós védelmi vonalat építettek ki a Szőgyén–Kisújfalu–Marcelháza–Dunaradvány vonalon, amellyel a 2. Ukrán Front parancsnokának utasítására a 7. Gárdahadsereg és a 7. Páncélos hadsereg a Garamtól nyugatra nagy kiterjedésű hídfőállást alakított ki.

Így Kőbölkút 42 napra, egészen február 18-ig, közvetlenül a frontvonal mellett, ettől néhány kilométerre a szovjet oldalon rekedt, több ezer hivatlan vendég társaságában, ennek minden következményével együtt. A falut a németek ágyúkkal, sorozatvetőkkel gyakran lötték, megszokottá váltak a légitámadások, a lakosság a pincékbe menekült, ott töltötte napjait. Ekkor sok civil áldozata is lett az eseményeknek. Bombatalálatot kapott a templom is, mind a tornya, mind a hajója, az oltár felett látni lehetett az eget. A parókia leégett. A falu területén a kerítéseket, bútorokat feltüzelték a katonák. A frontvonalról, a lövészárkokból a faluba pihenni térő katonák keresték, kínozták az asszonyokat, lányokat. A harcok során a falu környékén igen sok szovjet és német katona halt meg. Az oroszokat több helyen, a németeket a temető központi részén, sokat a Kolónia közepén temettek el. Nappal a faluban nem lehetett tüzet gyújtani, mert féltő volt, hogy odalőnek a németek. Különben szinte állandóan égett valami – egy ház, mellék-

épületek, istállók, kazlak. Mikor február 14-én Budapest ostroma befejeződött, mindenki remélte, hogy most már elvonul a front nyugatra, és a falu megszabadul szörnyű helyzetéből. Sajnos, nem így történt.

1945. február második felére kiújultak a Garam alsó folyásának környékén a súlyos harcok. A 2. Ukrán Front vonalának középső szakaszán, ahol a 7. Gárdahadsereg védekezett, a német hadsereg erős támadást készített elő. Február 13-a után, Budapest elestével, a 2. Ukrán Front jelentős erői szabadultak fel, ezért a német vezetés attól tartott, hogy ezek egy részét a Garam alsó folyásától nyugatra levő szovjet hídfőállás megerősítésére fogják felhasználni. Ezért minden erővel a hídfőállás megsemmisítésére törekedtek.

A 7. Gárdahadsereg elleni támadásra a Wehrmacht jelentős erőket vont össze. Ehhez a 6. SS páncélos hadseregből az 1. és a 12. Páncélos hadosztályokat, valamint az egész 1. SS páncélos hadtestet és két lövészadosztályt vonultatott fel.

Február 17-én alapos tüzérségi előkészítés után a németek támadásba lendültek, és erős csapást mértek a 7. Gárdahadsereg jobbszárnyára.

A támadás következtében a szovjet alakulatok kénytelenek voltak megkezdeni a visszavonulást a Garam mögé. A front parancsnoka, hogy megakadályozza az ellenség átkelését a Garam keleti partjára, egy lovas hadtestet és egy lövészhadtestet vezényelt oda. Ezen védelmi intézkedések következtében a német előretörést sikerült február 24-én a Garam vonalánál megállítani.

A visszavonulás során a környéken igen sok szovjet katona vesztette életét, de nem csekély volt a németek vesztesége sem. Az oroszok közül nagyon sokan, Szőgyén felől menekülve, a mocsárban lelték halálukat, beszakadt alattuk a jég. A szovjet katonákat később a Párkányban kialakított központi katonatemetőbe vitték át – már akit persze megtaláltak.

A kőbölküti templom az 1945. február közepén elszenvedett bombázás nyomaival

Ezután megint a szovjet légielő bombázta a falut. A németek bevonulása után mindjárt a második napon, a nyilas katonák össze-szedték a faluban még itthon levő 14 és 15 éves fiúkat, elvitték őket Németországba. A 48 fiú közül 12 nem tért vissza, idegen földön vesztette életét. A nagyobb fiúkat már 1944 őszén elvitték, közülük is sokan csak 1945 nyarán kerültek haza, de volt közöttük olyan is, aki fogságba esve csak 3 év múlva látta vissza szüleit, faluját.

Így a falu véglegesen csak 1945. március 25-én szabadult fel.

Előtte még a németek, számítva visszavonulásukra, a vasutat Párkánytól majdnem a Köbölküti állomásig szabályosan felszántot-ták. Két erős mozdony után egy hatalmas ekét szereltek, és ezzel a két sín között kétfelé tépték a talpfákat. Így a vasúti közlekedés csak ennek felújítása után, április 5-én indulhatott meg. Mivel vasúti fővonatról volt szó, a forgalom biztosítására – a Németországból, Ausztriából hazatérő katonaság s a hadieszköz védelmére – még sok hónapon át szovjet katonaság őrizte az állomást, a felújított hidakat.

Egy szép augusztusi napon mellékvágányra állítottak a köbölküti vasútállomáson egy egész tehervonat-szerelvényt, amely löszert vitt Ausztriából Romániába. Éjjel két órakor az állomáson egy másik tehervonat ment keresztül, amelyben magyar hadifoglyokat szállítot-tak kelet felé. A kísérő szovjet katonák, hogy lássák, nem ugrálnak-e ki a vonatból az állomáson a foglyok, világító rakétákat lövöldöz-tek a levegőbe. Ezek közül egy véletlenül a félreállított szerelvényre esett, melynek egyik vagonja kigyulladt. A tűz gyors terjedése követke-ztében a szerelvénynek mind a 45 vagonja kigyulladt. Még sikerült az égő vonatot kihúzni az állomásról az Újsor alá. A faluban az óriási robbanásoktól az akkor még épen maradt ablakok is kitortek, több, a vonatot kísérő román katona is életét vesztette.

A második világháborúban elesett polgárok emlékére a falu lakossága emlékművet állított, rajta a következő nevekkal:

BALOGH GYULA, BALOGH SANDOR, BARÁK IMRE, BÉRES
IMRE, BÉRES MIHÁLY, BIRCSÁK JÁNOS, BIRCSÁK
JÓZSEF, BOLYA ANDRÁS, BUGLOS VILMOS, CILLING
IMRE, IFJ. CILLING IMRE, CSIKÓS JÁNOS, ČVIRIK KAROL,

ENGEL IBOLYKA, ENGEL SÁNDOR, FODOR JÁNOS,
FODOR ISTVÁN, FODOR KÁROLY, GEDAI PÁL, GELLE
GYULA, GREHÓ JÓZSEF, HACSKÓ KAROLINA, HINORA
FERENC, HOLLER JÓZSEF, HUBIK JÁNOS, HUBIK
JÁNOSNÉ, JOZEFIK GÉZA, KASZNER JÁNOS, KIANEK
ISTVÁN, KOVÁCS FERENC, LATH JÁNOS, LATH EDE,
MACKÓ JÁNOS, MEDZA JÁNOS, MITLIK JÓZSEF,
MODRÓCKY ISTVÁN, NAGY ISTVÁN, OBLÁTH CSALÁD,
PACSIKOVSKY LAJOS, PLAJER MENYHÁRT, IFJ. RACSKA
ISTVÁN, SÁRAI BÉLA, SÁRAI JÓZSEF, SÁRAI JÓZSEF,
SÁTOR LÁSZLÓ, SZALAI FERENC, SZALAI ISTVÁN,
SZALLER GYULA, SZÉPVÖLGYI ISTVÁN, SZÓCS FERENC,
SZÓCS LÁSZLÓ, TASNÁDY MIKLÓS, TÉGEN IMRE, TÉGEN
JÁNOS, TÉGEN LÁSZLÓ, IFJ. TÓTH IMRE, IFJ. TÓTH
JÁNOS, TÓTH MIKLÓS, TÓTH TIBOR, VAS IMRE, VAS
IMRÉNÉ, VAS LÁSZLÓ, VARGA ANDRÁS, VARGA IMRE,
VÍGH LAJOS, VLČKO KAROL.

1946–1948

A faluba a háború után lassan visszatért az élet.

A megújult Csehszlovák Köztársaságban a környék a Párkányi járás (Nyitrai kerület) része lett. Megalakultak a hatalmi szervek, a Helyi Igazgató Bizottság (Miestna správnna komisia), visszajöttek a régi cseh kolonisták, elfoglalták házaikat, földjeiket. A községházára, vasútállomásra szlovák hivatalnokok jöttek, az üzletekbe, dohányárudákba volt partizánok érkeztek, akik ezeket a régi magyar tulajdonosoktól ingyen megkapták.

Általában a falu felett, melynek döntő többségében magyar lakossága volt, ott lebegett a bizonytalanság és félelem – mit hoz a sors? Most ugyanis, hogy a németek – és velük együtt a magyarok is – a második világháborút elvesztették s emiatt kollektív bűnösökké nyilvánították őket, megvalósíthatónak látszott a csehszlovák vezető politikusok régi álma – nemzetállamot teremteni Csehszlovákiából. Eltüntetni innen a német és magyar ajkú lakosságot.

A németek kitelepítéséhez a Potsdami szerződés megkötésekor a győztes szövetséges nagyhatalmak jóváhagyásukat adták – a

magyarok kitelepítését Dél-Szlovákiából azonban nem hagyták jóvá. Ehhez más megoldást ajánlottak – a lakosságcserét, aminek megvalósítását a két szomszédos ország kormányára bízták. Így kezdetét vette az itt élő magyarok felszámolása, amihez jogilag az ismert beneši dekrétumok adtak alapot. Az 1945/5. számú elnöki dekrétum előbb nemzeti gondnokot nevezett ki a magyarok kezén lévő ingatlanok kezelésére, az 1945/12. számú dekrétum azonban már a mezőgazdasági vagyonuk elkobzásáról és elosztásáról, az 1945/108. számú SZNT rendelet pedig a teljes kártérítés nélküli vagyonelkobzásukról rendelkezett.

A Dél-Szlovákiában élő magyarok likvidálását három eljárással vélték sikerrel megoldani:

Először a reszlovakizálással, másodszor a kitelepített németek által kiürült Szudéta területekre való deportálással, végül pedig a lakosságcsere keretében a Magyarországra telepítéssel. Ha ez akkor sikerrel végbemegy, akkor itt magyarnak nem lett volna szabad maradnia.

Ezen akciók azonban nem hozták meg a várt sikert.

A. A reszlovakizáció keretein belül mindenkinek, aki úgy érezte, hogy származását tekintve szlovák, lehetősége nyílt, hogy ezt önként kinyilvánítsa, azaz szlovákká akar-e válni annak minden következményével együtt, vagy az állampolgárság nélküli magyarok sorsában akar továbbra is osztozni. Aki reszlovakizál, megkapja a csehszlovák állampolgárságot. Aki marad magyarnak, megfenyegették: konfiskálják földjeit, elkobozzák családi házáat, megvonják tőle az élelmiszerjegyét, sőt még a szülőföldjét is el kell hagynia.

A reszlovakizált magyarok száma Szlovákiában elérte a 326 679 főt. Kőbölkúton az akkori 2600 lakos közül 1300 reszlovakizált. Ez a szegényteljes akció és megfélemlítés azonban csak időleges sikerrel járt. Míg az 1950-es népszámláláskor csak 367 733 ember vallotta magát itt magyarnak, 1961-ben már újból 533 934 fő. Kőbölkúton 1970-ben már így alakult a lakosság nemzetiségi aránya: 18,4% szlovák, 80,4% magyar.

B. A következő akció a kényszerkitelepítés volt. A beneši dekrétumok alapján munkára lehetett kötelezni minden férfit és nőt 55, illetve 45 éves korig. A Szlovák Telepítési Hivatal 1945. november 4-i irányelve alapján azután ezen jogszabállyal gátlástalanul vissza lehetett élni. Utasítása szerint ki lehetett telepíteni a történelmi

cseh tartományokba mindazokat a mezőgazdaságban tevékenykedő személyeket, akik addigra elvesztették csehszlovák állampolgárságukat és azt többé nem szerezhetik vissza. Ez egy könyörtelen, embertelen, erőszakos magyarellenes akció volt, célja a csehszlovákiai magyarság fizikai megsemmisítése. Összesen 11 764 családot hurcoltak el így (44 129 személyt) a cseh országrészekbe, nagyrészt a kitelepített németek által kiürült Szudéta területekre.

Az akciót hivatalosan munkaerő-toborzásnak nevezték. Ám amikor a fegyveres erők bevetésével, katonai teherautók segítségével, a blokad alá vont falvakból többnyire fűtetlen marhavagonokban, tehervonatokon hurcolták el az embereket, egész családokat távoli vidékekre ismeretlen rendeltetéssel, ezt csak deportálásnak, kényszerkitelepítésnek nevezi a történelem. Kőbölkútról összesen 55 családot, 208 személyt hurcoltak el, volt köztük két éves gyerek, néhány hónapos csecsemő, sőt féllábú ember is.

A deportálással Kőbölkút község negatív értelemben került be a történelembe – ugyanis 1946. november 19-én itt vagonírozták be az első családokat; az első tehervonat-szerelvény Csehországba a dél-szlovákiai magyarokkal Kőbölkútról indult.

Az egész esemény hangulatára, tragédiájára, az emberek óriási szenvedésére mutat rá az a vers, melyet akkor erről írtak:

Címer Péter: *Hontalanok*

Amikor nálunk deportáltak,
Esett a hó, a szél dudált.
Vagonok közt az állomáson
Láttam egy könnyező anyát.

Karján négyhetős gyermekével
Amint táplálta magzatát,
Dacolt hideggel és széllel,
Mellette szuronyos katona állt.

A gyermek sírt anyja ölében,
Hulltak könnyei az anyának.
És nem volt, ki vigasztalná
Elhagyott árváit e bús világnak.

Szoknyája mellett két nagyobb is
Remegve nézi anyja könnyeit.
Óh, jaj, kiket már kiskorukban
A sors szenvedni megtanít.

Apjuk – küzdve kis családjáért
A vagonból addig otthont csinált,
S ott állt szótlantul, fájó szívvel
A reményvesztett, hontalan család.

Napokig lesz e zord hidegben
Éj s nappalon át lakás e vagon,
Messzi tájakon fut át velük
A vonat, míg megáll valahol.

... És sírt még sok vagonban odább
Annyi elhagyott, szenvedő család,
Kegyetlen sorsát elhagyottan tűrve,
Mert mindenütt szuronyos katona állt.

A deportálás se hozta meg azonban a várt sikert, mert az elhurcolt emberek döntő többsége 2-3 éven belül hazajött.

Mivel az akkor ártatlanul meghurcolt családoktól utólagosan soha senki, semmiféle állami, politikai vagy társadalmi szerv nem kért bocsánatot, elnézést, Köbölkút község önkormányzata a Csemadok helyi szervezetével együtt számukra 1997. március 15-én, a deportálások 50. évfordulóján emlékünnepepyt rendezett. A fél évszázaddal azelőtti események résztvevői közül ekkor már csak 77-en voltak életben, akik e rendezvényen megjelentek:

BALOGH JÓZSEF, IFJ. BALOGH JÓZSEF, BALOGH ERZSÉBET, BALOGH GÁBOR ING., BARUSZ ERNŐ ING., BERTA FERENC, BARUSZ IMRE, BÉRES MÁRIA, BUGLOS MÁRIA, BALASKO TERÉZ, BIRCSÁK ILONA, BLASKOVICS SÁNDOR, BODNÁR ANNA, BALOGH ZOLTÁN, BÉRES PÁL, BORDÁCS SZANISZLÓ, CILLING TERÉZIA, CILLINGNÉ HALÁSZ IRÉN, FEKETE TERÉZ, FEKETE ILONA, FEKETE FERENC, FODOR IMRE, GÁSPÁR KATALIN, HORVÁTH ILONA, HALÁSZ VILMOS, HÖGENBUCH ANNA, ID. HALÁSZ JULIANNA, IVANICS MÁRIA, CSUPOINT ANNA, JARÁBEK ÉVA, JEZSÓ IMRE, JEZSÓ IRÉN, JEZSÓ ISTVÁN, JEZSÓ MARGIT, JEZSÓ ROZÁLIA, JOZEFIK ROZÁLIA, KUTRUCZ TERÉZ, KOLLÁROVICS ERZSÉBET, KISS ROZÁLIA, KUCZMAN ERZSÉBET, KOVÁCS JÚLIA, KONTERMAN JUSZTÍNIA,

KISS PÁLNÉ, MARCIBÁL ROZÁLIA, MAVRIK NAGY ERZSÉBET, MÜLLER IMRE, MÓCZÁR BITTERNÉ ANNA, MÁNYA GÉZA, NAGY JÁNOS, NAGY IRÉN, PORUBSKY BÉLA, PINTES GIZELLA, PINTES GYULA, PÖLZ GERGELY, PÖLZ ZOLTÁN, PÉK TIBOR, PÉK EMIL, REMES SÁNDOR, RACKÓ JÁNOS, SZOBOSZLAI MARGIT, SILLÓ JÚLIA, SZTANKÓ MÁRIA, SILLÓ GYULA, SZÓKÖL LINTER TERÉZIA, SÍPOS ISTVÁN, SÍPOS MARGIT, SZÉKELY ROZÁLIA, SZTANKÓ IMRE, SILLÓ GÉZA, SZEKERES JÓZSEF, SZUKY ANNA, TÓTH GÁBOR, TÓTH GÉZA, TAKÁCS GÉZA, VASS ANNA, VARGA ROZÁLIA.

Az emlékünnepegyen jelen volt további két személyiség: Burián László esperes és Goda Károly plébános, akik 50 évvel azelőtt a deportáltakat önként Csehországba kísérték, ott számukra magyar nyelvű szentmiséket tartva hitüket és reményüket megőrizni segítettek.

Az emlékünnepegyen minden résztvevőnek emlékérmét adtak át, a következő felirattal:

„A meghurcolt és kitelepített magyar családok emlékére”; a túloldalon: „A nemzeti kisebbségekért, pre menshny. Esterházy János, 1901–1957”

C. Közismert volt, hogy a csehszlovák kormány eredetileg mintegy 200 000 magyartól akart megszabadulni lakosságcsere útján. Mivel a békekonferencia sem fogadta el a 200 ezer magyar egyoldalú kitelepítésére tett csehszlovák indítványt, így a két szomszédos ország kormánya csehszlovák nyomásra aláírta a lakosságcsere-egyezményt. Ennek első cikkelye szerint minden, Magyarországon élő cseh és szlovák nemzetiségű személy, aki Csehszlovákiába való áttelepülési szándékát kinyilvánítja, áttelepítetik, anélkül hogy ezt a magyar kormány megakadályozhatná. Az 5. cikkely lehetővé tette, hogy Csehszlovákiából kötelezően annyi magyart telepítsenek át, ahány cseh vagy szlovák Magyarországról ide önként áttelepülni óhajt. A magyarországi cseh és szlovák jelentkezők közül 1946. június 25-én 95 421 személy névjegyzékét terjesztették a magyar kormány elé, de közülük csak 73 273 települt át Csehszlovákiába, a többi meggondolta magát és visszalépett. A Csehszlovákiából kitelepítésre kijelölt magyarok száma elérte a 105 047 főt, de közülük csak 75 ezer körül lett valóban áttelepítve. A lakosságcsere-akció így lényegében kudarcba fulladt, mivel a prágai és pozsonyi hivatalok irreális elképzelésekből indultak ki, túlbecsülve a Magyarországon élő szlovákok számát.

Az áttelepítés a köbölkútiakat nem sújtotta. Ez ugyanis 1948. június 10-én le lett állítva, addig a falu nem került sorra, bár 186 családban 855 személy számára már kiosztották az áttelepítésre kijelölt „fehér lapot”. Kinek volt ez köszönhető? Egy köbölkúti embernek. Hinora Sándor, a falu szülöttje, az első Csehszlovák Köztársaság idején az érsekújvári magyar gimnáziumból a prágai Károly Egyetemre került, ott latin és görög nyelvből, valamint történelemből szerzett diplomát. A háború után, mint csehül, szlovákul és magyarul tökéletesen beszélő ember, a lakosságcsere-egyezményt irányító csoportba került, s hol Prágában, hol Pozsonyban vagy Budapesten tartózkodott. Beosztásának köszönhetően megtehetette, és meg is tette, hogy szülőfaluja, Köbölkút lakosságának kitelepítését egyre halogatta, a falu besorolását késleltette. Amikor pedig már nem volt további halasztási lehetőség és az állomásra kiállították a vagonokat, az áttelepítést éppen leállították. Így neki, a falu szülöttjének köszönhetik a köbölkúti magyarok, hogy a szülőfalujukban maradtak.

Hinora Sándor később Magyarországon élt, de családját megkérte, hogy halála után a köbölkúti temetőbe kerülhessen végső nyugalomra. 1994 novemberében, amikor ez bekövetkezett, temetésén a falu minden magyar lakosa nevében mondott neki a segítségért őszinte köszönetet a polgármester.

III.

TÁRSADALMI ÉLET ÉS TEVÉKENYSÉG

A. VALLÁSI ÉLET A FALUBAN

Esztergom közelsége – ahol évszázadon át a királyi udvar, majd a hercegprimási hivatal is székel – természetesen magával hozta, hogy a falu lakosai is római katolikusok lettek, és azok is maradtak döntő többségükben a 20. század végéig.

Mivel a 12. és a 13. században a környék központja Szőgyén község volt, Kőbölkút is a szőgyéni plébániahivatalhoz tartozott. Plébániahivatal Kőbölkúton 1327-ben létesült, amely 1332-ben önállósította magát, amikor elkészült a késő román stílusú új kőbölkúti templom. A temető közepén épült, tornya nem volt, mellette harangláb állott. Az 1332. évi pápai tizedszedők Mátyás kőbölkúti plébánostól 6 garas tizedet vettek fel.

A falunak az első templom felépítése óta állandóan volt plébánosa. A kőbölkúti plébánosok névsorát azonban csak 1647. október hónaptól ismerjük, az esztergomi hercegprimási hivatal feljegyzései alapján, melyek a következők:

„Kőbölkút.

In ADtu Cathedrali, VADtu Párkányensi. Antiqua Parochia. Matriculae ab 1693. Ecclesia ad S. Carolum Borr. Linguae hungarica. Patronus: Princeps Pálffy ab Erdőd.”

A plébánosok névsora:

1647. Oct.	-	Pöstyéni Georgius, Licentiatus.
1668. Jun. 15.	- 1689 -	Berzsényi Joannes, Licentiatus.
1689. Apr.	- 1692 -	Gyöngyössy Michael.
1692. Apr. 11.	- 1697. Apr. 28.	Radoványi Franciscus, Petrus.
1697. Sept. 21.	- 1699. -	Pécsy Josephus.
1699. Jan. 15.	- 1710. -	Szabó Stephanus.
1710. Dec. 18.	- 1723. -	Ivanics Johannes.
1723. Apr. 28.	- 1724. Apr. 18.	Sass Johannes.
1724. Maii 14.	- 1729. Oct. 26.	Desseöffy Stephanus, Alexus.
1729. Oct. 26.	- 1730. Apr. 2.	Rosanszky Gabriel, admin.
1730. Mart. 29.	- 1733. Sept. 8.	Balogh Georgius.
1733. Sept. 6.	- 1744. Nov. 7.	Rankovics Georgius, VADnus.
1745. Mart. 6.	- 1754. Jun. 14.	Marossy Franciscus.
1754. Jun. 17.	- 1762. Jul. 11.	Bódi Johannes.
1762. Aug. 12.	- 1780. Sept. -	Tarkó Adalbertus.
1780. Sept. 24.	- 1784. -	Nedeczky Emericus.
1784. Apr. 26.	- 1798. Mart. 16.	Fejér Sigismundus.
1798. Apr. 19.	- 1805. Mart. 25.	Horváth Paulus.
1805. Apr. 30.	- 1814. Maii 5.	Palkovics Carolus.
1841.	- 1860. Apr. 8.	Olgyai Adolphus.
1860. Jun. 8.	- 1884. Dec. 28.	Konek Benedictus.
1885. Mart. 25.	- 1887. -	Gamerra L. B. de Gambamar Arthur, Carolus.
1888.	- 1917. Aug. 11.	Székesváry Emericus.
1917. Sept. 8.	- Febr. 24.	Sajgó Rudolphus, admin.
1918. Mart. 1.	- 1942. Jul. 30.	Marczinka Emericus.
1942. Aug. 1.	- 1944. -	Kőváry Stephanus.
1944.	- 1945. Jul. 31.	Keil Michael.
1945. Aug. 1.	- 1970. Jun. 28.	Garai Josephus ass.
Interim:		
1950. Maii 28.	- 1951. Mart. 31.	Lakatos Emericus vic. subst.
1970. Jul. 8.	- 1976. Dec. 31.	Bartal Carolus.
1977. Mart. 19.	- 1994. Maii 31.	Píri Josephus.
1994. Jun. 10.	-	Csomor Julius.

Sacerdotes ex Kőbölkút: Dr. Máthé Martinus, natus 1993. Jun. 4, † 1975. Jul. 5, Tóth Josephus Soltanus nat. 1914 Jul. 10. † sepultus 1994. Febr. 15.

A falu XX. századi templomának építési ideje nem ismert. Annyi bizonyos, hogy 1701-ben, Jezernyicky Ferenc János szentgyörgyi prépost és főszékesegyházi főesperes egyházlátogatási okmányában már így ír róla: Kőbölkút templomát a lakosság a régi alapokra építette. Tehát már bizonyára azelőtt is ott állt.

Az 1755. november 28-i egyházlátogatás így ír erről:

Az alacsony és csekély térfogatú templom már nem elég a hívek befogadására. A falu és templom között fekvő dombon áll a rozszant harangláb 3 kis haranggal (egy repedt). A templom a hívők munkája és adakozása segítségével 1747-ben lett megújítva. Felszentelték 1747. július 25-én, Szent Jakab tiszteletére (Visitationes canonicae, 41. kötet, 77. oldal). A felszentelést egybekötötték az első kőbölkúti kirakodó- és állatvásárral, amelynek jogát a falu Mária Terézia uralkodása alatt szerezte meg. A templom felszentelését nem az esztergomi hercegrprimás, Nicolaus Csáky Miklós végezte, ő ugyanis 1745-ben meghalt, és az érsekség 1751-ig hercegrprimás nélkül maradt.

1701-ben a 255 lelket számláló Kőbölkút plébánosa Szabó István licentiátus volt. Egész telek után járt neki egy szapu gabona, a mérőből egy kocsi széna. Három fiókközsege volt. A dézsmát a gabonából az érsek, a borból az esztergomi káptalan kapta. A szedecima a plébánosé volt.

Egy további esztergomi hercegrprimási vizitációs jegyzőkönyv (Liber 198–203, 199. oldal) 1783-ban így ír Kőbölkútról: „Pálffy herceg óhajára, aki a templomot 1777-ben kijavíttatta, a templom védőszentje Boromai Károly lett. Történt ez Bottyáni József érseksége alatt.”

A reformáció éveiben Kőbölkút lakossága mindvégig megmaradt római katolikusnak, így az ellenreformációnak itt nem akadt dolga. A kőbölkúti egyházközségnek a falu mellett északkeletre húzódó határrészben 150 hold és 1890 négyszögöl nagyságú szántója volt (87 ha), amelyet nagy részben a plébános, kisebb részben pedig a kántor, illetve a harangozó művelt. A templom alatti parókiához kisebb gazdasági udvar is tartozott. Sok éven át azonban a plébániaföldek bérlőknek voltak kiadva gazdálkodásra. A szőlőhegyre

vezető út mellett kiépített hosszú Kálvária a 18. század elején épült, néhány évtizeddel a törökök kiűzése után. A Kálvária alatt, a szőlőhegyre vezető úton állt Szent Vendel szobra, amely előtt reggel a munkába indulók és este a fáradtan hazafelő tartó lakosok gyakran megálltak imádkozni.

A templom tornyában a 19. század közepén már három harang volt. Ebből kettőt az I. világháború alatt elvittek hadicélokra. Akkor a két harangot a toronyból levéve ökrös szekérre rakták, virággal díszítették, és a falu több utcáján áthaladva nagy lelkesedéssel a vasútállomásra vitték, ahol vagonba rakták. Csak egy harang maradt a faluban, amelyen ez a felirat volt: Herceg Pálffy Antal, kegyeletből újra öntette 1846-ban. Ennek súlya 200 kg. 1922-ben gyűjtésből az elvitt harangok helyére a lakosság újakat öntetett. 1944-ben a 400 kilogrammos nagyharangot megint elvitték, de akkor már nem kísérte semmilyen lelkesedés. A harangot egyszerűen kidobták a templomtorny ablakából, hogy összetörjön. A megmaradt kis-harangon ez a felirat látható: Lutzenbacher Pál és neje adománya 1922.

1991. november 3-án került vissza a templomba újból a nagyharang. Ezt egy észak-morvaországi harangöntő műhelyben, Halenkovban Jozef Tkadlec mester készítette. 650 kg, hangja cisz-moll, a felirata: Isten dicsőségére – Sláva všemohúcemu – Ad gloriam Dei. A másik oldalán: A község lakosságától, 1991-ben. Az új harang megöntésén kívül szükségesnek mutatkozott a régi kisebb harangok javítása is, amelyet ugyanazon harangöntő műhelyben végeztek el. Új harangállvány is épült, mert a régi fakonstrukció a nagy tömegű új harangot nem bírta volna el. A munka összesen 300 ezer koronába került – ehhez a lakosság gyűjtéssel 140 ezer koronával, az érsekség 100 ezer korona kölcsönrel, az önkormányzat pedig 60 ezer koronával járult hozzá. A gyűjtés során 460 család adakozott az új harangra, melyet Tóth Domonkos püspök szentelt fel, majd egy speciális daru emelte a toronyba. Elhelyezése, beállítása után a másik két kisebb harang kíséretében délután 15 órakor hallatta hangját először a faluban, a lakosság nem kis örömére.

A plébániahivatal gazdag könyvtárral rendelkezik, ez a templom kórusának félreeső helyén elhelyezve átvészelte a háború eseményeit is.

A második világháború átvonulása során – a faluhoz először 1945. január 6-án ért a front, és csak március 25-én vonult el nyugatra – a templomot többször is bombatámadás és ágyűbelövés érte. Ennek következtében beszakadt a templom oltár feletti része és összeroskadt a magas torony teteje, amely csak 1945 végén lett megjavítva. Ugyanakkor leégett a paplak is, amelyet ugyan még 1945 végére rendbe hoztak és lakhatóvá tettek, de a modern parókia csak jóval később, 1970 után épült Bartal Károly plébános szervezésében. 1995. november 8-án, búcsú napján Kőbölkútra látogatott Ján Sokol, Szlovákia főpapja, nagyszombati érsek. A közös szlovák–magyar szentmisén mindkét nyelven prédikált. A szentmisét a pozsonyi Ifjú Szívek művészegyüttes 60 tagú ének-kara, zenekara és szólistái Schubert G-moll miséjének bemutatásával tették még ünnepélyesebbé.

A lakosok vallás szerinti megoszlása az 1990-es népszámlálás adatai szerint a következő:

	összesen:	férfi:	nő:
római katolikus	1 761	816	945
görög katolikus	1	1	–
pravoszláv	2	–	2
cseh huszita	1	–	1
evangélikus	83	37	46
egyéb	3	1	2
felekezeten kívüli	170	93	77
meghatározatlan	337	170	167

Az evangélikus lakosok számára a Kolónián, a 741/16 szám alatti házban imaház létesült. Ebben az 1995-ös váratlan haláláig Miroslav Stuchlý lelkiatya tevékenykedett, aki a környék falvaiban élő evangélikusok igényeit is ellátta. A huszadik század 90-es éveire a faluban a Jehova Tanúi vallási mozgalom is terjedt, ekkor híveinek száma meghaladta a 40 főt. Imaházat a Tabán utcában létesítettek.

A faluban a XX. század végén két temető áll. A régi temető, amely eredetileg a falutól északra keletkezett, az 1952–1960-as években utcával épült körbe. Ez a temető több mint ezer éve keletkezett. 1971-ben ettől nem messze, Móczár István kertjében egy ülő helyzetben, arccal kelet felé fordított katona tetemeit találták meg, amely a Nyitrai Archeológiai Intézet kutatói szerint legalább ezer évvel ezelőtt lett idetemetve.

A második világháború alatt, főleg az 1945. február 18-i nagy német támadás során a faluban és közvetlen környékén igen sok német katona is elesett. Ezeket a temető akkor üresen álló központi részén temették el, számuk kb. 360 volt. A temetést február 19-én és 20-án egyszerre három német pap végezte, más-más vallásúak. 1992-ben az önkormányzat a német katonák tetemei felett egy tömegsír-parkot létesített, ahová 360 rózsató lett telepítve, egy szerény, fából készült, Linter István képzőművész által tervezett emlékművel. 1997-ben a német és szlovák kormány megállapodása alapján Szlovákiában három helyre összpontosították a háborúban elhunyt német katonák maradványait. Ilyen központi temető Pozsonyban, Liptószentmiklóson és a Dukla mellett létesült. Így 1997 nyarán Kőbölkúton is kihantolták a katonák sírjait – összesen 46 holttestet találtak meg, a legtöbbjükét a velük eltemetett bádórkártya segítségével identifikálni is tudták. A többi katonasír helyét, ahová az évtizedek során új sírok kerültek, a polgármester nem engedte megbontani. Így Kőbölkúton a német katonatemető megszűnt. Helyére az önkormányzat 1997. októberi határozata alapján az I. és II. világháborúban elesett hősök és az itt eltemetett kőbölkúti lakosok tiszteletére és emlékére egy szoborkomplexum készült, haranglábbal kiegészítve. Ez 1998. október 31-én lett ünnepélyesen felavatva és felszentelve. A haranglábba beépített harangon, amely szintén a halenkovi öntödében készült, ez a felirat látható: Örök nyugalmat – Pacem aeternum – Večný mier.

A faluban az 1930-as években egy további, kisebb temető is létesült, a Kolónia nyugati végén, a Somlyó hegy oldalán. Ezt a temetőt akkor az itt lakó cseh kolonisták létesítették elhunytjaik számára. Az első temetés 1933-ban volt. 1998-ban itt összesen 25 sír volt található.

Köbölkút. Római katolikus templom, 1930

B. ISKOLÁINK

1. Az óvoda

Köbölkúton az első óvoda a Stampay János utca 23-ban volt elhelyezve, 1949-ben létesült, majd ugyanazon utcában – áthelyezve – kétosztályos óvodává alakult, étkeztetés nélkül délelőtt és délután üzemelt. Első igazgatója Žofka Žigmondová volt, s egy tanítónő és egy dajka gondoskodott a gyerekekről. Később, 1964-ig egyosztályos magyar és szlovák nyelvű óvoda üzemelt a régi Községháza épületében. Akkori igazgatója Roháč Gabriella volt, aki az óvodát azután sok éven át vezette.

1964. szeptember 1-jén nyílt meg az első modern óvodaépület a faluban, a falu központjától nem messze, a Búcsi úton. Ez a lakosság hathatós segítségével, „Z” akcióban épült fel. Az akkori követelményeknek teljesen megfelelő, tágas épületben kétosztályos óvoda kezdte meg működését. A magyar nyelvű osztályban Roháč Gabriella, a szlovák osztályban Jakubek Mária és Rostoková Eva nevelte, tanította a kisgyerekeket. Még az év szeptemberében a megnövekedett igények alapján harmadik osztály is nyílt, a beiratott gyerekek száma 75-re növekedett.

Az 1969–1970-es évekre az óvodán belül két külön igazgatóság jött létre. A magyar részleg igazgatója Roháč Gabriella maradt, ide 46 gyerek járt. A szlovák részleg első igazgatója Magdalena Burietová lett, hozzá 30 gyereket íratlak be. 1969. szeptember 11-én tragikus esemény történt az óvodában – a pincében álló talajvizbe fulladt Ján Löky hároméves kisfiú, s ez hosszú időre kiváltotta a szülők bizalmatlanságát, bár a szolgálatos igazgatónőt azonnal megfosztották beosztásától. Helyébe Gizella Žitvová lépett.

1973 novemberétől az óvoda igazgatója Takács Erzsébet lett, aki több mint egy negyedszázadig látta el ezt a teendőt.

Az 1980–1981-es évben a beiratott gyerekek száma már 97-re növekedett, majd tavaszra 105-re emelkedett.

Az óvoda épülete az évek során fokozatosan veszített az újabb, modernebb követelményeket támasztó igényekkel szemben, ezért új óvoda létesítése vált időszerűvé. Ez az Óvoda utcában, 1989-ben készült el, ünnepélyes megnyitására május 2-án került sor. Itt

a három osztályba az 1989–1990-es tanévre 81 gyermek, a szlovák osztályba 30, a két magyarba 51 óvodás lett beíratva. Az 1994–1995-ös évre ezek a számok így változtak: Összes gyermek 94, a szlovák nyelvű csoport 29, a magyar részleg 65 gyereket számlált.

Az 1997–98-as évben a beíratott gyerekek száma 66, ebből 27-en jártak a szlovák csoportba.

A kőbölkúti óvoda pedagógusai az évtizedek során rendkívül sok helyi, járási rendezvényen szerepeltek az óvodás gyerekekkel, mindig szívesen látták fellépésüket, nagyon sok szép műsorral. Részt vettek a körzeti és járási Spartakiád-bemutatókon, a *Kis építők* gyakorlatával, melyet Vörös Zsuzsanna tanító vezetett nagy sikerrel. Az évek során gyakran szerveztek sportdélutánokat, rajzversenyeket, táncdélutánt, Télapó-ünnepségeket. Mindig hagyományosan szép kulturális fellépéssel, valamennyi óvodás szereplésével kezdődött az iskolaév és az évről való búcsú ünnepély. A nevelőmunka színvonalával az évek során kivívták mind a szülők, mint a felügyelő pedagógusszervek elismerését.

A falutévé létesülése után majd' minden hónapban szerepeltek az óvodások ennek vasárnapi adásaiban; így már nagyon korán hozzászórtak a nyilvános szerepléshez, fellépéshez.

Mindezek mellett a kőbölkúti óvoda az évtizedek során mindig becsülettel teljesítette fő feladatát – felkészítette a gyerekeket az iskolák számára, ahová már a koruknak megfelelő tudás birtokában bátrabban lépték át az első osztály küszöbét.

2. A régi iskola

A falunak már a középkor utolsó éveiben is volt saját tanítója. Erről azonban pontos feljegyzések nem maradtak fenn. Az első leírás 1701-ből származik, melyben az iskoláról a következőket találjuk: A falunak 255 lakosa van, az iskolamester Varga István, aki házanként fél szapu gabonát kapott.

1755-ben az iskola rektora Dvoncs János, alkalmas egyén. Beszél magyarul és tótul. Régi javadalma egy fél telekkel javult, melyet azonban maga munkál. Van káposztása, kenderföldje, ugyanannyi kukoricása és zöldségeskertje. Az iskolaépület jó. A patrónus földes uraság azonban nem teljesíti kötelmeit.

Az iskola krónikája a második világháború idején, a front itt-tartózkodásának hosszú hetei alatt eltűnt, valószínűleg az iskola

épületének egy részével együtt elégett. Így az iskola több évszázados adatai is megsemmisültek.

1891. szeptember 17-én Kőbölkúton Stampay Jánost választották meg kántortanítónak. Hivatását 38 évig látta el, 1929 szeptemberétől az iskola igazgatója Hetényi Antal lett. Őt 1939-ben Bitter Béla váltotta fel, aki 1945 decemberéig, a front megérkeztéig az utolsó kántortanító-igazgató volt a faluban. Az iskola akkor nyolcosztályos volt, 5 teremben, magyar nyelven folyt az oktatás. Az első osztályt 20 éven keresztül Báthy Dénesné tanította, aki később, 101 éves kora megélve, Budapesten halt meg, Gödöllőn lett eltemetve. Kőbölkúton a magyar iskola 1945 végén megszűnt, majd 1949 őszén nyílt meg újra. Az iskolaépület már a múlt század közepétől a falu főutcáján állt, nagy udvarral. Itt volt egyúttal az igazgatói lakás is, külön kisebb épületben.

Kőbölkúton a magyar tanítási nyelvű alapiskola 1949 őszén fogadta újból a diákokat. Első igazgatója Csiffáry László lett, akit Varga Béla követett az igazgatói székben. Őt azonban kiemelkedő szakmai tudása révén több évre az akkori Párkányi járás tanügyi osztályának vezetőjévé nevezték ki, s helyébe Szabó Zoltán lépett. Az önálló Párkányi járás megszűntével Varga Béla visszatért az iskola élére, de nem hosszú időre. Rövidesen a CSEMADOK Központi Bizottságának főtitkárává választották, így Pozsonyba távozott. Munkakörét az iskolában Dobai Lajos látta el, egészen Varga Béla visszatertéig.

1990-től Bognár Jenő töltötte be az iskolaigazgatói posztot, nyugállományba vonulása után azt Remes Sándor vette át.

Az iskolában nemcsak kőbölkúti, hanem a környező kisebb falvak diákjai is tanultak. Kisújfalú, Béla, Sárkány, Libád, Gyiva községből hol mind a nyolc osztályba, hol a felső négy osztályba jártak ide a gyerekek.

A helyi magyar iskola a háború utáni újjáalakulásától kezdve igen eredményes munkát fejtett ki. A szükséges fegyelem mellett magas színvonalú oktatás folyt, kiváló eredményekkel. A kőbölkúti iskolából középiskolába jelentkező gyerekeket általában felvették, közülük sokan egyetemre, főiskolára kerültek, ezeket sikerrel elvégezték.

Az iskola diákjaiból orvosok lettek: Varga Béla, Tóth Gabriella, Kovács Ildikó, Remes Gabriella, Tóth Ervin. Egyéb diplomát szerez-

tek: Lacza Tihamér vegyész-mérnök, Csanda Endre, Csanda László, Béres József közgazdász-mérnökök, Kovács Ferenc vegyész-mérnök – közgazdász kandidátus, Liszka József etnográfus, Polák István és Hortai Éva jogászok, Barta Gabriella grafikus-iparművész, Varga József professzor, Báby János vegyész-mérnök, Móczár István építész-mérnök stb., úgyszintén sok tanár és tanító. Közülük többen iskolaigazgatók lettek: Rigóné Mészáros Valéria, Filler Gyula, Fodor-né Marcibál Valéria.

Az iskola pedagógusai állandó igyekezetet fejtettek ki a diákok kulturális tevékenységének megszervezésére is. Minden évben színvonalas kultúrműsorral szórakoztatták a szülőket, az egész lakosságot, rengeteg társadalmi rendezvényhez készítettek kísérő műsort. A diákok létszáma a hetvenes évekre elérte a 400 főt, az utolsó években azonban ez némileg csökkent, főleg a populáció kedvezőtlen alakulása következtében. A diákok rendszeresen külföldi tanulmányi versenyeken vettek részt – közülük Racska Gábor országos versenyt nyert versmondásban.

Az iskola 1964-ben új épületbe költözött, amely el van látva tornateremmel és étkezdével is, ezeket a helyi szlovák iskolával közösen használják.

A kőbölkúti iskolának sok évtizeden át kiváló pedagógusai voltak. Országos hírnévre közülük azonban csak egy ember tett szert – Stampay János. Személyével ezért külön szükséges foglalkozni.

3. Stampay János

Kőbölkút községnek kétségkívül a legjelentősebb, messzi földön is ismert egyénisége Stampay János, igazgató-tanító és kántor volt. Jó egészségben, ritka szép hosszú életet élt, 96 évesen került ki a kőbölkúti temetőbe. Hogy a jó Isten ilyen hosszú élettel áldotta meg, ezt bizonyára Kőbölkút lakosainak, tanítványainak kérésére is tette. Ezt bizonyítja, indokolja hosszú, sikerekben gazdag, később sok szomorúsággal is telített élete.

Stampay János Bars megyében, a hajdanában kedves ízű fehér bort, sok cseresznyét, meggyet termő és a felvidéki bányavárosok végvárát képező Léván született 1864. december 7-én, ahol szülei és népes családja szorgalmas iparosok voltak.

A családfő a szabómesterséget nejével együtt üzte, s ez lehetővé tette, hogy egyik fiukat középiskolai tanárrá, egyet pappá, hármat

pedig tanítóvá képeztesse ki, amiért a szülők a városban osztatlan közmegbecsülésnek, tiszteletnek örvendtek. Gyermekük taníttatása okán nem riadtak vissza vagyonuk feláldozásától sem (BERTALAN 1916).

Stampay János középiskolai, valamint tanítóképzői tanulmányait szülőföldjén, Léván végezte. Kiváló érzeke volt a zene iránt, amelyben nagy gyakorlottságra tett szert. 1884-ben a tanképesítő vizsgálat alkalmával zongorajátéka annyira megtetszett Germanetz királyi tanfelügyelőnek, hogy öt pártfogásába vevén, a vizsgálat befejezése után Lür Máté szkcizói főerdészhez, majd ugyanott a szerémi herceg, Odeschalchi Arthurhoz került nevelőnek Eduárd és Aidna nevű gyermekei mellé.

Több gyermek tanításával bizatván meg, alkalmá nyilott az osztatlan népiskola vezetésének nehézségeivel megismerkedni, s azokat olyan fényes eredménnyel oldotta meg, hogy arról dr. Kuliszéky Ernő, az idő szerint Vas vármegyei kir. tanfelügyelő elragadtatással nyilatkozott.

Az 1886-87. tanévben Verebélyen (Bars megye), az 1887-88. tanévben Ürményben (Nyitra megye) találjuk őt, ahol bámulatos szorgalmat fejt ki a szlovák ajkú gyermekek között a magyar nyelv tanításában, aminek eredménye, hogy egy év leforgása alatt mind jól elsajátítják és folyékonyan beszélnek a magyar nyelvet. Ürményben szerezte meg a kántori teendőkből való gyakorlottságot, és pedig annyira, hogy mikor az időközben komáromi kamaggyá megválasztott Molecz Tivadar kántortanítót kellett helyettesítenie, munkájában annyira kitént, hogy a húsvéti ünnepeken bemutatott énekkari siker után akkori plébánosa, Brühl József, később (1915-ben) esztergomi prelátus-kanonok méltán kiálthatott fel az öröm hangján: Vivát!

Az 1888-89. tanév elején Magyar-Sókszelőcén (Nyitra megye) találjuk, ahol az akkoriban országos híré és a vármegyében nagy tekintélynek örvendő Szentgyörgyi Ferenc fő- és kántortanító mellé került, aki széles látókörű és nagy tudású pedagógiai képzettségű és fáradhatatlan buzgalmú tanító volt, s a vele folytatott eszmecserék csak fejlesztették Stampay Jánosban a hivatásszeretetet, a tudást és a becsvágyat. A jeles tanító mellett való buzgó működésének sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy az általa vezetett első osztály 110 tanulója közül 100 teljes fo-

lyékonysággal olvasott és oly szépen írt, hogy a hatodikos tanulóknak is becsületére válhatott volna. Nagy elismerését fejezte ki neki dr. Komlóssy Ferenc, akkoriban országgyűlési képviselő és Libertényi Gusztáv, Nyitra megyei kir. tanfelügyelő is.

Sókszelőcében önképzőkört létesített, amelynek tagjai közé sikerült megnyernie a ref. tiszteletest és rektort az osztálytanítóival, a jegyzőt és a többieket, akikből ének- és zenekart is szervezett. Közben négy hétig Naszvadon volt helyettes kántor. 1890-ben megnősült, feleségül vette a sókszelőcei principális kedves, szeretetre méltó és bájos leányát, Ilonát.

Stampay Jánost 1891. szeptember 17-én megválasztják Kőbölkút kántortanítójává, ahol azután majd' 70 évig élete a faluhoz kötődik, itt működik holta napjáig. Akkor Kőbölkút előkelő falu volt Esztergom megyében. Stampay elődjei közül Stugel muzslai főszolgabíró lett a múlt században. Közvetlen elődje pedig Kubicza Ferenc volt, akinek 30 éves kőbölkúti működését mi sem jellemzi jobban, mint a királyi tanfelügyelőnek, Barta Rezsőnek és az őt követő Vargyas Endrének többször kinyilvánított elismerése. Vargyas, akinek szakképzettsége vitathatatlan volt, Esztergom vármegye közigazgatási bizottságának 1898. áprilisi utolsó iskolalátogatásáról ekként számol be:

„A taneredményt legkitűnőbbnek találtam a kőbölkúti róm. Kath. Iskolánál Stampay János főtanító osztályában, aki helyes módszertani alapon kiváló eredményt ért el minden tantárgyból. Az éneket pedig lelkesült buzgalommal tanítja, hogy a mindennapi tankötelesek meglepő összhanggal minden éneket két szólamra énekelnek, sőt az ismétlődő tankötelesekkel négyes szólamú dalokat is tanított be.”

Mondani sem kell, hogy Stampaynak Kőbölkúton is az első teendője volt énekkart létesíteni, amelynek eredményét dicsérve mondja egykori esperes tanfelügyelője, dr. Kopomiczky Ferenc, esztergomi, később pozsonyi préposttá kinevezett prelátnak, hogy ő a templomban az istentiszteleteknek ritka ünneppel és fáradtságos munkával való lelkes művelője, és ritka a templomban hallani olyan épületes szép éneklést, mint Kőbölkúton. „Volt alkalom több alkalommal meglátogatni iskoláját, amelyben a hadbavonult tanítók miatt a IV.–VI. oszt. összevonásával 120 tanuló között a legnagyobb fegyelem uralkodott. Bámultam azt a nyelvtudást,

amit a V.–VI. osztálybeliek mutattak be. Nemkülönben a számtannál, amelynél az egyszerűen inductíve tanítja, minden esetben szigorúan nyilvántartva azokat, akik ezt még nem sajátították el, hogy azokkal külön-külön foglalkozzék. Az ének tanításában azonosképpen mester. Megjelenése előkelő, ruházkozásában választékosan elegáns, előadása nyugodt, fegyelmezése csendes.”

A gyermekek egyaránt szeretik, féltik és félik őt. Tanítói mivoltát mi sem jellemzi jobban, mint azon sokszoros kijelentése, hogy ő legboldogabbnak az iskolában érzi magát.

Az iskolai életet beviszi a társadalom számonkérő életébe. Színelőadásokat tart a gyermekekkel, szavalatokkal és dalokkal vegyes erkölcsnemesítő estélyeket rendez a földműves ifjaktól álló dalárdával, melynek pénzbeli eredményéből egy tízváltozatú orgonát szerzett be templomának és egy szép harmóniumot az iskolának.

„Faiskolát művel, amelyben a felmutatott eredményekért a földművelésügyi miniszter 1907-ben 200 korona jutalomban részesíti. A gyermekeket előszeretettel tanítja a fanemesítés különféle változataira. A gyümölcsfák ültetésében elől jár. Udvarát és kertjét száznál több, nemesebbnél nemesebb gyümölcsfa díszíti. Tanulói segítségével előállított ojtvényokból eddigelő háromezernél többet osztott ki a községben, melynek lakosai olyan keresetté tették faiskoláját, hogy a szükséglet fedezése végett az államhoz fordulván, ötezer szépen fejlett legnemesebb gyümölcsfa csemetét kapott. További terve volt e téren, hogy a falu kertalatti részét mintegy tízezer darab gyümölcsfával népesítse. Jó példaadás kedvéért egy ízben százezernél több selyemhernyót is tenyésztett, amit a falu népe kitartóan nem tudott megszokni, ami kétségkívül az akkori tavaszok rendetlen időjárásának volt tudható és annak, hogy a köbökútiak inkább a két- és néglábú jószág etetését, itatását és almozását helyezték előnybe, és nem kértek a selyemhernyó tenyésztéséből.

Bámulatatos tevékenysége az irodalom mezőire is kiterjedt, és pedig az erkölcsnevelő, elbeszélő, oknyomozó történeti, a tantételre következtető pedagógiai és általános társadalmi kérdésekkel foglalkozó irodalomra. Sok szépirodalmi, történelmi, pedagógiai, szociálpedagógiai művet írt, ezt felsorolni lehetetlen. Irodalmi termékei közé sorolandók a Meizermann Ignác batorkeszi esperes tanfelügye-

lő, valamint Juhász Béla kőhidgyarmati kántortanító fölött tartott halotti beszéde, valamint azon üdvözlő beszéd, amelyet az 1902. október 9-én tartott párkány-kerületi közgyűlésen mondott el Bitvai Tódor bátorkeszi, Endrődi Gyula muzslai és Juhász Béla kőhidgyarmati kartársaihoz intézett tanítói működésük negyvenedik évfordulóján.

Stampay János a gyakorlati életben szerzett tapasztalataival arról győződött meg, hogy a mi népünk, ha csak szerét teheti, szeret templomban énekelni, sőt a kántortanítók is azon a nézeten voltak, hogy a népnek szüksége van egy jutányos, olcsó árban mindenki által beszerezhető énekgyűjteményre, amely sok éneket foglaljon magában és lehetőleg egységessé tegye az énekek szövegét és dallamát. Ennek kivitelét elhatározta és így jelent meg 1895-ben a Kath. Egyházi énekek és imák könyve, amely már 1916-ig XXVII. kiadást ért el és kiegészítve lett kottamellékletekkel az ismeretlen énekek hangjegyzésével. Hozzá lett téve még az oltárszolgák teendői, valamint a virágvasárnap és nagypénteken mondandó passiók. Ki is ne ismerte volna a Stampay-féle énekkönyvet Magyarországon? Oly énekkönyv az, amelyről elmondták, hogy úgy az ifjúság, mint a felnőttek százezrei, nemkülönben lelkészkedő papság és kántorok egyaránt kedveltek és aligha volt az országban város, magyar község, ahol a nép között elterjedve fellelhető ne lett volna. Börtönökben, javítóintézetekben és mindenütt kedvelt könyv. Akkor már száz meg százezer példányban forgott közkézen. Ezt elősegítette az is, hogy előállítási költségeinek folytonos drágulásával szemben eredeti árát, a 30 fillért megtartotta.

Közművelődési egyesületek, bánya- és egyéb társulatok ezerszámra rendelik meg ingyenes kiosztás végett. Sőt az Atlanti-tengeren túl való magyar telepekről a többek között Csaba György bridgeporti (Amerika) misszionárius 1900-ban írja Stampaynak: „Azt hiszem, örömet okoz buzgó szívének, hogy énekkönyvéből az Atlanti-tenger partján csendül fel majd százak ajkán a fölséges magyar ének“, amely, mint később írja – igen nagy az a missió, amelyet könyve betölt. Sokan híveim közül még más helyekre is küldik innét, ahol nincs magyar lelkész, hogy énekeljenek legalább vasár- és ünnepnapokon.” (BERTALAN 1916)

„Mikor Stampay János 1902. október havában dr. Walter Gyula püspök, prelátnak, esztergomi apát-kanonok, akkoron Esztergom

főegyházmegyei főtanfelügyelő szorgos és odaadó, buzgó és mindenkoron hálás emlékezetre méltó, tapintatos rendező közreműködésével kath. tanítók római zarándoklatában vett részt, könyvének egy művészileg kiállított remek példányát ajánlotta fel XIII. Leó pápa Ő szentségének, aki azt szolgálattelévő kamarása, Zichy Gyula gróf, később pécsi püspök és a zarándoklat lelki vezetője, dr. Stainberger Ferenc, akkoriban nagyváradi apát-kanonok közbenjárására a legnagyobb örömmel fogadott és megtudván a szerző hithűségét, igaz katolikus érzelmű voltát és az énekeskönyv közkedveltségét, a »Croce di benemerente« érdemrenddel tüntette ki.

A sokszorosán megérdemelt kitüntetés átadásánál a község plébánosa, Székesváry Imre az iskolaszék és az egész község nevében üdvözölte őt, fejtette ki az egyházi, az iskolai és a közélet terén szerzett jeles érdemeit, amelyek aztán megsokszorozva kísérik a nemes tanférfiút munkás életében.

Az 1904. év folyamán érte még az énekeskönyv tizedik kiadását, amely alkalmat megragadva, a Boldogságos Szűz iránt viseltető hálából egy gyönyörű és karrarai márványból készült szobrot emeltetett a templom előtti térre, amelynek képe könyvében is látható. Könyvét ismét remek kivitelben és kötésben a boldog emlékű X. Pius pápa Ő Szentségének is felajánlotta, aki a felajánlott könyvet és a szép »Immakulata« szobor képét kegyesen fogadta, áldását küldte neki és kedves családjának.”

Áldásos, tevékeny működésének elismerésül Luczenbacher István báró kismuzslai nagybirtokos gyermekei mellé hívja meg nevelőnek, hol alkalmá lett volna a tanári képesítést megszerezni. A felhívás elől – mert kántor és tanító akart maradni – kitért.

Mikor a népiskolai tanítók egyházmegyei fegyelmi megtartása 1908-ban életbe lépett, egyházmegyéjének főpásztora, Vaszary Kolos bíboros hercegprímás a tanítók képviselőjében Stampay Jánost nevezte ki a tanács tagjává, amely elől nem térhetvén ki, a legodaadóbb buzgalommal és a legnagyobb lelkiismeretességgel, a legmesszebbmenő méltányossággal töltötte be tisztét.

A község lakói rajongtak érte, mert tudatában voltak, hogy mily példás oktatómesterrel és nevelővel rendelkeznek. Ami családi állapotát illeti, négy gyermeke közül két leány maradt életben. Az egyik tanító lett atyja mellett, a másik kereskedelmi iskolát végzett.

Testvérei közül Ferenc kisgyarmati (Hont megye) esperes-tanfelügyelő, plébános. Sándor székesfővárosi községi állami igazgató-tanító, Miklós kisterenyei áll. iskolai igazgató-tanító és József virágzó üzlettel bíró női szabó. Leányai, Mária és Erzsébet később férjhez mentek, vejei: Szoleczky Ferenc mérnök, katonatiszt és Ferlich Gyula tanító. E könyv kiadásának évében – 1998-ban két unokája élt, Szoleczky Ferenc mérnök és Lovászné szül. Ferlich Lola.

Kath. egyházi énekek, imák és temetési szertartások című könyve 1944-ig 42 kiadást ért meg. Kőbölkúton 1934-ig tanított, amikor is nyugállományba vonult. A második világháború szörnyűségeit Kőbölkúton vészelte át. A háború után, a jogtalanság éveiben gyermekeit Magyarországra telepítették át, akkor, 82 évesen magára maradt, utána 14 évig egyedül élt és gondoskodott magáról. 1960. január 27-én halt meg. Temetésére még jó előre, maga készítette el és adta át Gedai Sándor tanítónak a halotti beszédet, amit sirja fölött szinte az egész falu jelenlétében olvastak fel.

Volt családi házán emléktábla őrzi nevét. Kőbölkút község főutcáját az önkormányzat képviselő-testülete 1994-ben őróla nevezte el.

	<p style="text-align: center;">KATH. EGYHÁZI</p> <p style="text-align: center;">ÉNEKEK, IMÁK</p> <p style="text-align: center;">és</p> <p style="text-align: center;">TEMETÉSI SZERTARTÁSOK.</p> <p style="text-align: center;">SZERKESZTETTE ÉS KIADTA:</p> <p style="text-align: center;">STAMPAY JÁNOS,</p> <p style="text-align: center;">főtanító és kántor,</p> <p style="text-align: center;">a Croce di benemerita érdemkereszt tulajdonosa</p> <p style="text-align: center;">Az országos főegyházasnyel. tanács 186(188), 227(189), 164(191).</p> <p style="text-align: center;">M. a. Jótékonytanul.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">XI-İK BŐVÍTETT KIADÁS.</p> <p style="text-align: center;">Kapható: Stampay Jánosnál Kőbölkúton.</p> <p style="text-align: center;">Estergommegyében.</p> <p style="text-align: center;">MINDEN JOG FENNTARTVA.</p> <p style="text-align: center;">~~~~~</p> <p style="text-align: center;">ESTERGOM, „ESTERGOMI LAPOK” NYOMDÁJA [LUDWIG NYOMDA.]</p>
<p>A Szeplőtelen sz. Szűz szobra Kőbölkúton.</p> <p>Állítottatott az „Énekek és imák” jubileumi kiadásának emlékére 1994-ben.</p>	

X. PIUS PÁPA

Ó Szentsege

a felajánlott mártírságát, a szent Jánosról a cseh
 kért meg legyőzött. A szlovák kolonisták és
 általános iskolák alapítását a szlovák kolonisták és
 a cseh katolikusok a megújuló bányászati
 vállalkozásokat támogatni látnak. A szlovák kolonisták
 a szlovák kolonisták a szlovák kolonisták a szlovák kolonisták
 a szlovák kolonisták a szlovák kolonisták a szlovák kolonisták
 a szlovák kolonisták a szlovák kolonisták a szlovák kolonisták
 a szlovák kolonisták a szlovák kolonisták a szlovák kolonisták

1904. március 29. szombat

Szent Jánosról

XIII. LEO PÁPA
Ó SZENTSEGE

Stamps of the Holy See, issued in 1904, featuring Pope Leo XIII. The stamps are part of a collection and include the text 'XIII. LEO PÁPA Ó SZENTSEGE' and 'Szent Jánosról'.

4. A köbölkúti szlovák tanítási nyelvű iskola

Az iskola keletkezése szorosan összefügg a cseh kolonisták Köbölkútra telepítésével, amely az 1928-as évben történt. Addig itt szlovák nemzetiségű gyerekek alig voltak. A szlovák iskola Köbölkúton 1929-ben alakult, a Szlovák Liga Iskolaszék volt a megalapítója, és özv. Benyus Karolina házában helyezték el. A tanítás 1929. március 7-én, T. G. Masaryk köztársasági elnök születésnapján kezdődött, 23 gyerekekkel. Az első tanító Matilda Vincúrová asszony volt (KRÓNKA... 1929–1997).

1929 őszén két osztályra bővítették az iskolát, a második tanító Július Slobodník lett. Az 1929/30-as iskolaévben 62 diákot tanítottak. Első iskolaigazgatónak az 1930/31-es tanévtől Jozef Mačákot nevezték ki. Az iskola elhelyezése egyre nagyobb gondot jelentett. Később ezért épült fel az új iskola, egy modern, szép épület a Búcsi út nyugati oldalán, negyed kilométerre a vasúttól.

Az új iskolaépület ünnepélyes megnyitása 1936. szeptember 20-án történt nagy ünnepélyvel – Bedřich Štolc kolonista vezette, akinek felesége személyesen járt a köztársasági elnöknel az iskola építése érdekében. Az új iskolában már intenzív tanítás, kulturális és sportélet folyt. Említést érdemel az 1937. szeptember 14-én T. G. Masaryk halála alkalmából tartott gyászünnepély. Az ünnepélyre a falu

központjában, az I. világháborús hősök emlékművénel került sor, a gyászbeszédet Jozef Mačák, a szlovák, valamint Hetényi Antal, a magyar iskola igazgatója tartotta.

1938 őszén, az I. bécsi döntés alapján, amikor a falut és környékét Magyarországhoz csatolták, a szlovák iskola megszűnt. Az új iskolaépület a magyar iskoláé lett.

A II. világháború befejeztével a község újból Csehszlovákiához került. Az itt élő magyarok a beneši dekrétumok alapján háborús bűnösökké, jogfosztottakká nyilvánítottak, állampolgárságot nem kaptak, így magyar iskola 4 évig nem létezett. 1945. augusztus 1-jétől a szlovák iskola volt az egyedüli iskola a faluban. Igazgatója újból a visszatért Jozef Mačák lett, akinek rendelkezésére állt az új szlovák iskola és a több száz éves magyar iskola épülete is. Azonban mindkettő részben romos állapotban volt, a háborús események alaposan megrongálták őket. Mivel magyar iskola nem nyílt, a szlovákba 124 gyerek iratkozott be. Az 1945/46-os tanév 1946. február 28-án kezdődött. A munka nehéz volt, mivel a beíratott gyerekek döntő többsége nem tudott szlovákul, bár a falu 2600 lakosa közül 1300 reszlovakizált.

Az 1946/47-es évben 210 diák járt iskolába, ám nemcsak Kőbölkútról, hanem Sárkány, Gyiva, Kismuzsla, Libád, Arad, Kisújfalu, Béla községekből is, mivel magyar iskola ezekben a falvakban sem volt. Az osztályok a falu két iskolájában voltak elhelyezve. 1947. február 12-étől a gyors hóolvadás és eső miatt 4 napig szünetelt a tanítás; a bátorkeszi útról lezúduló víztömeg következtében az iskola és a vasút közötti útszakaszt fél méternél magasabb víz öntötte el.

1947 őszén az iskola két részre oszlott. Az alsó négy osztály alapiskola maradt, a felső négy osztály polgári iskolává alakult át. A Kőbölkúti Polgári Iskola 1947. október 28-án nyílt meg, 64 diákkal a falu főutcáján álló régi iskolában. Első igazgatója Ambruz Žilinsky lett. Az alapiskola igazgatója Jozef Mačák maradt.

Az 1948/49-es tanévben a két iskolának 154 diákja volt. Ezekben az években érdekes volt a tantermek díszítése: a főfalon K. Gottwald és J. V. Sztálin, az oldalfalon T. G. Masaryk, M. R. Štefánik, valamint dr. E. Beneš képei és egy kereszt függtek, akkor még ez mind békésen megfért egymás mellett. A diákok száma így alakult: 1949/50 –166, 1950/51–162, 1951/52–121.

A diáklétszám csökkenését az akkor engedélyezett és megnyíló magyar iskola okozta. Az újból engedélyezett magyar iskola az 1951/52-es évben indult, erre a célra visszakarta a falu főutcáján álló régi épületét. A szlovák elemi és polgári iskola az új szlovák iskolába szorult, súlyos helyhiánnyal küzdve, amit két műszakos tanítás bevezetésével oldottak meg.

Az 1953/54-es tanévben iskolarendszer-változás történt. Megszűnt a 4 éves polgári iskola, helyébe a 8 éves alapiskola lépett. Akkor ebbe 186 diák járt, a felsőbb osztályokba a többi falun kívül a szőgyéni gyerekek is. Az 1959/60-as években 182 diák járt a szlovák iskolába, melynek igazgatója Martin Lampert lett. Az iskolában színvonalas tanítás folyt, emellett megfelelő kulturális tevékenység és sportélet zajlott. Az iskolából 1965-ben a prágai III. Csehszlovák Spartakiádon 27 diák vett részt. Ekkor az iskolaigazgató Vasil Roztoka lett.

Az 1968/69-es tanévben a szlovák iskolában tanuló diákok nemzetiségi összetétele a következő volt:

Összesen: 294 diák, ebből szlovák nemzetiségű	136 diák,
magyar nemzetiségű	153 diák,
cseh nemzetiségű	5 diák.

A 19 tanítóból 14 volt szlovák, 3 magyar, 1 cseh és 1 ruszín nemzetiségű. Akkor (mint majd 25 évvel később is) volt olyan elképzelés, hogy nem szlovák nemzetiségű tanító szlovák iskolában ne tanítson – ez azonban nem valósult meg (KRÓNIKA...1929–1997). Az 1977/78-as évben Szőgyénben megszűnt a szlovák iskola, így az addig ott tanuló 73 diák is Kőbölkútra jött, s a létszám 245-re emelkedett.

1979. szeptember 1-jétől, Vasil Roztoka nyugdíjba vonulása után, a párkányi Ján Prokopec lett az iskola igazgatója, mely ekkor 264 diákkal rendelkezett. 1983-ban 292 volt a tanulók száma, ebből 27-en végeztek a 8. osztályban, közülük 4 ment gimnáziumba, 5 szakközépiskolába, 1 katonai középiskolába, 17 pedig szaktanintézetbe.

1992/93-ban a 203 diákot számláló iskola igazgatója Jozef Kubica lett, míg az 1995/96-os tanévtől kezdve (akkor 170 diákkal) Silvia Biziková az igazgató.

Az iskola 1963-ban átköltözött az akkor felépült új, modern iskolába, a falu főutcájába, a régi iskola mellé. A Búcsi úti szlovák

iskola épületét a járási tanügyi hivatal felértékelte, és 900 ezer Kcs értékben átadta a községi önkormányzatnak, amely ezt 1992-ben eladta a helyi Profmat vállalatnak. Az épület árából az új iskolakomplexum épületeinek fölgázzal történő fűtését biztosította a falu vezetése.

C. A FALU KULTURÁLIS ÉLETE

Az évszázadok során többször elpusztult, elnéptelenedett faluban, annak többszöri megújulása után a lakosoknak elsősorban az életben maradás, a megélhetés, a mindennapi fárasztó munka volt a legnagyobb gondja, így nem csodálkozhatunk azon, hogy a kulturális élet megindulásáról a mai elképzelések szerint tulajdonképpen csak a XX. század kezdetétől vannak hiteles feljegyzések. A csoportos összejövetelek alkalmával – kukoricafosztás, tollfosztás, fonóbani munka, szüret – természetesen itt is felhangzott a nóta, mókáztak a fiúk és lányok. Esküvők, lakodalmak alkalmával együtt ünnepelt, mulatott a rokonság, évfordulókkor, nemzeti ünnepeken, sorozáskor, bevonulás előtt itt sem hiányzott a táncmulatság. A faluban hagyományos népviselet a XX. századra már nem maradt meg.

A két világháború között különféle egyletek szerveztek kulturális rendezvényeket, szórakozást. Például a Kőbölkúti Ifjúság 1925. október 4-én a szüret alkalmából díszes csikós felvonulást rendezett, utána pedig mulatságot. A kőbölkúti lányok a Szt. Margit cserkészcsapattal karöltve 1938. augusztus 14-én délután nagyszabású aratási felvonulással egybekötött táncmulatságot rendeztek a sportpályán. Rendszeressé vált a Leánybál is, amelyet a sportszervezet rendez minden év farsangján.

A Csemadok helyi szervezete 1950-ben alakult. A lakosságnak nagy megnyugvásul szolgált, hogy a deportálás, kitelepítés évei után létrejöhetett egy nagy létszámú kulturális szervezet, amely nagy lelkesedéssel hozzá is látott a kulturális élet szervezéséhez. A Csemadoknak színjátszóköre alakult, amely gazdag hagyományt teremtett. Bemutatásra kerültek nagyon sikeres darabok – pl. a

Lúdas Matyi, Liliomfi, Pöttyes, A szabin nők elrablása. A Liliomfival bejárták az egész környéket, gratuláltak hozzá az akkor megalakult komáromi Magyar Területi Színház tagjai is. A színjátszó körök voltak kiemelkedő tagjai: Bukor János, Móczár István, Marencsák Lajos és még sokan mások. Nagyon sokat segített a tanítók közül Polák Anci néni, Varga Béla, Gedai Sándor és Barta János.

A színházi tevékenység mellett nagyon jól működött a tánckar is, Verbunkos néven vált ismertté a férfikar, de volt női táncsoport és vegyes táncsoport is. Fellépésüknek olyan híre ment, hogy több városba is meghívást kaptak, így szerepeltek Privigyén, Nyitrán is, nagy rendezvények keretein belül. Kiválóan szórakoztatták a falu lakosságát és saját magukat is. A Csemadok helyi szervezetének a hatvanas években 270–290 tagja volt.

Tevékenységre azután némileg rányomta bélyegét a televízió elterjedése, s így a Csemadok élete szerényebb lett. Annak ellenére azután is sok érdekes rendezvényt készített, a lakosság, nemegyszer az egész környék meglegedésére.

Az iskola földszinti termeiben 1972. november 25-étől december 3-ig nagyszabású honismereti kiállításra került sor. A kiállítás a falu történetét, lakosainak régi életmódját, üzemeinek a szocialista építésben elért sikereit ismertette, valamint az akkor itt élő helyi művészek munkáját mutatta be. A kiállítás gyakorlati kivitelezője Barta János tanító volt, aki a rengeteg díszletet maga készítette el. A kiállításra jelent meg kis füzet formájában a *Köbölkút község története* című kiadvány is. Ezt Gedai Sándor tanító és ifj. Kovács Ferenc gimnazista készítették el, magyar és szlovák nyelven.

A Csemadok helyi szervezete rendszeresen részt vett a Járási Dal- és Tánccsünnepélyeken, szavalóival, tánckarával, éneklő csoportjaival. Ez először Kéménden, a Garam-szigeten, később Szőgyénben, az akácokban került megrendezésre, majd 1997. június 14-én az új köbölkúti szabadtéri színpadon.

Az 1991. december 1-jén rendezett kulturális-honismereti napon a szervezet javasolta az önkormányzatnak, hogy állítsák vissza a falu történelmi, hagyományos nevét, a Köbölkutat. Ennek alapján 1991. december 22-én a faluban sikeres népszavazásra került sor. A népszavazáson 1758 polgár volt a szavazólistákon bejegyezve, ebből 1209 személy (68,8%) vett részt, közülük 1145 polgár (94,7%) igennel, 51 személy nemmel válaszolt a feltett

kérdésre: „Egyetért a község hivatalos nevének megváltoztatásával Kőbölkútra?” A résztvevők közül 11-en tartózkodtak, 2 szavazólap érvénytelen volt. A Szlovák Köztársaság kormánya az eredményt 1992. július 28-i 657. számú határozatával elutasította. A népszavazásról a Csemadok helyi szervezete összeállításában IN MEMORIAM emlékkönyv készült.

1996. június 23-án a Csemadok helyi szervezete társrendezőként részt vett a regionális millecentenáriumi ünnepély megrendezésében, az akkor megnyílt kőbölkúti szabadtéri színpadon. Itt az asszonykórus fellépésén kívül a konferálást is a szervezet biztosította, Barusz Nórika személyében. Ugyancsak társrendezőként – ennek minden feladatával együtt – részt vett ugyanitt a Járási Dal- és Táncünnepély sikeres lebonyolításában. A Csemadok vezetősége és sok aktív tagja egyéb kulturális rendezvény biztosításában is kivette részét, főleg a szabadtéri színpadon – a Lúčnica, Edda, Republic stb. fellépései során.

1997. november 23-án zajlott a Kőbölkúti Honismereti Nap. Ez ünnepi szentmisével kezdődött a templomban, a község új szimbólumainak, a címernek és a faluzászlónak a megáldásával. A szentmisén a pozsonyi Ifjú Szívek művészegyüttes ének- és zenekara, illetve szólistái Schubert G-dúr miséjét adták elő. Utána díszfa (Atlanti cédrus) került a templom felszentelésének 250. évfordulója alkalmából a templomudvarra, majd Stampay János sírjának megkoszorúzása következett a temetőben, a kőbölkúti Stampay János cserkészcsapat részvételével. Délután a virágokkal díszített, felújított kultúrházban a község zászlajának, címerének bemutatására került sor, majd fellépett a Csemadok asszonykórusa, valamint a szlovák és magyar tanítási nyelvű alapiskolák tanulói. A rendezvényen a majdnem 300 lakos mellett több parlamenti képviselő, sok egyéb vendég, a környék falvainak polgármesterei is részt vettek. A zászlót és a címert négy, huszáruhába öltözött kőbölkúti fiú tárogató hangjára vitte be a színpadra, hatalmas sikert aratva.

A faluban a második világháborút megelőző években a cseh Sokol sportszervezet is rendezett kisebb kulturális akciókat, majd 1947-ben a mozi felújításában is tevékenykedett.

A szlovák kulturális szervezet, a Matica slovenská – bár a faluban kisebb szervezete létezett – aktív tevékenységet nem mutatott fel. 1997-ben, a Lúčnica fellépéséhez kíséreműsort biztosító helyi szlo-

vák iskola fellépéséhez, ruhák beszerzésére 30 ezer koronát biztosított.

A falu kulturális életéhez tartozik, hogy a két iskola régebben évente, később minden második évben felváltva esztrádműsort szervezett, és a sikeres produkciót rendszerint másnap is telt ház előtt mutatják be. Ennek magas színvonala a tanítók igyekezetét dicséri.

A faluban mind a magyar, mind a szlovák iskola vezetése több éven keresztül megszervezte – párkányi tanítók segítségével – a diákok számára a társastánc-iskolát. A néhány hónapos tanfolyam végeztével a gyerekek színvonalas záró előadáson mutatták be tánc tudásukat.

1994-ben, a 25 éves Tóth István vezetésével megalakult a Fortuna akrobatikus rock'n'roll táncklub. Ennek 25–40 aktív tagja van. Különböző versenyeken vettek részt, képviselték a falut sok bel- és külföldi bemutatón, 1996 decemberében pedig egész Szlovákiát a Pozsonyban megrendezett akrobatikus rock and roll világbajnokságon. Igaz, hogy a sok ország csapata között nem végeztek az első tíz között, de nem is voltak az utolsók.

Köbölkúton már az évszázad elejétől községi könyvtár működik. Ez a két világháború között a tűzoltószertár egyik helyiségében volt elhelyezve. Az úgynevezett Helyi Népkönyvtár 1958-ban alakult, Roztoka Mária könyvtáros vezetésével. Abban az évben 767 darab könyv volt tulajdonában, 102 olvasója volt, akik 504 darab könyvet kölcsönöztek ki. Akkor a könyvtár a Sokol épületének emeletén volt elhelyezve.

Később – 1977-ben – átkerült a régi Községháza épületébe, majd 1996 nyarán az öreg óvodában talált megfelelő végleges helyet. Azóta a könyvtáros Porubsky Beáta asszony. 1997-ben a könyvtár 12 835 kötettel rendelkezett, 256 regisztrált olvasója volt, és 8892 könyv volt az évben kikölcsönözve.

A faluról Budapesten utca van elnevezve. A XI. kerületben, a Gellérthegy déli oldalán, közel a Kertészeti Egyetemhez, a Ménesi úttal párhuzamosan található a Köbölkút utca.

MEGHIVÓ.

A KÖBÖLKUTI IFJUSÁG
1925 évi október hó 4-én Bérés Károly
vendéglőjének összes termeiben zártkörű

szüreti mulatságot

rendez, melyre a kívül címzett urat és becses
családját tisztelettel meghívja a **RENDEZŐSÉG.**

A mulatságot megelőzi díszes csikós felvonulás,
mely délután 4 órakor kezdődik. A mulatság
kezdeté 6 órakor. Belépődíj tetszés szerint.

„Tömött pénztárcáját senki se feledje otthon!”

Különö ételekről és italokról gondoskodva van,
a zenét pedig a híres Pepes Sanji bandája
szolgálhatja.

D. A SPORTEGYESÜLET

Kőbölkúton a sportegyesület 1927-től tevékenykedik. Kezde-
ményezői Hógenbuch Lajos és Hortai István voltak. A sporttevé-

kenység a labdarúgásra irányult. A futballpálya a vásártéren lett elhelyezve – ez a későbbi Szőlősor, a Kertalja, a Fenyő utca és a Stampay János utca közötti nagy üres tér volt. Itt házak csak a XX. század ötvenes éveiben épültek. Az első mérkőzést az együttes Párkány csapatával vívta 1930-ban.

Később a futballpálya létrehozása Hógenbuch Lajos irányításával és szervezésével kezdődött. Ebben részt vettek a helyi gazdák is, akik fogataikkal végezték a földhordás legnagyobb részét.

Ezután kezdődött a rendszeres futball. A csapat KAC néven – Köbölkúti Atlétikai Club – szerepelt és vált ismertté. Ekkor indult először a szervezett bajnokságban.

Vezetésébe, irányításába aktívan bekapcsolódott Stern Jenő, majd Csepregi Lajos és Bircsák Adolf. Utánuk MUDr. Obláth Imre, helyi körorvos vette át az elnökséget, s ezt a munkát hosszú éveken át becsületesen végezte. Az egyesületet mind erkölcsileg, mind anyagilag támogatta. A futballszakosztályt akkor Filler Imre és Holler Ferenc irányították.

A sportszervezet tevékenysége főleg a második világháború után indult igazi fejlődésnek. Ekkor már Sokol Gbelce néven szerepelt az együttes, és gazdag sportéletet szervezett a faluban. A futballszakosztály két csapattal szerepelt a bajnokságban. Volt egy egészen eredményesen szereplő női kézilabdacsapatunk és egy asztalitenisz-csapatunk is.

A későbbiekben MUDr. Obláth egészségi állapotának megromlása miatt lemondott tisztségéről, és az elnöki funkciót MUDr. Drégely Aladár vette át, aki a szervezetet egészen korai haláláig irányította. Utána Szuri Béla személyében lett új elnöke a szervezetnek, majd lemondása után Szűcs György vette át ezt a funkciót, és látja el becsülettel a mai napig. A futballszakosztályt Kutrucz István irányítja. A rendezvények, bajnoki és egyéb futballmeccsek, kupatalálkozók propagálását, plakátok készítését évek óta Barta János végzi magas színvonalon. 1998-ban a szervezetnek két futballcsapata szerepel a járási bajnokságban – egyik a diák-, másik a felnőttcsapat, amely a járási bajnokságban a 3. helyen állt.

Mivel a futballpálya a falu belterületén, két utca között van elhelyezve, meglehetősen szűk keretben, bővítési lehetőség nélkül, az 1955–60-as években felmerült az esetleges áthelyezésének kérdése a Kolónia területére, az úgynevezett Králicék-kertbe, ahol

a pályán kívül nagyobb lelátó és egyéb létesítmény is elfért volna. Ez akkor anyagiak hiányában nem valósult meg – a terület egy részét alagcsövezni kellett volna a magas talajvíz elvezetése miatt. Így a sportpálya maradt eredeti helyén, a később róla elnevezett Sport utcában. Itt egy korszerűtlen, a kívánalmaktól elmaradó öltöző áll a sportolók rendelkezésére. 1988-ban elkészült egy új, több célt is kiszolgáló szociális épület – öltözőkkel, társalgóval stb. – felépítésének terve. Ez akkor kb. 4,5 millió koronába került volna, ám sem a sportszervezetnek, sem az önkormányzatnak nem volt pénze. A megoldás így még várat magára.

Az önkormányzat támogatásával 1993-ban elkészült a sportpálya két oldalának új betonkerítése, a futballcsapat saját autóbusszal is rendelkezik, s ezt felhasználja az általában nemigen rózsás anyagi helyzetének javítására is. A sportszervezet – főleg annak futballszakosztálya – sok évtizeden át folyamatosan biztosította a kívánt hétfégi szórakozást a sok száz fős sportkedvelő lakosság számára.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

IV.

GAZDASÁGI ÉLET ÉS HALADÁS

A. A KÖBÖLKÚTI TÉGLAGYÁR

A Páskavölgy alsó részében 1845–46-ban budapesti régészek az I. évszázadbéli római katonai telep nyomai után kutattak. Az ásások során tapasztalták, hogy ott téglagyártás számára kiválóan alkalmas földanyag található, amit a falu akkori földesurával közöltek is.

A téglagyárat Pálffy herceg alapította, a Szent János-hegy északi oldalán, a Páskavölgynek észak felől, a Párás patak irányába kiszélesedő torkában. Tőle 18 évvel később bérbe vette az akkor a környéken gazdálkodó Brutsy Gyula földbirtokos. Később a sárkányi Renner család tulajdonába került.

1938-tól 1945-ig az óbudai Szeifelt László téglagyár-tulajdonos vette át. Akkorra már egy nagy kapacitású cserépgyártó részleggel is bővült. Itt kiváló minőségű tetőfedő cserepet és kúpcserepet is gyártottak. A téгла- és cserépkészítéshez szükséges nyersanyagot a gyárba a hegy oldalából nyerték. A hegy emiatt az évtizedek során elkopott. A nyersanyag kitermelése kézzel történt, kubikusok végezték, csilléken szállították, kézzel tolva be az agyagot a gyárba. A téгла és a cserép vágása kézzel történt. A nyerstéglát a présházból cseréppel fedett szárítópajták alá rakták, majd onnan a szénpor tüzelésű, körbefutó kemencékbe szállították. A nyerstéгла kemencékbe rakása, a kiégett téгла és cserép kiszedése mind kézzel történt, általában az egész téglagyárban nehéz fizikai munkát végeztek.

A téglagyár fekvése néha súlyos problémát is okozott. Három-négy évente egyszer, amikor a Páskavölgyben felhőszakadás volt, az onnan lezúduló víz elöntötte a téglagyárat – 1949-ben egy ilyen alkalommal a víz néhány perc leforgása alatt 25 vagon szénport vitt el a Párizsi csatornába.

1945-től Jozef Tomeš lett a téglagyár bérlője, a *Preselanská parná tehelná* társtulajdonosa. Az akkor még mindig manufakturális jellegű gyárnak 45 alkalmazottja volt. 1948 tavaszán a téglagyárat államosították, majd július 6-án leégett. Kigyulladt (vagy meggyújtották?! – ez nem nyert bizonyítást) a hatalmas cserépszáritó kétemeletes, fából készült épülete, melyben akkor kb. negyedmillió, cserépszáritásra használt fatálca is volt. A tűz este 22 óra körül keletkezett, a falu felől a Szent János-hegy fölé emelkedő, 60-80 méter magas lángoszlop látszott, a gyárat több száz méterre megközelíteni sem lehetett. A tűzvész után a cserépgyártást többé már nem újították fel.

1968-ban új, nagy kapacitású, modern, teljesen gépesített téglagyár épült a régi helyén. Ennek alapkövét 1968-ban tették le, 1970-ben indult be a termelés. Kapacitása fokozatosan évi 26–28 millió téglaegységre emelkedett. Míg a régi gyárban 7x15x30 cm nagyságú tömör téglá készült, itt már a 15x15x30 cm méretű modern, jobb hőszigetelésű lyukacsos téglát gyártották, részben a környék számára, de vasúton messzebb vidékekre is nagy mennyiségben szállították. A téglá égetése mazuttal történt. A nyersanyag kitermelése a gyártól keletre húzódó erdős domboldalra terelődött át, az ottani geológiai felmérések szerint a gyárnak akár egy évszázadra is elégséges kiváló nyersanyag állott rendelkezésére. Az új gyárban 110 alkalmazott dolgozott, nagyrészt kőbőlkútiak. Első igazgatója Janda László mérnök volt. A gyár a pezinoki Nyugat-szlovákiai Téglagyárak Vállalat üzemeként működött. Az 1989-es rendszerváltás után lehetőség mutatkozott arra, hogy a kőbőlkúti üzem önálló vállalattá alakuljon át – ehhez azonban akkor a téglagyár itteni vezetésénél hiányzott a szükséges akarat. Később, a megkezdődött privatizálási folyamat során, részvényesnek egy luxemburgi német vállalkozó jelentkezett – ám a vele szükséges tárgyalásra, amit akkor a Szövetségi Külkereskedelmi Minisztérium egyik dolgozója szervezett, a téglagyár képviselője nem ment el Prágába, így az üzletkötés elmaradt.

1994-re – az építkezések ütemének lelassulása következtében – a gyárban kb. 1,4 millió darab eladatlan téglá halmozódott fel. Ezért, míg ezt eladják, a termelés leállt, és az így nyert időt a gázzal történő tégláégetés megvalósítására kívánták felhasználni. Az addigi (mazuttal történő) égetés technológiájának leszerelése közben azonban a gyárat privatizálták, az új tulajdonosnak pedig a gáz bevezetésére nem volt pénzforrása. Így a gyár mazuttal már nem, gázzal pedig még nem tud üzemelni.

A termelés tehát megszűnt, a gyár megalakulásának 150. évfordulóján a volt 110 alkalmazott helyett már csak 6-8 ember vigyáz a kilátástalan jövőjű gyárra és annak dicsőségére.

B. A GABONATÁROLÓ VÁLLALAT

Kőbölkút község és környéke mezőgazdasági jellegű, a gabona-termelés számára kiválóak a természeti adottságok, melyek fokozódó eredményességgel történő kihasználása már régen indokoltá tette a gabona tárolásához szükséges raktárterek kialakítását.

Az első nagyobb gabonarakartárt még Pálffy Miklós herceg építtette a volt Belső major szélén, a későbbi Napos utca déli oldalán. Ezt az épületet – melynek kapacitása 700 tonna – lényegében a XX. század nyolcvanas éveinek végéig használták. Ez lényegében még nem volt gépesítve.

A falu közepén (az Érsekújvári úton) már modern raktár létesült. 1924-ben készült el, hozzá a közeli vasútállomásról iparvágányt is vezettek be. Ennek tulajdonosa az első Csehszlovák Köztársaság idején az Agricola földműves-szövetkezet volt, majd 1938–1945 között a magyarországi Hangya szövetkezet használta. A front átvonulása során a háromszintes épület sok ágyúlövést kapott. A háború után – már állami tulajdonban – *Rolnícke skladištné družstvo* név alatt működött, és 1000 tonna gabona tárolására volt elegendő. Itt 16-17 ember talált magának tartós munkahelyet, főnökük sok éven át Kajszák József volt. A raktárban volt néhány kanalas felvonó s egy Clipper típusú, Amerikában gyártott tisztító is.

Az új gabonasiló-telep a vasútvonal déli oldalán, az addig mocsaras határrészen, egy kisebb szeméttelap helyén épült fel. Alapkövét 1966-ban tették le. Az első, 21 000 tonna kapacitású épület betonból készült, 21 kamrával, magassága 42 méter. Kamránként 1000 tonna gabona tárolására alkalmas, teljesen gépesített. Hozzá a vasútállomásról iparvágány készült, vele együtt takarmánykeverő üzem is létesült. Napi három műszak alatt 240 tonna takarmánytáp készítésére lett alkalmas. A takarmánykeverő 1970 októberében kezdte meg működését. A nedvesen begyűjtött gabonafélék fogadására szárítótorny is létesült, az első jugoszláv gyártmányú volt, közvetett fűtéssel működött. A rajta átjutott gabona – főleg kukorica – nem jutott érintkezésbe az égéstermékekkel, így azt igényesebb célokra – keményítő, púder, gyógyszer készítésére – is felhasználták, főleg egy bolerázi gyárban. A szárító teljesítménye óránként 10 tonna volt.

Az 1979–1980-as évben további siló készült, ez már acélból, 20 000 tonna gabona befogadására, 20 nagy és néhány kisebb kamra beépítésével. Vele együtt épült egy új, Bábolna típusú szárítótorny is. Az iparvasút túloldalán egy további, 1600 tonna kapacitású kisebb acélsilót állítottak fel, ez a takarmánykeverő kiszolgálására alkalmas. Miután Surányban 1984-ben robbanás következtében egy nagy siló tönkrement, gyorsan újabb tárolóteret kellett létesíteni. Az ekkor épült 4 egyszintes hangár összesen 8 000 tonna gabona tárolására szolgál. Így a tárolási kapacitás elérte az 50 600 tonnát. A silókban – többszöri feltöltetés során – évente kb. 100 ezer tonna gabona fordult meg. Akkor már 110 ember dolgozott itt. 28 teherautót üzemeltettek, ebből több volt a kuka típusú szállítójármű, emellett volt még egy daru és homlok-rakó gép is.

A gabonát a párkányi körzet és néhány további falu szövetkezeteiből, állami gazdaságából vásárolták fel, s annak árát néhány héten belül ki is fizették. A takarmánykészítés a földműves-szövetkezetek és állami gazdaságok számára történt, de a kistermelőket, háztáji gazdaságokat is ellátták. A havonta elkészített takarmánytápok mennyisége elérte már a 6500–7000 tonnát. Ehhez külföldről, Kanadából, Dél-Amerikából is érkeztek ide takarmánykoncentrátumok. A felvásárolt gabona – főleg a búza – malmokba, az árpa a sörgyárakba, vagy a kukoricával együtt takarmánytápokba került. A szárítótornyok 1993-ban földgázégetésűre lettek átállítva.

Az egész raktárkomplexum értéke 1990-ben 110 millió Kcs volt. Vezetője 1961-től 1990 júliusáig, 29 évig Pásztor László volt, öt Tibor Holota és Kiss László mérnök követték.

A gabonátároló üzem Kőbölkúton a XX. század második felében a falu legnagyobb, legmodernebb, az egész tágabb környék számára is rendkívül fontos létesítményét alkotta. A betonsiló tetejére 1997 végén a Globtel vállalat rádiótelefon-antennát telepített.

C. AZ ÚTÉPÍTŐ ÜZEM

A Kőbölkútról Szőgyénbe vezető út mellett, a Párizsi major közelében épült fel 1975-ben egy szurokkal kevert anyagokat előállító üzem, amely a Nyitrai Útépítő Vállalat részlege lett. A hozzá szükséges modern gépsort az akkori NDK-ban gyártották, vele a következő anyagokat lehetett előállítani:

- aszfaltbetont, utak, parkolók létesítésére;
- aszfaltos szőnyeget zúzott kövekből;
- aszfaltos szőnyeget folyami kavicsból, harmadrendű utakra;
- sóderkeveréket épületalapozások céljaira.

A keverőüzem havonta 10-12 ezer tonna kész anyagot állított elő, amelyet útépítésekre, utak javítására használtak, s még 75 kilométerre is szállították.

Az egész gépsor teljesen automatizált volt, kezeléséhez csak 5 gépészre volt szükség. További 8 munkás a szükséges nyersanyag biztosításával foglalkozott, a kitermelt kész aszfaltkeveréket pedig 8-10 alkalmazott terítette el ennek végleges rendeltetési helyére, részben kézzel, de főleg modern gépekkel. A készített útburkoló anyag széthordására 2-25 darab tehergépkocsit használtak fel, számuk az építkezés távolságától függött. A létesítményt 2 mester irányította, vezetője – fennállásának egész ideje alatt – a kőbölkúti Dénes Károly volt, aki ehhez megfelelő szakképzettséggel rendelkezett.

Az üzem főképp útépítéssel foglalkozott, állami utakat burkolt aszfaltkeveréssel, de sok üzemnek, szövetkezetnek is végzett különféle aszfaltozási munkálatokat, portalanítást, gabonarakta- rak, egyéb épületek szigetelését.

A keverő évente 8 hónapban át termelt, a 4 téli hónapban karbantartást végeztek és nyersanyagbeszerzéssel is foglalkoztak. Az üzem korszerű irodákkal, szociális létesítményekkel volt kiegészítve.

1993-ban került sor privatizálására, minek következtében nagyon gyorsan szétszedték, az utolsó darabját is likvidálták, helyén egy félhektáros csupasz aszfalterület emlékeztetett arra, hogy itt 18 éven át egy – a maga nemében – ultramodern létesítmény állt és fokozta Kőbölkút község jó hírnevét.

D. A HÁZTARTÁSI ESZKÖZÖK NAGYRAKTÁRA

Az Érsekújvári, Komáromi és Lévai járás üzlethálózatának ellátására Kőbölkúton 1960-tól háztartási cikkek forgalmazó nagyraktár működött. Erre a célra először a falu közepén álló – később a fogyasztási szövetkezetnek átadott – objektumot és a vasúti átjáró mellett álló épületeket használták, majd felépült a gabonasiló és a vasút közötti modern raktártelep 3800 m² fedett területtel.

Elődjei is voltak a faluban – az ötvenes évek elején az ún. NUPOD, azután VDP –, ezeknek viszont még nem voltak saját üzleteik, kisebb létszámmal és kevesebb áruval dolgoztak. Például 1956-ban csak 37 alkalmazottat tartottak, évi 5-8 millió Kcs forgalommal.

A nyolcvanas években már havonta 50-52 millió Kcs értékű árut forgalmaztak, 100 millió Kcs-t meghaladó raktárkészlettel rendelkeztek. Az üzem 192 embert foglalkoztatott, 22 teherautóval hordták szét az árut a három járásba, nagyrészt a Jednota Fogyasztási Szövetkezet üzleteibe, de saját üzlethálózatukba is. Havonta átlagosan 135-150 vagon árut forgalmaztak, ezek döntő többsége közvetlenül a gárárból érkezett a közeli vasútállomásra.

A nagyraktárban a következő árucikkeket forgalmazták:

- villanygépek és alkatrészeik;
- biciklik, varrógépek és alkatrészeik;
- vasáru;
- vízvezetékellékek az összes alkatrésszel;
- konyhafelszerelési cikkek;

- szerszámok;
- porcelán és üvegttermékek.

Az árucikkeket 8 nagyraktárban tárolták, amelyek főleg a hetvenes és nyolcvanas években épültek. Egy épület garázsnak és javítóműhelynek szolgált. Egy időben – raktár hiányában – átmenetileg a bélai kastélyban is tároltak készletet.

Mivel a nagyraktár nem önálló vállalat, hanem a pozsonyi vállalat egyik raktáregysége volt, teljes könyvviteli elszámolást nem készített, nem volt önálló jogi szubjektivitása.

Igazgatói az ötvenes években Rudolf Hain, majd Zsilinszky Ferenc voltak, 1961-től Anton Haverla, majd a raktár likvidálásáig, ami 1994-ben történt, Porubsky Tibor.

E. A GÉP- ÉS TRAKTORÁLLOMÁS

A mezőgazdasági munkák megkönnyítésére a második világháború után, főleg amerikai mintára, megkezdődött a gépesítés. A rohamosan fejlődő ipar, az új gyárak részére munkásokra volt szükség, akiket csak a mezőgazdaságból lehetett elvonni, ahol akkor még a munkaképes lakosság 40–45%-a dolgozott.

Kőbölkúton a cseh kolonisták egy kisebb szövetkezetet alapítottak. Közösén megvásároltak néhány kisebb traktort, kisgépet, és ezt felváltva használták. 1947 tavaszán alakult meg a faluban az egész akkori Párkányi járást (36 000 hektár) kiszolgáló Állami Gép- és Traktorállomás, melynek szlovákiai központja MEPOD, majd ÚMEZ név alatt Cseklészen volt. A gépállomás első igazgatója az alapító Ladislav Hölc volt, ő Podbrezováról származott. Az üzem a falu közepén, a későbbi Községi Szolgáltató Vállalat udvarában nyert elhelyezést. Fokozatosan kiépültek itt a garázsok, műhelyek, gépraktárak. A mezőgazdasági gépek először nagyrészt az USA-ból, az UNNRA segélyalap keretein belül behozott Ferguson, Farmall, John Deere traktorok, Massei-Harris gabona-önkötöző gépek voltak, majd 1947 őszén fokozatosan jöttek nagy számban az új Zetor-25, Škoda-30 típusú traktorok, később a szovjet DT-54 hernyótalpas vontatók, S-4, S-6 gabonakombájnok, majd a magyar gyártmányú ŽM-300 gabonakombájnok, silógépek.

A traktorállomás fokozatosan terjeszkedett. Először a későbbi óvoda és az emeletes üzlet-vendéglő épület helyén álló fatelepet foglalta el, ahol műhelyeket rendeztek be, majd a vasút déli oldalán, a Réten alakult ki a vontatott járművek számára lerakat. A gépállomás a Párkányi járásban megalakult mezőgazdasági szövetkezetekben látta el a szükséges mezőgazdasági gépesített munkákat – a szántástól egészen a begyűjtésig fokozatosan mindent. A gépállomásnak a járás 16 falujában alakult traktorbrigádja, melyek irányítását megfelelően ellátták, később rádió adó-vevő hálózat segítségével is. Az akkori szocialista társadalmi rend építésében a gép- és traktorállomások szocialista élüzemnek számítottak.

A köbölkúti gép- és traktorállomásnak a Párkányi járásban 1955-re már 460 alkalmazottja volt. Később, mivel már további terjeszkedésére Köbölkúton nem volt megfelelő hely, és a Párkányi járásban a központtól távol helyezkedett el, 1958-ban a párkányi vasútállomás közelében egy új, modern gép- és traktorállomás épült. A köbölkúti üzemet a helyi szövetkezet vette bérbe és használta traktorbrigádja számára 1992-ig, amikor is az objektumot annak tulajdonosától, az újvári gép- és traktorállomástól megvette Köbölkút község.

A gépállomás – 12 éves köbölkúti fennállása idején – jelentősen hozzájárult a falu fejlődéséhez, főleg a gépek, a technika iránt érdeklődő ifjúság neveléséhez, kiképzéséhez, modernebb életfelvételének kialakulásához. Döntő befolyással volt a faluban és az egész környéken a mezőgazdasági termelés intenzitásának fokozására, az életszínvonal emelkedésére.

Mikor a traktorállomás Köbölkútról elköltözött, igazgatója Homják Ferenc volt.

F. A MEZŐGAZDASÁGI SZÖVETKEZET

Köbölkúton a mezőgazdasági szövetkezet 40 éven át a falu gazdasági alapja volt, mivel a legtöbb embert foglalkoztatta, tevékenységével a lakosság többségének életét valamilyen formában befolyásolta, a község társadalmi, kulturális arculatára is jelentős

hatással volt. Jó vagy rossz gazdasági eredményétől függően alakult igen sok családnak az életszínvonala, fejlődött vagy stagnált a falu fejlődése. Ezért érdemes sorsával részletesebben foglalkozni.

A kőbölkúti mezőgazdasági szövetkezet Egységes Földműves-szövetkezet néven 1949 októberében alakult. Akkor 25 taggal, 180 hektáros területtel. A tagoknak saját földjük alig volt, főleg különféle konfiskált és egyházi földeken gazdálkodtak. Alapító tagjai Hanácsek András, Béres Ferenc, Jozef Nemeč vezetőségi tagok és néhány kolonista voltak. Központja, irodája a Kolónián, Jozef Nemeč 2 emeletes házában volt. Első elnöke František Barantál lett.

Bővülése az 1951–52-es években indult meg, különféle módszerek segítségével – a földművesek, gazdák meggyőzésével, de némi kényszer alkalmazásával is –, magas, nem teljesíthető beadási kötelezettségek kiszabásával, az ezt követő konfiskálással. Mindezek hatására 1952 őszén a faluban többségi szövetkezet alakult ki. Új közös gazdasági udvar keletkezett, a Búcsi út mellett, a Kolóniától délre. Új istállók építése kezdődött, ezekbe összevonták az önként vagy kényszerből taggá vált parasztok gazdasági állatait, lovait, szarvasmarhát, juhait. Termelési csoportok alakultak egy vezetővel, a csoportok tagjai lényegében munkásokként dolgoztak az összeszántott, kialakított nagytáblás parcellákon. 1959-ig a gépesített munkákat a szövetkezet számára a gép- és traktorállomás végezte. A havi fizetés a szövetkezet minden tagjának az általa végzett munka mennyisége és minősége után lett elszámolva, a behozott földterület, állat és egyéb vagyონrész értéke után semminemű juttatást nem kaptak. Kezdetben a fizetés igen alacsony volt, és gyakran késett is. 1953-ban a szövetkezet fejlődésében törés következett be. Az Antonín Zápotocký köztársasági elnök által 1953 márciusában, a kličanskái vízduzzasztónál elmondott beszéde után, amikor kihangsúlyozta a szövetkezetek megalapításánál az önkéntesség elvét, sokan itt is kiléptek, főleg a magyar gazdák, akik azelőtt földtulajdonosok voltak.

1958-ban újból fejlődés következett be, majd 1959-ben a szövetkezet összfalusivá vált. Az egész határ területét átvette, a közösen megmunkált földeken kívül tagjainak és egyéb, más vállalatoknál dolgozó polgároknak maximum fél hektár önállóan művelt földterülete lehetett. Ez főleg a szőlőhegyre és az azt övező határrészre összpontosult, ahol így összesen 260 hektár szántó, illetve szőlőterület maradt magánkézben.

Lényeges változás állt be a termelésben az 1960-as évvel kezdődően, amikor képzett mezőgazdasági szakemberek kerültek a szövetkezet irányításába. Az elnök Miskó József lett. A közgazdász Kovács Ferenc mérnök, a főagronómus Rozsnyó László mérnök, a főállattenyésztő Ján Hájek mérnök, a főkertész Varga József és a főgépesítő Mankovicky István irányításával a szövetkezet rohamos fejlődésnek indult. Sorban épültek fel a már modernebb állattenyésztési objektumok, javult a növénytermesztésben a gépesítés színvonala, és így a hektárhozamok is. Nagyobb területen új gyümölcsös, szőlőültetvény, gyümölcsfaiskola létesült, bővült az öntözött kertészet területe, intenzív nádfeldolgozás indult be.

1962-ben megszűnt az ún. munkaegységre történő elszámolás, a termelési részlegekre felosztott szövetkezetben a jutalmazásban a gazdasági eredményekhez kötött anyagi érdekeltség fontos elemei érvényesültek. Ez aránylag megfelelő munkaerőcs kialakulását hozta magával, és bizonyos csoportérdekeket váltott ki.

Míg 1959-ben a munkaegység értéke 10,- Kcs volt, 1960-ban 17,- Kcs-ra emelkedett. 1962-ben az elért hektárhozam búzából 28, 65 q/ha volt, a szövetkezet összbevétele 8 050 000,- Kcs, az átlagos havi kereset 1 180,- Kcs.

Ez a hatvanas végére, amikorra a még önálló köbölkúti szövetkezet elérte gazdasági és társadalmi fénykorát, így alakult:

Az állandó alkalmazottak száma 265-re emelkedett, az átlagkeresetek 1870,- Kcs-t tettek ki, a gabonatermesztésben elérték a 3,0 t/ha-t.

1974-ben a köbölkúti szövetkezet egyesült a kisújfalusi szövetkezettel, s így földjei nagysága elérte a 2800 hektárt, ebből 2 334 hektár volt a szántó. Az akkor már kimagaslóan jó gazdasági eredményeket elérő köbölkúti és az átlagon alul gazdálkodó kisújfalusi szövetkezet egyesülése a köbölkútiak számára nem sok jót hozott. Újfalun akkor a havi átlagkeresetek szintje kb. 400 koronával alacsonyabb volt, így az utána kialakult átlaggal az újfalusiaknak emelkedett, a köbölkútiaknak csökkent a jövedelmük. Az egyesülés szigorú politikai nyomásra történt, a járási párt- és állami szervek akarata valósult meg. A szövetkezet a *Februári győzelem efsz* nevet kapta. A közös szövetkezet központja Köbölkúton volt, egy erre a célra épített irodaházban, a falu közepén.

Tény, hogy az egyesült szövetkezetnek így nagyobb erőforrásai keletkeztek jelentősebb építkezések megvalósítására. Felépült Kőbölkúton a Búcsi út mellett az 540 darab szarvasmarha befogadására alkalmas új tehéntelep, ára 18,3 mil. Kcs volt. Elkészült a falu közepén egy 800 fő kapacitású hatalmas üzemi konyha. Ezt 1985-ben kezdték építeni, de csak 1990 nyarán sikerült befejezni. Akkor a még közös szövetkezet számára maximálisan 340 ebédet kellett elkészíteni. Az épület 11 mil. Kcs-ba került, ám teljesen feleslegesnek bizonyult. Új központi műhely is épült a Kolónia felett. Ezt hasonló megalomániás elképzelések alapján tervezték, kapacitásával egy 5-6 ezer hektáros mezőgazdasági üzem szükségleteit is el tudta volna látni. Mire elkészült, a közös szövetkezet szétesett, majd a kőbölkúti szövetkezet is megszűnt létezni, így a hatalmas műhely kapacitása egy napig sem volt kihasználva. Építése 9,5 mil. Kcs-ba került.

Az 1974-től 1991-ig létező közös kőbölkúti-kisújfalusi szövetkezetben, néhány évet kiragadva, a következő termelés folyt:

A szántóterület felhasználása 1979-ben:

Búzatermesztésre 640 ha, árpa 270 ha, szemes kukorica 600 ha, takarmánynövények 524 ha, cukorrépa 170 ha, dohány 10 ha, lucernamag 30 ha, zöldség 10 ha. Elért hektárhozamok: búza 3,3 t/ha, árpa 4,0 t/ha, szemes kukorica 6,1 t/ha.

A tartós növénykultúrák termesztésében a 70-es évek második felében ilyen eredmények alakultak ki:

Szőlőtermesztés	Össztermés az egész szövetkezetben		Ebből Kőbölkúton	
	tonna	t/ha	tonna	t/ha
1977	2 313	14,3	1 618	14,3
1978	2 377	14,7	1 563	14,7
1979	1 458	8,7	967	9,1

Összbevétel szőlőből 1979-ben 10 505 000 Kcs volt, ebből Kőbölkúton 6 971 000,- Kcs; átlagár: 7,20 Kcs/kg.

A szövetkezet 1976-ban 850 darab tehenet, 400 borjút, 590 üszőt, 594 egyéb szarvasmarhát tartott, összesen 2 434 darab

állatot. A sertések összlétszáma akkor 4048 darab volt, ezenkívül 13 lóval rendelkeztek.

Az állattenyésztés élén a szövetkezet fennállásának 45 éve alatt többször változtak a vezetők: Václav Hošek, Uhrin Ladislav mérmök, Ján Hájek mérmök, Tóth Géza és Cucor Zoltán mérmök cserélődtek.

Köbölkúton a szövetkezetben már az ötvenes évek végén jelentős és érdekes baromfitenyésztés összpontosult, nagyobb csibekeltelestéssel. Több éven át eredményes volt a kacsa- és pulykatenyésztés is. A tyúktenyésztés szaporító és törzstenyésztetre összpontosult. A baromfitenyésztés élén Szőcs Ferenc és Fekete Béla technikusok álltak, eredményeikkel országos versenyeken is nyertek díjakat. A szövetkezet a 80-as években gazdasági eredményeivel az Érsekújvári járás 5-6 legjobb szövetkezetei közé tartozott. 1980-ban 548 személyt, ebből 302 férfit és 246 nőt foglalkoztatott.

Fennállása óta a következő elnökök irányították:

František Barantál	1949–1950
Jozef Nemec	1950–1951
Boris Čermák	1952–1958
Filler Pál	1959–1963
Miskó József	1963–1982
Rozsnyó László mérmök	1983–1989
Benyus András mérmök	1990–

A szövetkezet gazdasági eredményeiből az évtizedek során igen jelentős összeget fordított kulturális és szociális célokra. Ennek segítségével a szövetkezet dolgozói rendszeresen érdekes kirándulásokon, tanulmányutakon vettek részt, bejárták Európa, Ázsia, Afrika több országát, megismerkedtek a közeli és távoli vidékek szépségeivel, nevezetességeivel. A szövetkezet átvette a kultúrház irányítását, támogatta és nevét adta a sportszervezetnek is.

A szövetkezet első, még önálló fennállásának időszakából külön említést érdemel az itteni szőlőtermesztés és ennek fejlődése, mivel ebben a köbölkúti szövetkezet a hatvanas évek során országos hímvévre tett szert. Felismerve az erre fennálló kiváló természeti adottságokat, a szövetkezet szakemberei a szőlészet rohamos fejlesztését kezdeményezték. 1960-ban a szövetkezetnek összesen 15 hektár, karós támrendszerű, 150x120 cm kötésben ültetett szőlészete volt a Szedres dűlőben, Kelemen János szőlész vezetésével. A szőlőtelepítés a Papföldön kezdődött, Tóth Zoltán vezetésével.

vel. Itt 36 hektár új szőlőt ültettek, Lenz-Moser típusú támrendszerrel, 250x120 cm kötésben. Ekkor még lényegében egész Szlovákiában ismeretlen volt a széles sortávolságú, modern támrendszeres szőlőművelés. Addig összesen 2 ha területen, a párkányi állami gazdaság garamkövesdi telepén volt így kiültetve szőlő, nagyobb területen az országban a kőbölkúti szövetkezet volt ebben az úttörő. A Karvai Szőlészeti Mesteriskolában a szőlész szakemberek kiképzésével együtt folytatódott a további területek betelepítése is. A Harasztos dűlőben 20 hektár, a Kaparásón 25 hektáros szőlészet létesült. Átépitésre került a Szedresben a régi szőlészet is, és 30 hektárra lett kibővítvé. Az új szakemberek – Barta Ádám, Barta Imre, Sípos István – igyekeztek tudásukat maximálisan kihasználni. Az 1969-es évben a párkányi borászati üzembe eladott szőlő mennyisége meghaladta az 1000 tonnát – ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy közvetlenül Kőbölkúton új borkombinát épüljön fel.

A szőlőterület bővítéséhez szőlőoltvány-iskola is létesült, ezt Tóth Zoltán irányította, jó eredményekkel. A hatvanas évek közepén előtérbe került a csemegeszőlő termesztése. Mivel ez akkor jól jövedelmező vállalkozásnak bizonyult, a szövetkezet erre jelentős figyelmet összpontosított. Sikerült ehhez beszerezni az akkor ismert csemegeszőlő-fajták mellett sok új nemesítésű fajtát is, egyrészt belföldről, majd Magyarországról, Bulgáriából, az USA-ból és a Szovjetunióból. Ehhez jó kapcsolatokat létesítettek a Pozsonyi Szőlészeti és Borászati Kutatóintézettel, a Nagyberki Egyesült Kaposvölgye MGTSz-el, ahol akkor Magyarországon az újonnan nemesített Pannónia kincse csemegeszőlő szaporítása és termesztése összpontosult.

A Pannónia kincse szőlőfajtát ennek nemesítőjével, Póczik Ferenc szőlősgazdával Gyöngyösön folytatott eredménytelen tárgyalás után 1967 novemberében Kovács Ferenc és Varga József Nagyberkiből hozták be Csehszlovákiába – először nem hivatalosan 50 darab ültetőanyagot, egy évre rá azonban már (olaszrizling név alatt) 25 ezer oltványt. Ez mind a Kaparás dűlőben lett akkor kiültetve, hozzá a szaktanácsot Pónusz Lajos mérnök, a nagyberki tsz főkeretése, a Budapesti Kertészeti Egyetem volt adjunktusa biztosította. Segítségével került behozatalra azután még az Olimpia, a Favorit, a Narancsízú, a Rekord, a Cserszegi fűszeres és még sok más új fajta is. A Pozsonyi Szőlészeti Kutatóintézetben tevékenykedő

Dorota Pospíšilová mérnök főnemesítővel kialakult kiváló kapcsolatok révén került Kőbölkútra mint első termesztési kísérletbe a Guzaľ kara, a Devín és a Páľava. Kőbölkúton terjedt el először nagyobb területen a Szentlőrinci vörösborszőlő-fajta, innen lett elszaporítva az egész országba; ez a fajta nagytelepítésekben 1965-ig lényegében még sehol sem szerepelt.

A csemegeszőlő termesztésében a szövetkezet a 60-as évek végére már országos hírnévre tett szert, ide jártak tanácsért, majd szaporító anyagért Csehszlovákia majd minden ismert szőlőtermő vidékéről, a Kis-Kárpátoktól Dél-Morvaországig. 1970 őszén itt fontos országos csemegeszőlő-bemutató volt, a Pozsonyi Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet, az UKSÚP szervezésében, jelentős nemzetközi részvétellel. A fajtabemutató után a szakelőadások az új magyar iskolában hangzottak el.

Problémát jelentett akkor az új fajták elterjesztése. Bár óriási volt irántuk az érdeklődés, az akkori törvények értelmében szaporításuk csak a termőhelyen 6 éven át folyamatosan bizonyított kiváló terméseredmény után volt lehetséges, ami az egészséget alaposan késleltette. Főleg a Pannónia kincse szaporítása iránt volt hatalmas érdeklődés. Ezen fajtának több rossz tulajdonsága mellett – némileg ízetlen, túl nagy a fürtje, télen fagyérzékeny stb. – nem volt akkor, és még vagy további húsz évig sem, jelentős konkurenciája. Elterjeszthetősége érdekében kisebb cselhez kellett folyamodni.

Egy háromtagú csoport – Kovács Ferenc, akkori közigazdász (e könyv írója), Varga József főkertész és Barta Ádám szőlész technikus – egy nagy láda, gondosan kiválogatott, a napos oldaláról szépen kiszinesedett 1,5–2 kilós szőlőfürtökből összeállított Pannónia kincse szőlőkollekciónal felkereste az akkori mezőgazdasági minisztert, Ján Janovic mérnök urat Pozsonyban. Mivel bejelentés nélkül érkezünk, a titkár nem akart hozzá beengedni – de mihelyt meglátta szőlőt, megváltozott a véleménye. A miniszter úr elragadtatással emelgette a hatalmas fürtöket, kóstolgatta a finom bogyókat. A vége az lett, hogy egy hét múlva a minisztérium soron kívül hivatalosan besorolta a Pannónia kincse szőlőfajtát a termesztésre javasolt fajták közé, és engedélyezte szaporítását.

A szövetkezetben akkor évente 300–350 000 darab szőlőoltvány készült, 3,50 Kcs/darab áron volt értékesítve. A borkészítés

terjedelme jelentéktelen volt, évente 80–100 hl fajtatiszta kiváló bor készült, először a szőlőhegyen a Zsilinszky Ferenctől bérelt pincében, majd a Papföldön kiépített 500 hl kapacitású modern pincegazdaságban.

A kőbölkúti szövetkezetben kialakult modern szőlészeti termesztés, a támrendszer és növényszám kialakulása, az új fajták bevezetése nagy hatással volt az egész falu szőlőművelésére; az egész környék, sőt az egész ország felfigyelt rá és igyekezett lemásolni, a szőlészetben dolgozó 70-80 technikus és munkás, főleg asszony és leány nem kis büszkeségére.

Kőbölkúton a nádfeldolgozásnak sok évszázados hagyományai vannak. Az itt elterülő lápos területen évente 100-120 ezer kéve nádat aratnak le, azt különféle nádtermékek készítésére használják fel. A II. világháború után a nád feldolgozása – építészeti célokra – Remes Sándor vállalkozó kisüzemében folyt, ezt átvette a szövetkezet az egész nádas területével együtt, és 1960-tól kibővítette a nád feldolgozását. Ennek aratása itt télen történik, a befagyott jégen kézi tolókaszával vágják a nádat, főleg a téli hónapokra munka nélkül maradt traktorosok és a növénytermesztésben dolgozó férfiak. Az erre a célra készült épületben több százezer négyzetméter stukaturnád készült kézi üzemeltetésű gépeken, és több tízezer négyzetméter 5 cm vastag náddeszka, főleg mezőgazdasági épületek hőszigetelésének céljaira.

A nádfeldolgozásnak szezonjellege volt, ezt főleg télen, a szőlészetben, gyümölcsészetben és dohánytermesztésben felszabaduló asszonyok, lányok látták el. Vezetője sok éven át Jezsó János volt, aki tavasztól őszig a dohánytermesztést irányította.

A Kőbölkúton készült nádtermékeknek egész Szlovákiában jó piaca volt. 1965-re az eladott termék értéke meghaladta a 2 millió koronát.

A nádkitermelés és nádfeldolgozás évszázados hagyományaiból kiindulva – ennek tiszteletet adva és emléket állítva – a faluban az 1996-ban épített szabadtéri színpadot nádfedéllel borították be. A kőbölkúti mezőgazdasági szövetkezet gazdasági eredményei az utolsó, rendszerváltás előtti évben, 1989-ben a következők voltak (PREHLAD... 1990):

A mezőgazdasági földterület, melyen a szövetkezet a két falu, Kőbölkút és Kisújfalu határában gazdálkodott, összesen 3 212 ha volt. Ebből a szántóterület nagysága: 2 783 ha.

A szántóterületen folytatott növénytermesztés legfontosabb eredményei a következők:

Őszi búza	vetésterület	880 ha	termés	5,70 t/ha
Tavaszi árpa	"	264 ha	"	5,03 t/ha
Kukorica	"	540 ha	"	5,75 t/ha
Cukorrépa	"	120 ha	"	38,16 t/ha

A szakosított növénytermesztés eredményei a következők voltak:

A gyümölcsészetben:

	a gyümölcsfák száma	elért össztermés	átlagtermés egy fáról
Alma	9 120 db	244,9 t	26,85 kg
Őszibarack	10 180 db	338,0 t	33,20 kg
Kajsziaracka	6 800 db	228,0 t	33,55 kg
Meggy	1 630 db	27,4 t	16,81 kg
Összesen	27 730 db	838,3 t	

A szőlészetben:

A közös szövetkezetnek 1989-ben 180,2 ha kiültetett szőlője volt, ebből 150 ha volt a termőterület. Az össztermés 668,1 tonna volt, az átlaghozam 4,45 t/ha.

Az állattenyésztésben a szövetkezet 2239 darab szarvasmarhát tartott, ebből 735 darab volt a tehén. 3488 darab sertés volt az átlagos állomány, ebből 300 darab anyasertés. 1989-ben a szövetkezet 2 702 000 liter tejet termelt, az átlagos tejhozam 3 953 liter volt. A hústermelés mennyisége elérte a 917 tonnát.

1989-ben a szövetkezet 423,9 tonna naftát és 16,8 tonna benzint használt el.

Foglalkoztatott dolgozóinak száma 525 fő, az évi fizetések összege 17 705 000,- Kcs volt, a havi átlagkereset 2 687,- Kcs.

A növénytermesztés értéke 55 878 000,- Kcs, az állattenyésztés eredménye 36 603 000,- Kcs, a mezőgazdasági termelés összértéke 92 481 000,- Kcs volt. 89 688 000,- Kcs teljesítményérték és 83 258 000,- Kcs összköltség mellett a szövetkezet 1989-ben 6 430 000,- Kcs tiszta hasznot ért el, ez után 970 000,- Kcs haszonadót fizetett (PREHLAD... 1990).

1991-ben a közös kőbölkúti-kisújfalusi szövetkezet szétvált, az önálló kőbölkúti szövetkezet pedig néhány rákövetkező év alatt de facto megszűnt, bár de jure megmaradt.

A faluban nemcsak a szövetkezet, hanem a lakosság jelentős része is foglalkozik zöldség, gyümölcs, szőlő termesztésével. Ebben a kertészkedők szövetsége is segítséget nyújt nekik. A felvásárlás, értékesítés javarészt a Jednota Fogyasztási Szövetkezet kőbölkúti telepén keresztül valósult meg.

A Jednota Kőbölkúton évente 4000-5000 tonna zöldséget, gyümölcsöt vásárolt fel, a mennyiség az évjáratok szerint változott. A maximumot kajszibarackból 1987-ben 720 tonna mennyiségben érte el. Itt a mézet is felvásárolták, évente 400-500 tonnát. A Jednota telepén 300 tonna alma tárolására volt raktárkapacitás, ezenkívül évente itt 250-300 tonna banán érlelése is folyt az egész környék számára. A telep vezetője 22 évig Buják Ferenc volt.

G. A BORKOMBINÁT

A szőlőtermesztés reneszánsza, újbóli fellendülése vidékünkön a 60-as évek végére tehető. Először a kőbölkúti, majd példája nyomán a többi környékbeli szövetkezetben is nagy területeken valósult meg új szőlőtelepítés. A bekövetkezett és a még várható további nagy szőlőtermés elhelyezésére került tervbe a kőbölkúti új borkombinát felépítése. Ennek kezdeményezője a borászati vállalat pozsonyi vezérigazgatója, Valdner Rudolf mérnök volt.

Az építési terület kiválasztására 1970-ben került sor, 1971-ben már el is kezdődött az építkezés. A kivitelező a PRIEMSTAV párkányi részlege volt. Az üzem relative gyorsan, 1972-ben elkészült, és még az évben meg is indult a szőlőfeldolgozás. A próbaüzemeltetés után, már az év őszén 500 vagon mustot tudtak itt tárolni.

Az üzem építését is vezető Zimka Ferenc lett az első igazgató, segítségére Ivanics László főtechnológus volt. Az üzem a kezdeti években 10 alkalmazottal működött. A teljes kapacitást 1975-ben érték el, akkor már 850 vagon fehér és vörös bort állítottak elő. Ebben az évben az üzem vezetője Jaroslav Podhradsky lett, aki 1980-ig töltötte be ezt a tisztséget. Időközben az üzem kapacitása

13,8 millió liter bor tárolására vált alkalmassá, ezen a szinten maradt 1998-ig is. A kömlyék mintegy 1200 hektáros szőlőterülete látta el nyersanyaggal az üzemet, a szövetkezeteken kívül jelentős mennyiségben a kistermelők is, akiknek szőlőterületei ugyancsak rohamosan emelkedtek. Mivel itt a kékszőlő feldolgozása is lehetővé vált, ezt távolabbi vidékekről is itt vásárolták fel. A hetvenes évek végén hosszú heteken át naponta 35-40 vagon szőlőt vettek át a termelőktől, és készítettek belőle jó minőségű fehér és vörös borokat. A nyolcvanas években legnagyobb szállítójuk a szőgyéni, köbölkúti, kürti, búcsi, perbetei szövetkezet volt. Akkor már 28 alkalmazottra emelkedett az itt dolgozók létszáma. A kistermelők számára a megtermelt szőlő beszállítására műanyag kádakat kölcsönöztek.

Az üzemben az évek során a következő fajta borokat készítették:

Fehér borok: Olaszrizling (ez a legtöbb), majd Zöldveltelini, Müller Thurgau, Pirostramini, Irsay Olivér, Fehérburgundi, Sauvignon, Muskát moravský, Devín és asztali borok.

Vörös borok: Kékfrankos, Szentlőrinci, André, Alibernet, Cabernet Sauvignon.

Az itteni borok minőségét számos érem és oklevél bizonyítja. Az üzem először 1974-ben vett részt a járási borversenyen – egy arany- és egy ezüstérem volt a jutalom. Később már kerületi és egyéb belföldi borversenyek állandó résztvevői lettek. Az 1976-os országos versenyen a köbölkúti Olaszrizling és Zöldveltelini aranyérmeket kapott.

Mivel itt palackozás nem történik, innen a bort a nyitrai üzembe szállítják, így nemzetközi borversenyeken már a nyitrai vállalat égisze alatt vesznek részt. Így a ljubjanai nemzetközi borversenyen az innen származó Olaszrizling és Zöldveltelini borok aranyérmeket nyertek, majd 1983-ban a Prágában és Brűnnben megrendezett bemutatón hasonló jó eredményeket értek el.

A Köbölkúton készült borok a nyitrai üzem neve alatt kerülnek értékesítésre, csaknem Szlovákia egész területén. 1989-ig a borok majdnem egyharmada a csehországi piacra került, kisebb mennyiség Lengyelországban, Angliában és Franciaországban került fogyasztásra. A külföldi vevők innen általában a száraz borokat igénylik.

A kilencvenes évek elején a szőlőtermesztésben, borászatban is visszaesés állt be. Magas készletek halmozódtak fel, igen alacsonyra csökkent a szőlő felvásárlási ára, nagy mennyiségű bort hoztak be külföldről is. Így mérséklődött a szőlőtermesztés iránti érdeklődés, a társadalmi változások, a szövetkezetekben a vagyonevesítés stb. visszaesést váltottak ki. Megszaporodtak az elgyomosodott nagy kiterjedésű parcellák, hiányos lett a szőlő növényvédelme, ami a termés visszaesését hozta magával. Így a kőbölkúti borászati üzem kapacitásának felhasználása is alig felére esett vissza. Ehhez hozzájárult az is, hogy az adott lehetőséget kihasználva egyéb szőlőfelvásárlók is megjelentek a környéken. Így az üzem vezetőinek is megnőtt a gondjuk. 1980-tól 1992-ig Lubomír Kulich mérnök, 1992-től Dušan Tuchyňa tölti be ezt a tisztséget, a főtechnológus azonban egész idő alatt Ivanics László maradt.

Az üzem 1997. június 1-jéig állami vállalatként működött, akkor privatizálták. Erre a környék tíz falujának önkormányzata megjelent, de nem járt sikerrel, így VINO-NITRA név alatt 13 tulajdonosból álló magán-részvénytársaság vagyónává vált.

Országos Széchényi Könyvtár

V.

KÖZIGAZGATÁS ÉS ÖNKORMÁNYZAT

A. KÖZIGAZGATÁS AZ 1919–1990-ES ÉVEKBEN

A falu a vármegyerendszer kialakulásától kezdve Esztergom vármegyéhez tartozott, egészen 1919-ig. Későbbi területi besorolása így alakult:

1919–1938: Nyitra vármegye

1938–1945: Esztergom megye

1945–1960: Nyitrai kerület

1960–1996: Nyugat-szlovákiai kerület

1996– Nyitrai kerület

A falu neve 1233–1948 között (715 évig): Kőbölkút.

1948. június 26-tól a Hivatalos Közlöny 55/1948 szerint a Belügyi Megbízotti Hivatal határozata alapján: Gbelce.

A krónika megjegyzése szerint ez csak egy mesterséges szó (MRAVÍK), valójában egy hidromeliorációs szakkifejezés, a halastavak vízfelfogó gátjába beépített vízszintszabályzó berendezést hívják így szlovák szakkifejezéssel. (Katedra hydromelioracie, VŠP, Nitra).

A falu élén bírók álltak, közülük a következők ismertek:

1928–1938: Bircsák Adolf

1938–1945: Halbauer András

1946–1948: Tóth József, komisszár

Az 1949-ben megalakult helyi nemzeti bizottság élén ennek elnökeként a következő kőbölkúti polgárok voltak:

1949–1955: Cabán László

1955–1959: Hanácsék András

1960–1987: Szilva András

1988–1990: Szőköl Ferenc

A helyi nemzeti bizottság titkárai:

1950–1951: Mészáros Oszkár

1951–1952: Juraj Folk

1952–1953: František Jandišek, Ondrej Leško

1953–1955: Cyril Hřčka

1956–1957: Bukor János

1958–1960: Ondrej Leško

1960–1972: Gajdošik Otto

1973–1990: Barta János

A községi hivatal alkalmazottai 1998-ban:

Hegedűs Ágnes hivatalvezető

Ambró Ilona közigazdász

Molnár Zsuzsanna anyakönyvvezető, szociális ügyvivő

Kaszner Denisza adóreferens, TV moderátor

Berta Katalin közművelődési referens

Porubsky Beáta könyvtáros

A falunak 1961-től a lakosság igényeinek ellátására állandó szolgáltató vállalata volt, amely különféle nevek alatt lényegében a következő tevékenységet, szolgáltatásokat végezte, kínálta fel a falu polgárainak: kőművesmunkák, szállítás teherautóval, asztalos, bádogos, bogárnár, fodrász, borbély, festő, lakatos, autójavító, kőfaragó, cipész, rádiójavító, fényképész, lángossütő.

A szolgáltató vállalat vezetői voltak:

1961–1962: Holler Ferenc

1962–1963: Marcibál Béla

1964–1983: Holler István

1984–1990: Jurik Róbert

1992–1991: Simon Erzsébet

1992–1995: Kara Gabriel

1996– Mihalík Mária

Az 1989-es rendszerváltás után a szolgáltató vállalat több tevékenységét privatizálták, így alkalmazottainak létszáma is leszűkül. Míg a hatvanas években alkalmazottainak száma 35-40 személy volt, ez 1998-ra 18 személyre csökkent.

1998-ban a vállalat – Kőbölkút község Műszaki Ágazata név alatt – a következő szolgáltatásokat nyújtja:

Hulladékgyűjtés a községben és további 7 faluban;

Szennyvízkihordás;

Áruszállítás teherautóval;

Vízvezeték-szerelés, -javítás;

Hangosbeszélő-hálózat és közvilágítás karbantartása 20 faluban;

Tisztítóba ruhagyűjtés és javításra cipőgyűjtés;

Gumiabroncs-javítás;

Gázszerelés, javítás, karbantartás;

Szeméttelep-üzemeltetés.

A községi szolgáltató vállalat tevékenységének terjedelme az 1997-es évben 2 733 000,-Sk-t tett ki. A vállalat 1984-ben a Sport utcában felépített új telepre költözött, ezt a község 1991-ben eladta, és helyette erre a célra a gép- és traktorállomástól az Újvári úton fekvő ingatlant vette meg, így a vállalat központibb elhelyezést nyert.

Kőbölkúton már a XIX. század derekán megnyílt a postahivatal. Saját épülete azonban nem volt, így az idők során gyakran költözött egyik utcából a másikba. Sok éven át a takarékpénztári szolgáltatást is ellátta.

A faluban jól szervezett egészségügyi ellátás áll a lakosok rendelkezésére. Két körorvos, egy gyermekorvos, fogorvos és gyógyszerész gondoskodik a betegek ellátásáról.

Ők 1998-ban a következők:

MUDr. Hugyivár Imre körorvos

MUDr. Nagy Benedek körorvos

MUDr. Tóthné Mészáros Erzsébet gyermekorvos

MUDr. Miholicsné Czetmajer Ilona fogorvos

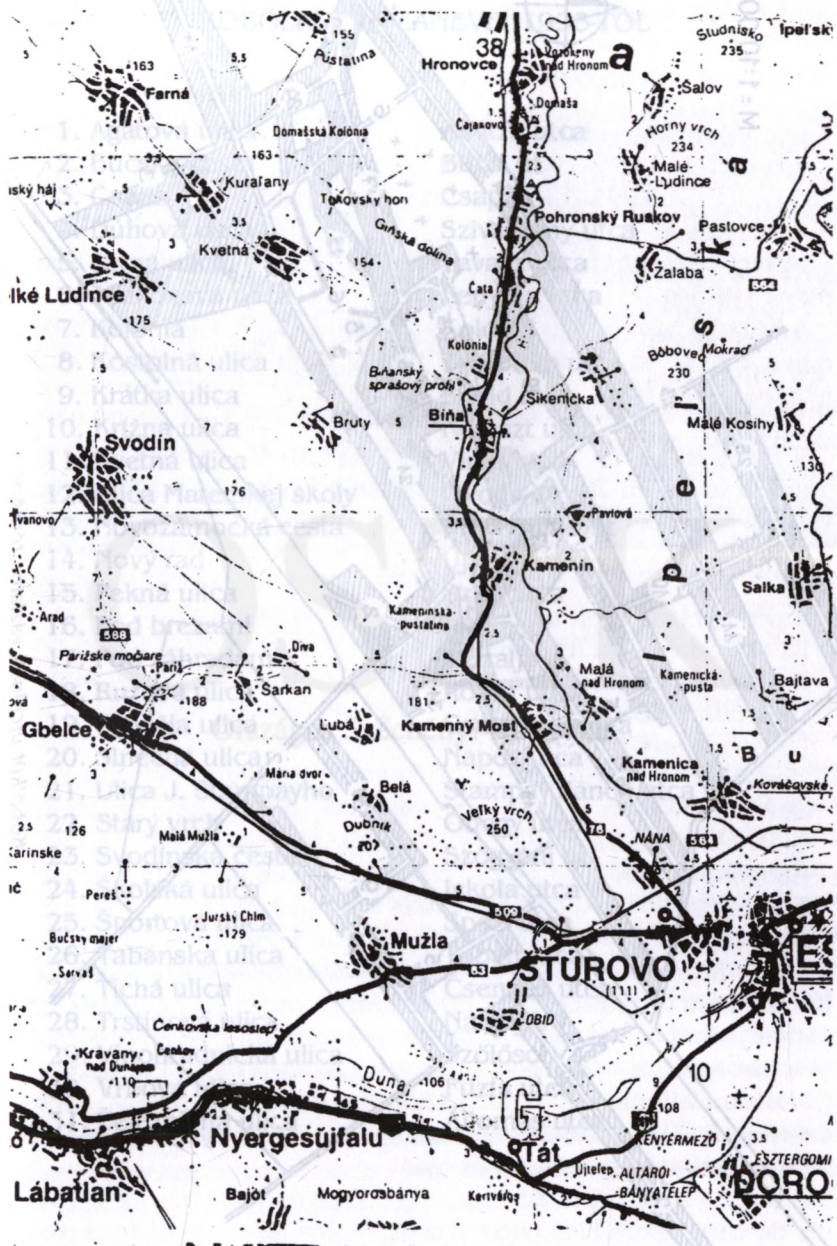
RNDr. Révész János gyógyszerész.

Kőbölkúton kívül a közeli falvak betegeit is ellátják, mivel ezekben nincsen orvosi rendelő. Segítségükre egy mentőautó szolgál. A nyolcvanas évek végéig, amennyiben sürgős esetekben ez indokolt volt, az érsekújvári kórház helikopterét is igénybe vehették, később ez a szolgáltatás az egészségügyben keletkezett pénzügyi anyagi miatt megszűnt. Azon években az egészségügyi mentőhelikopter a futballpályán landolt.

Az egész környéken ismert létesítmény a községi ARDEA Üdülőközpont. Ez 1977-ben – az akkori Zvázarm félkatonai szervezet

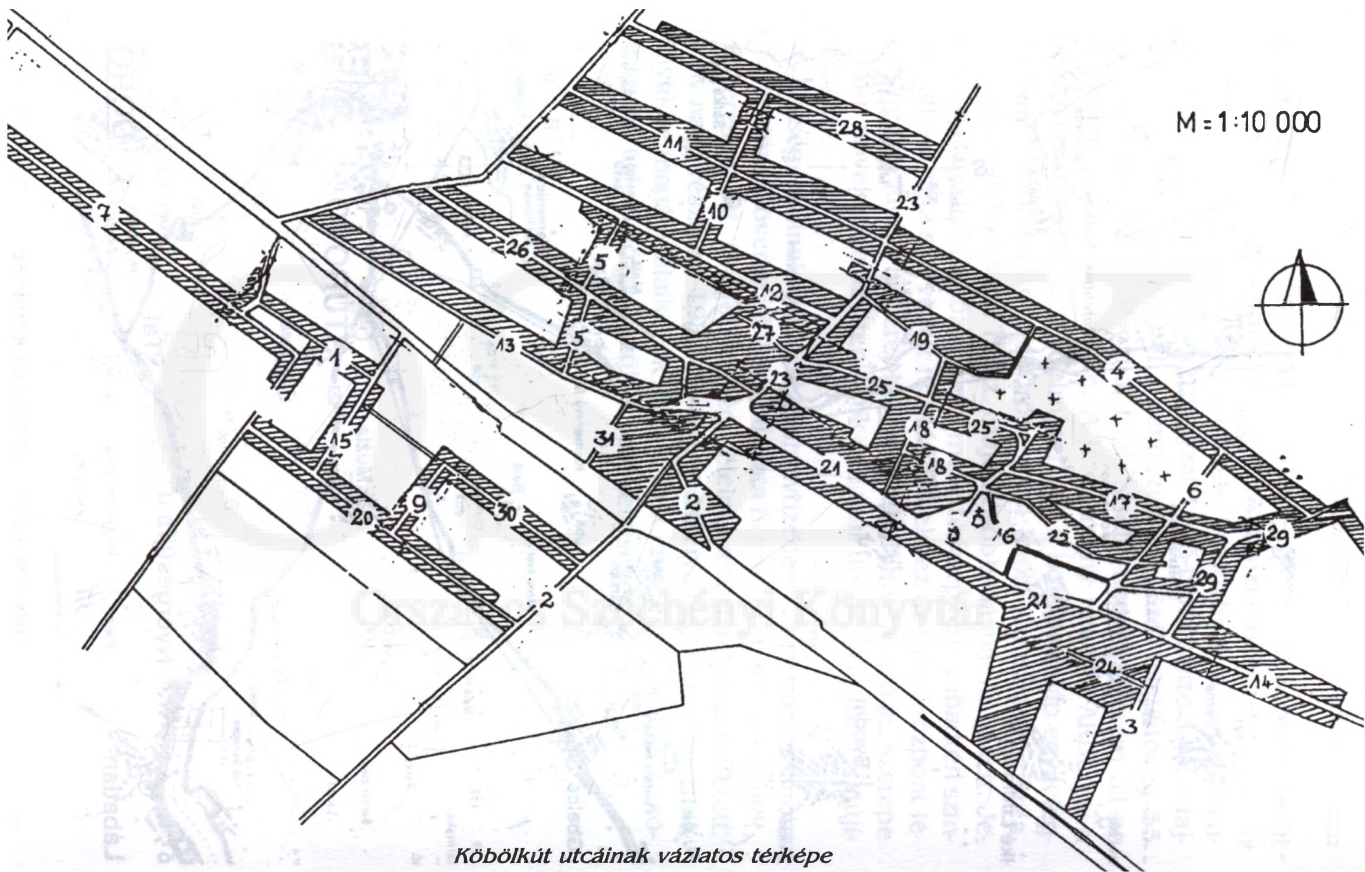
támogatásával a falu gondozásában – "Z" akció keretén belül épült. Itt folyt sok éven át a regruták katonai előképzése, nyáron úttörőtáborok, iskolázások, gyűlések, lakodalmak zajlottak benne. Az objektumot az önkormányzat 1993-ban átvette saját tulajdonába, és üdülőközpontot rendezett be. Szálláslehetőség 55 ágygal, jól felszerelt konyha, több kisebb-nagyobb terem áll az idelátogatók rendelkezésére. A létesítmény nevét – ARDEA – a közeli állami természetvédelmi terület, a köbölküti láp egyik legértékesebb madaráról, a vörösgémről kapta – *Ardea purpurea*. Vezetője 1993-tól Vass Teréz, majd később Gáspár Anna lett. Jelentősége megnőtt a közvetlenül mellette felépített szabadtéri színpaddal – a rajta szervezett rendezvényekhez az üdülőközpont létesítményei kiváló háttérrel biztosítanak. Kihasználsága, szerepe tovább növekedne az itteni, sok éve már üresen álló fürdő felújításával.

A község lakóinak ellátását több évtizeden keresztül a Jednota Fogyasztási Szövetkezet üzlethálózata biztosította. Két vendéglőt, vaskereskedést, drogériát, négy élelmiszerüzletet működtetett. Ezek nagy része az 1989–90-es rendszerváltás után megszűnt, helyükbe magánvállalkozók léptek, akik nagyrészt pótolják a szövetkezeti üzlethálózat leszűkült tevékenységét.

Köbölkút–Gbelce község és környéke

M = 1:10 000

Kőbölkút utcáinak vázlatos térképe

KÖBÖLKÚT UTCANEVEI 1993-TÓL

1. Agátová ulica	Akácfa utca
2. Búčska cesta	Búcsi út
3. Čapás	Csapás
4. Dúhová ulica	Szivárvány utca
5. Jamá ulica	Tavaszi utca
6. Jedličková ulica	Fenyőfa utca
7. Kolónia	Kolónia
8. Kostolná ulica	Templom utca
9. Krátka ulica	Rövid utca
10. Križna ulica	Kereszt utca
11. Kvetná ulica	Virág utca
12. Ulica Materskej školy	Óvoda utca
13. Novozámocká cesta	Érsekújvári út
14. Nový rad	Újsor
15. Pekná ulica	Szép utca
16. Pod brezami	Nyírfasor
17. Pod záhradami	Kertalja
18. Ružová ulica	Rózsa utca
19. Slávičia ulica	Csalogány utca
20. Slnecná ulica	Napos utca
21. Ulica J. Stampayho	Stampay János utca
22. Starý vrch	Óhegy utca
23. Svodínska cesta	Szögyéni út
24. Školská ulica	Iskola utca
25. Športová ulica	Sport utca
26. Tabánska ulica	Tabán utca
27. Tichá ulica	Csendes utca
28. Trstinová ulica	Nádrajáró
29. Vinohradnícká ulica	Szőlősor
30. Vrbová ulica	Fűzfa utca
31. Železničná ulica	Állomás utca

B. AZ ELSŐ MŰSZAKI LÉTESÍTMÉNYEK

A falu villanyhálózatának kiépítése: 1934.

Vízvezeték: 1960–1980 között 10,8 km,

1992–1997 között a maradék 5,7 km.

Artézi kutak:

A régi községháza előtt, készült 1948-ban, 134 m mély, használva 1985-ig.

A Községi Szolgáltató Vállalat udvarán, készült 1947-ben, használva 8 évig. Itt a vízzel kevés metángáz is feltört, meggyújtva kékes lánggal égett.

Jégverem:

A Szőgyéni út és a Sport utca sarkán állott, 1945-ig létezett. Télen a tóból 20-25 cm vastag jégtömbökkel töltötték meg, kosikkal hordták oda, a nyár közepéig kitartott, a hentesek húsok hűtésére használták. A verem teteje vastag nádréteggel volt fedve.

A pormentes úthálózat kiépítése: 1960–1978

Az új községháza felépítése: 1972

Első óvoda a Búcsi úton: 1957

Új óvoda az Óvoda utcában: 1988

Fürdő a Szent János-hegy alatt: 1967

Honvédelmi ház, ugyanott: 1977

Lövölde: 1978

Új iskola a főutcán: 1962–1963

Hangosbeszélő: 1950

Kultúrház: 1937

Hozzáépítés: 1986

A falu közművesített vízhálózata a kezdeti években, mivel Köbölkút határában megfelelő bővizű forrás, sem kút nincsen, egy sárkányi kútból lett ellátva. Ennek vízhozama később elégtelennek bizonyult, így Köbölkút a szőgyéni, akkor 12 lit/ sec. vízbőségű kutakra lett rákötve. Végül is 1993-ban a közelben kiépült Jolka-Érsekújvár-Kolta-Párkány közötti távolsági vízvezetékre csatolták a falut, ami megfelelőnek bizonyult.

A fürdő megnyitása után ez a Párizsi csatorna vizével lett ellátva, de ennek nem kielégítő tisztasága miatt azt a Járási Egészség-

ügyi Intézet letiltotta. Így először a falusi vízhálózatot is ellátó sárkányi, majd szőgyéni vízforrásokból töltötték fel. Ez a víz azonban kimondottan hideg volt, 11-12 °C, a kezdetleges napkollektor és egyéb melegítő eljárás hatástalannak bizonyult, így a fürdő alig hároméves használat után bezárt. Bár az 1991-ben végzett hidrogeológiai felmérés szerint a fürdő közeli és távoli környéke alatt geotermális melegvíz található, ezt egyelőre a község pénzhiány miatt nem tudta a fürdő felújítására kihasználni.

A kultúrházat 1937-ben a cseh Sokol sportszervezet költségéből építették. Az épület nagytermét kulturális és sportcélokra tervezték. Az ablakok között bordásfalak, gyűrűk felfüggesztésére szolgáló acélgerendák is voltak benne. 1938 őszén az építkezés – még ennek befejezése előtt – a politikai változás következtében leállt. Akkor már kész volt a földszint, de az emeletre még lépcsők hiányában nem lehetett felmenni. A földszinten öt évre a magyar hadsereg számára egy kisebb hadiüzemet rendeztek be, ahol lóvontatású kocsikat gyártottak. A II. világháború után az épület véglegesen elkészült, 1947-ben volt benne az első filmvetítés. Az épület tervezésében, majd befejezésében is kimagasló igyekezetet fejtett ki Bedřich Štolc, cseh kolonista, aki akkor a Sokol szervezet elnöke volt.

1986-tól az akkori elképzelések szerint ezt a kultúrházat csak mozivetítés céljaira kívánták tovább felhasználni. Ezért befalazták a nagyterem ablakait és oszlopközeit, és hozzáépítettek egy újabb épületet, egyéb kulturális tevékenység ellátására. Ez azonban nem lett megfelelő, így azt a Jednota Fogyasztási Szövetkezet vette meg, áruházat nyitott benne, majd később ezt is bezárta. A faluban a szocializmus évei alatt készült több létesítmény úgynevezett "Z" akcióban épült fel. Ez annyit jelentett, hogy az építkezés munkálataihoz a lakosság ingyenes munkával járult hozzá, megspórolva így a költségvetés 15-20 százalékát. Így készült el a két óvoda, a fürdő, a Honvédelmi ház is, amely az önkormányzat megalakulása után a községi vagyronról szóló törvény alapján a község kizárólagos tulajdonává vált.

A falu bővítése szempontjából fontos esemény volt a Papföld egy részének felparcellázása házhelyeknek, így épült fel az 1955–1960-as években a Szivárvány utca és a Csalogány utca, több mint száz új házzal.

C. NÉPSZÁMLÁLÁS 1970–1990

Az 1970-es és 1990-es népszámlálás adatai falunkról a következő tényeket tartalmazzák:

1. A lakosok száma Kőbölkúton:	1970	1990
összesen:	2 644	2 358
ebből férfi:	1 291	1 118
nő:	1 353	1 240

2. A lakosok nemzetiségi összetétele:

	1970		1990	
	lakos	%	lakos	%
Cseh :	30	1,1	25	1,1
Szlovák:	486	18,4	404	17,1
Lengyel:	2		1	
Német :	0		1	
Ukrán :	2		1	
Magyar :	2 124	80,4	1 926	81,7

3. A közgazdaságilag aktív lakosok száma:

	1970		1990	
összesen :	1 065	40,3 %	1 099	46,3 %
ebből férfi :	673	52,1 %	606	53,8 %
nő :	392	30,0 %	493	39,5 %

4. A háztartások száma 1990-ben:

összesen:	895	háztartás
Ebből háztartás		
1 taggal:	155	"
2 tagú:	218	"
3 tagú:	216	"
4 tagú:	189	"
5 tagú:	78	"
6 tagú:	24	"
7 és több tagú:	15	"

5. A faluban álló lakóházak száma 1990-ben:

Az összes lakóház száma:	789 ház
Ebből felépült 1899 előtt:	37 ház
1900 és 1919 között:	28 ház
1920 és 1945 között:	184 ház
1946 és 1970 között:	339 ház
1971 és 1980 között:	122 ház
1981 és 1991 között:	79 ház

6. A közigazdaságilag tevékeny lakosok munkahelye 1990-ben:

	férfiak:	nők:	összesen:
A mezőgazdaságban:	153	114	267
– ebből az efsz-ben:	129	96	225
Erdő- és vízgazdaságban:	18	-	18
Az iparban összesen:	97	77	174
– ebből munkás:	76	60	136
Az építőiparban:	52	7	59
– ebből munkás:	43	6	49
Szállítás, posta és távközlés:	93	19	112
– ebből munkás:	79	9	88
Üzlet, kis- és nagykereskedelem:	121	160	281
Lakásgazdálkodás, szolgáltatás:	2	5	7
Iskolák, egészségügy:	24	81	105
Egyéb nem termelő ágazat:	26	23	49
Más tevékenység:	20	7	27
Összesen:	606	493	1 099
Munkanélküliek száma:	0	0	0

7. A foglalkoztatás és munkanélküliség helyzete 1998. január 1-jén:

	Munkanélküliek száma	A közigazdaságilag tevékenyek közül:
Férfi:	165	26,11 %
Nő:	230	42,75 %
Összesen:	395	33,76 %

D. A KÖZSÉGI ÖNKORMÁNYZAT ÉS ELSŐ EREDMÉNYEI

Köbölkúton csakúgy, mint Csehszlovákia egész területén mindenhol, a 369/1990-es, a községi rendszerről szóló törvény értelmében megalakult az önkormányzat. Az önkormányzat szervei – a község polgármestere és képviselő-testülete – 1990 novemberében, demokratikusan és szabadon lettek megválasztva, és 1991. január 1-jén kezdték meg működésüket, a törvény adta feladatok, kötelességek és jogok keretein belül. A község, most már mint önálló jogi személy, maga dönt normatív feladatainak ellátásáról, valamint a falu fejlődéséről, ennek irányáról, tartalmáról. Mindehhez saját költségvetéssel rendelkezik, amely évenként összeállítva bevételeinek összegétől függően irányozza elő a kiadások terjedelmét is. Az évi költségvetés javaslatát a polgármester terjeszti a képviselő-testület elé, amely erről többségi szavazattal dönt. A képviselő-testület rendszeresen, kéthavonta ülésezik, tárgyalása nyilvános.

Az első önkormányzati választások 1990. november 24-én – az 1991–1994-es választási időszakra – Köbölkúton a következő eredményt hozták:

A polgármester Kovács Ferenc mezőgazdasági mérnök lett, aki 1930-ban született Köbölkúton. Három jelölt közül a szavazatok 65%-át kapta.

A 24 tagú képviselő-testületbe 40 jelölt közül a következő polgárok kerültek:

Az I. választási körzetből:

Varga Béla
Marcibál Valéria
Hógenbuch Andrea
Csepiga István
Balogh István
Mocskos Géza mérnök
Hubik Sándor
Fekete Magdolna
Hortai Ferenc

Bognár Klára
Pokorná Alica
Szalai József

A II. választási körzetből:

Hegedűs János
Tóth Géza
Bircsák János
Bordács János
Barta Ádám
Pócs Ágnes
Benyus András mérnök
Gyuris Imre
Högenbuch Teréz
Repka Márta
Vasil Roztoka
Vlačuha Júlia

Néhány hónappal a választások után Varga Béla egészségi okokból visszalépett, helyét Pecena Mária töltötte be. Alpolgármesternek a képviselő-testület a polgármester javaslatára Mocskos Géza mérnököt választotta.

A 24 tagú testületbe beválasztott képviselők közül 16 az Együttélés politikai mozgalom, 5 a Független Magyar Kezdeményezés, 2 a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom és 1 a Szlovákia Kommunista Pártjának jelöltje volt.

A második önkormányzati választások eredményei alapján, amely 1994. november 19-én volt megtartva, az 1995–1998-as időszakra a falu irányítását a következő polgárok látták el:

A polgármester ismét Kovács Ferenc mezőgazdasági mérnök lett. Két jelölt közül ezúttal a szavazatok 93%-át kapta.

A 20 tagú képviselő-testületbe 33 jelölt közül a következő polgárok lettek beválasztva:

Az I. választási körzetből:

Balogh István
Jezsó Tibor
Czibor Katalin
Porubská Beáta
Drégely Julianna

Fekete Magdolna
Hrabovsky Tibor
Halász Róbert mémök
Bognár Jenő
Hubik Sándor

A II. választási körzetből:

MUDr. Hugyivár Imre
Mgr. Bíziková Silvia
Bordács János
Benyus András mémök
Kiss Zoltán
Repka Márta
Gyuris Imre
Szalai Anna
Rajcsányi József
Tóth Géza

Gyuris Imre elköltözése miatt később helyét Vass Terézia foglalta el. Alpolgármesternek választva: Balogh István.

A 20 képviselő közül 11 az Együttélés politikai mozgalom, 7 a Magyar Polgári Párt, 1 a Mezőgazdasági Mozgalom jelöltje volt, 1 képviselőt pedig független jelöltként választott meg a lakosság.

Köbölkúton az önkormányzat szervei igyekeztek mindent elkövetni azért, hogy meghálálják a falu szavazópolgárainak a számukra tanúsított bizalmát és megbecsülését.

Ezért a csekély, főleg a második választási időszakban nagyon szűkre szabott lehetőségeket kihasználva igyekeztek a falu normatív feladatainak ellátása mellett ennek fejlesztéséről is gondoskodni, különféle célú új létesítményekkel a falut gazdagabbá tenni, lakosainak életkörülményeit javítani, kommunális, kulturális igényeit kielégíteni.

A községben az 1991–1998-as, történelmileg jelentéktelenül rövid időszakban, a rendszerváltást követő rendkívül bonyolult politikai, társadalmi feltételek között, a kialakult magas munkanélküliség, a vásárlóerő csökkenése és az általános létbizonytalanság közepette is sikerült több fontos és szükséges beruházást megvalósítani.

Az új létesítmények, nagyjavítások realizálása időrendi sorrendben a következő volt:

1. A ravatalozó ház építésének befejezése, a temetőben betonjárdák építése, a német katonák tömegsírjának kialakítása. Felszentelve 1991. október 31-én, összköltsége 1,7 mil. Kős.
2. Új harang öntése, a régiek javítása. Felszentelve 1991. november 14-én, 0,3 mil. Kős.
3. A kultúrház nagyjavítása. Új tetőbevonat, központi fűtés, gázbekötés, nagyterem átalakítása. 1991-től 1997 novemberéig; 0,7 mil. Sk.
4. A Községi Szolgáltató Vállalat áthelyezése az Érsekújvári útra, az objektum megvásárlása, nagyjavítása. 1992; 0,9 mil. Kős.
5. Fáklyagyűjtési ünnepély a földgáz bevezetése alkalmából a Községháza előtt 1992. november 15-én.
6. Az utcák elnevezése, kétnyelvű utcatáblák elhelyezése 1993 márciusában és áprilisában zajlott, és 146 ezer Sk-ba került. Az utcanévek megválasztása közvélemény-kutatás alapján történt, minden utca nevét az ott lakó polgárok maguk választották ki 80 javasolt név közül.
7. A községi üdülőközpont objektumainak átvétele volt tulajdonosától, a Zvazam utódszervezetétől, 1993 júliusában, 3,9 mil. Sk értékben, térítésmentesen.
8. Díszkerítés építése a Plébániakert alatt, 1993. szeptember; 238 ezer Sk.
9. Emlékkút építése és felszentelése a Stampay János utcában, a Plébániakert alatt. 1993. november 16.
10. Gyalogos felüljáró építése a vasút felett. 140 folyóméter hosszú létesítmény. Tervezte: Projektový ústav železníc Bratislava. A kivitelező : Agrostav Nové Zámky. Építési költsége: 2 660 000,- Sk. Eredetileg ezt az 1992 júniusában kötött szerződés értelmében 2,0 mil. Sk összegben a ČSD finanszírozta volna, a többi 24%-ot szimbolikusan a község. Az építkezés 1992 őszén kezdődött a hivatalos építkezési engedély alapján, a kivitelező beszerezte a 29 km hosszú – áthidaláshoz szükséges – speciális anyagot. Ekkor váratlanul visszavonták az építési engedélyt, a Břeclav és Budapest közötti vasútvonalat ugyanis besorolták a jövő európai gyorsvasúthálózatba, ahol 180 km/óra sebességgel fognak közlekedni a vonatok, aminek légörvénye a könnyű gyalogos felüljárót károsítaná.

Így át kellett dolgozni a tervdokumentációt, a hidat 80 cm-rel meg kellett emelni. A felújított építkezési engedéllyel csak 1993 kezdetén lehetett folytatni az építkezést. Akkorra a ČSD már Csehszlovákiával együtt megszűnt, a Szlovák Vasutak igazgatósága pedig nem tudott ehhez semmivel sem hozzájárulni. Az építkezéstől már nem lehetett visszalépni, így a pénzhányt hitellel kellett pótolni. A vasúti felüljáró ünnepélyes megnyitására 1993. október 26-án került sor, elsőként a köbölküti magyar cserkészcsapat vonult át rajta, majd utána az ünnepélyen részt vevő több száz polgár és a vasút magas rangú képviselői. A felüljáró vasút feletti részének beépítése napján reggeltől estig szünetelt a személy- és teherforgalom, a kürti vasútállomásról Párkányba és onnan vissza, a község költségére autóbuszok szállították az utasokat. Egyedül a Hungária gyorsvonat haladt át itt azon a napon. A villanymozdony, mivel a felső vezeték le volt szedve, áram nélkül haladt át az állomáson, a gyerekek nem kis örömeire, akik élvezettel nézték, hogyan fut a villanymozdony villany nélkül.

11. Összekötő utcák építése a Csalogány utca és a Sport utca, valamint a Rózsa utca és a Stampay János utca között. A telekmegvásárlás, a betonút, a betonkerítés ára összesen 368 000,- Sk volt; megvalósítva 1993-ban. Kivitelező: Gyuris Imre, Köbölkút.
12. Gázvezeték-hálózat építése a faluban. Hossza 16 825 méter, összköltsége 11 359 800,- Sk. Három részben valósult meg. Az első rész tartalmazta a magasnyomású, 45 atm. vezeték építését a sárkányi határból, a távolsági gázvezetékktől a téglagyárig. Itt épült fel a nyomáscsökkentő, nem a falu szélén, azért, hogy ezt az akkor még működő téglagyár és az aszfaltkeverő üzem is felhasználhassa. A téglagyártól a Búcsi útig készült a 4,5 atm. nyomású 150 mm-es fővezeték. Ezen rész tervezője a poprádi Druping, kivitelezője a pozsonyi Reving vállalat volt. Külön probléma volt a gázvezeték vasút alatti kiépítése. Itt a sinektől számítva 240 cm mélyen, először egy 800 mm-es, majd ebben egy 500 mm vastag védőcsőben kellett elhelyezni a 150 mm-es gázcsövet. A két védőcső közötti réteget cseppfolyós betonnal kellett kitölteni, a hegesztés varratainak tökéletességét röntgenméréssel ellenőrizték.

Mivel ez a munka (a csövek vasút alatti, 32 méter hosszú átnyomása) magas talajvízben történt, ezt több héten át állandóan szívatni is kellett. Ennek következményeképpen a nagy mennyiségben elszívott talajvíz hiánya miatt a vasút kb. 80 km hosszú szakaszon 8-12 cm-t süllyedt, így míg azt fel nem töltötték, az áthaladó gyorsvonatok sebességét 3 hónapon át 50 km/óra-ra volt szükséges korlátozni. A második és harmadik részben valósult meg az összes többi utca középnyomású, 4,5 atm-es gázvezetékekkel való beépítése. Ennek tervezője a komáromi ALFA-PLYN, kivitelezője a partizánskei KOVO-HEREL vállalat volt. A gázvezeték építése 1991 novemberében kezdődött, és 1994 júniusában fejeződött be. Az építési költségekből, amit egészében a község viselt, 1996 januárjában a Gázművek 4,2 mil. Sk összeget a falunak megtérített.

13. Az iskolák gázfűtésének kiépítése 1993 októberében, a község költségén; 890 000,- Sk.
14. A televíziós kábelhálózat bevezetése 540 házba; 1993–1994. A tervező és kivitelező: SENŠ Brezno, 1,5 millió Sk értékben.
15. A községi TV stúdió megszervezése. Első adása 1994. július 15-én, a Szlovák Köztársaság Médiatanácsának T/24 számú engedélye alapján.
16. Szabadtéri színpad építése a községi üdülőközpont területén. Tervezte: Makovecz Imre, Budapest. Kivitelezők: A falu közmunkában alkalmazott építőcsoportja Zahradnicsek Norbert vezetésével, majd a szőgyéni Vigh Gábor és a farnadi Komex vállalat a famunkákkal, Juhász Jenő mérnök a nádburkolattal járult hozzá, és igen sok kőbölkúti lakos önkéntes segédmunkával. Értéke: 1,4 mil. Sk. Megnyitása 1996. június 23-án történt, a dél-szlovákiai regionális Millecentenáriumi ünnepélyel. A színpad nádfedele a kőbölkúti sok száz éves nád-kitermelő és nádfeldolgozó hagyományokat szimbolizálja.
17. A kőbölkúti láp, állami természetvédelmi terület vízszintszabályozó berendezésének felújítása. 1996. augusztus; 300 ezer Sk, teljesen az Állami Környezetvédelmi Alap eszközeiből. Kivitelező: Povodie Dunaja Komárno.
18. Modern szeméttároló építése az úrbéres erdőben. 1,4 ha, 29 000 m³ kapacitással. Tervező: Hydroconsult Bratislava.

Kivitelező: Gyuris Imre építővállalata, Kőbölkút. Befejezve: 1993 novemberében 1 498 000,- Sk költséggel. Az építkezés hivatalos engedéllyel indult, előtte az összes érdekelt szerv és szervezet pozitívan véleményezte, sőt az Állami Környezetvédelmi Alapból 600 000,- Sk dotációt is szereztünk hozzá. Az építkezés befejezése előtt azonban éppen módosultak az ilyen létesítmények építésére érvényes állami normák (ezek szerint ennek fenekét 8 mm vastag fóliával kell bélelni stb.), így az objektum kollaudálása nem történt meg. Az építkezés alatt viszont már megkezdődött ennek hulladékkal való megtöltése. Hulladék a faluban minden héten keletkezett, akkor már nem volt lehetőség ezt máshol elhelyezni. Így a hulladéktároló az eredeti tervdokumentáció alapján felépülve üzemel, de a közben kialakított követelményeknek már nem felel meg. Ezekhez való átalakítása 6,5 millió Sk-ba kerülne, erre sem a községnek, sem az Állami Környezetvédelmi Alapnak nem volt pénze.

19. Vízvezeték építése. Összesen 16 utcában, 5 724 méter, 4,6 mil. Sk értékben. Az első hét utcába 1992-ben, további hétbe 1996-ban, majd a maradék kettőbe 1997-ben lett a közművesített vízvezeték bevezetve. Így azóta a távolsági vízvezetéknek köszönhetően már az egész faluban a csallóközi vizet fogyasztják a lakosok.
20. Községi utak felújítása. Ez 1996-ban három utcában (a Kertalján, a Templom utcában és a Sport utca egy részén) vált szükségessé. Kivitelező: Cesty Nitra, költség: 532 000,- Sk.
21. Járdák felújítása, 1996 – 2 700 m², 270 000,- Sk összköltséggel, a kivitelező: Jurka Gbely.
22. Új járda építése a Búcsi út nyugati oldalán a vasúti gyalogos felüljáró folytatásaként, a Napos utcáig. Kivitelező: Agrostav Nové Zámky, 225 000,- Sk értékben, 1996-ban.
23. Járdaépítés a Szőgyéni út keleti oldalán, 460 m², 1998-ban, értéke: 400 000,- Sk. Kivitelező: Agrostav Nové Zámky.
24. Szoborkomplexum felállítása, haranglábbal kiegészítve a temetőben, az exhumált német katonasírok megüresedett helyén. Kivitelező: Nagy János szobrászművész, Hetény. A szobor anyaga réz, tárgya vallásos témájú – Jézus keresztről véletlét ábrázolja, magassága 3,5 méter. A haranglábba egy 100

kg súlyú Fisz-2 hangú bronzharang lett beszerelve. Készítette: Jozef Tkadlec, Halenkov, Morvaország. Az egész létesítmény értéke 680 000,- Sk.

A nyolc év alatt végrehajtott beruházásos építkezések, javítások és egyéb hasonló tevékenység összege meghaladja a 30 millió koronát.

Az önkormányzat tevékenységének fontos mozzanata volt a község szimbólumainak (címerének és zászlójának) megalakítása. Tekintettel arra, hogy a történelme során többször elpusztult, elnéptelenedett falunak nem maradt fenn eredeti címere, sőt régi lakóinak népviselete sem, a címer és a faluzászló számára megfelelő szimbólumot kellett felkutatni, találni. Ez a képviselő-testület 1995. augusztus 31-i ülésén hozott határozat alapján az a gémeskút lett, amely körül a falu még a tatárjárás előtt kialakult, és amelyről a község eredeti nevét is kapta. Kőbölkút község címerterve a következő javaslat alapján lett elfogadva:

Osztott pajzs – az alsó részben úgynevezett pázsit (a zöld sáv és a pajzs 1/7 része), a pajzs fennmaradó része piros színű. Fő címermotívuma a gémeskút (a falu történelméből kiindulva). A gem és a kút színe ezüst. Grafikailag úgy vannak stilizálva, hogy olvashatóságuk, jelentésük egyértelmű legyen. A heraldika (címertan) szabályait figyelembe véve a kút vödre és a címer jobb felső részén található Nap egymáshoz képest átlósan vannak elhelyezve. A Nap motívuma a heraldika által szokásos módon került stilizálásra, a színe arany. A felhasznált színek jelentése:

Vörös szín: A szülőföldhöz való ragaszkodást, az önfeláldozást, a nagyvonalúságot és tetterekészséget jelenti.

Zöld szín: A remény, halhatatlanság, feltámadás, de a tavasz, a mezők gazdagságának hagyományos szimbóluma is.

A fémek jelentése:

Arany: A jótékony Napot, a fénysugarat, az örökkévalóságot szimbolizálja. Az arany a magasztosság, a fenség, a hit, erkölcs és erény kifejezése.

Ezüst: A bölcsesség, a tisztaság, az ártatlanság szimbóluma.

Köbölkút község lobogója:

A lobogó elkészítésének tervezete a címerben található színek és fémek által adott követelményekből indult ki. A lobogó méretei és alakja heraldikailag adott – a szélesség és hosszúság aránya 2:3. A hosszúság 1/3 részéig benyúlnak az ún. fecskefarkak (két fecskefarok a községre, egy pedig a városra utal).

A lobogó közepén zöld sáv (utalás a címer zöld pázsitjára), annak két oldalán pedig egy arany sáv (sárga) a jobb oldalon, illetve egy ezüst sáv (fehér) található, heraldikailag a bal oldalon.

A lobogón a fémek színes textilanyagokkal vannak helyettesítve: arany-sárga textil, ezüst-fehér textil. A lobogó két oldalán szélesebb vörös sávok találhatóak (utalás a címerpajzs fő, mennyiségileg legdominánsabb színére). A sávok függőlegesek, szélességük a következő arányban van: 4/12 - 1/12 - 2/12 - 1/12 - 4/12.

Köbölkút község díszzászlóját a komáromi Novák Ágota iparművész, a címert tölgyfából Smidt Róbert szögyéni szobrász és festőművész készítette, 1997 őszén. Megáldásuk, felszentelésük a köbölkúti templomban, ünnepélyes bemutatásuk a kultúrházban 1997. november 23-án történt, azon óhajjal, hogy ezek birtokában fejlődjön, viruljon tovább falunk, és éljen békében, boldogságban, jó egészségben minden lakója.

ÖSSZEFOGLALÓ

A *Szülőfalunk, Kőbölkút* című könyv áttekintést ad azon eseményekről, amelyek a faluban és környékén a kelták korától a harmadik évezredik történtek. Ezen a vidéken a lakosság már sok évszázadon át mezőgazdasági termeléssel foglalkozik, ez volt sokáig a község közgazdasági alapja. Mivel erre az időjárás alakulása, az éghajlat változásai állandóan nagy hatással voltak, ezért a társadalmi, politikai eseményeken kívül a könyv áttekintést ad a vidéken végbement fontosabb időjárás-változásokról, természeti csapásokról is, amelyek az emberek életére befolyást gyakoroltak.

Így a könyv első részében a falu és vidéke éghajlati változásai-
val, természeti adottságaival foglalkozik.

A történelmi, társadalmi, politikai fejlemények leírása a római kortól a XX. század utolsó évtizedéig ad áttekintést arról, ami a környéken az utolsó két évezredben történt. A honfoglalás, a török hódoltság, a kuruc korszak, a második világháború eseményeit tárgyaló részben nemcsak konkrétan a faluban történt események, hanem az ezekkel kapcsolatos folyamatok tágabb ismeretése is megtalálható. Ezekből ugyanis sok esetben következtetni lehet arra, hogy mi is történt valójában közvetlen környékünkön, illetve Kőbölkút községben. Ezt a könyv második része tartalmazza.

Életünknek mindig fontos része volt a vallási élet, a szellemi fejlődés, az oktatás és a kultúra helyzete, a sporttevékenység. Így ez a könyvből sem maradhatott ki.

A faluban tapasztalható gazdasági élet, ennek fejlődése, az e téren elért haladás, a közigazgatás és önkormányzat tevékenysé-

SÚHRN

Táto kniha, napísaná pod názvom „Szülőfalunk, Kőbölkút – Naša rodná dedina Kőbölkút” – dáva prehľad o udalostiach, ku ktorým tu došlo od doby Keltov až po tretie tisícročie. Na tomto vidieku sa obyvateľstvo už cez mnohé stáročia zaoberalo poľnohospodárskou výrobou, tá bola ekonomickým základom obce. Keďže priebeh počasia, zmena klimatických podmienok mali stále veľký vplyv na túto výrobu, kniha okrem popísania spoločenských, politických udalostí dáva prehľad aj o významnejších poveternostných zmenách, prírodných katastrofách a o ich dopade na život tu žijúcich ľudí.

Preto prvá časť knihy sa zaoberá zaujímavými udalosťami klimatických zmien a prírodnými podmienkami obce a okolia.

Popis historických, spoločenských a politických udalostí od doby Rimanov až do konca XX. storočia dáva prehľad o tom, čo sa tu udialo v priebehu posledných tisícročí. V rámci toho v niektorých častiach (pojednávajúcich o histórii príchodu Maďarov, tureckej nadvlády, kuruckej doby, o udalostiach II. svetovej vojny) sú popísané nielen konkrétne príbehy priamo z obce, ale aj udalosti zo širšieho pohľadu. Z nich totiž možno nepriamo posúdiť, čo sa odohrávalo na tomto vidieku a v obci Kőbölkút. Toto je obsahom druhej časti knihy.

Dôležitou súčasťou nášho života bol stav náboženstva, duševného rozvoja, vyučovania a kultúry, športová činnosť. Údaje o nich ani táto kniha nemôže postrádať.

Stav hospodárstva, jeho rozvoj, v tejto veci dosiahnutý pokrok, činnosť verejnej správy a samosprávy obce už pojednáva udalosti z tohoto storočia, z posledných desaťročí. Je pravdou, že tieto

ešte nemožno nazvať historickými udalosťami, lebo ich dnes žijúci ľudia poznajú aj bez toho, aby boli popísané. Ale postupom času súčasné veci sa stávajú príbehmi dávno minulými, preto predpokladám, že naši potomkovia náležite ocenia aj údaje z tohoto obdobia.

SSUMMARY

This book 'Our native place Kőbölkút' gives a survey about all the facts that happened in our community and its vicinity from the age of the Celts to the start of the third millennium. In this country the inhabitants have been employed in the agriculture during centuries, this was the only economic source of the community for a long time. The changes of meteorological conditions had a great importance, therefore beside the social and politic events the book gives a survey about changes in weather conditions and natural calamities.

So in the first part of the book one can read about the changes of the community and its environs, and its natural conditions.

The description of historical, social and political conditions from the Roman age till the last decade of the 20th century gives a survey about what has happened in our country in the last two millenniums. Their most important events were the Conquest of the Country – (ninth century), the time of occupation by the Turcs, the Independence War of Ferenc Rákóczi II in the eighteenth century, and the First and Second World War – these are all commented in this book. Parts about the First and Second World War do not contain facts only about the village. There are details about the events happened close to Kőbölkút. There fore in many cases it is possible to conclude, what really happened in our nearest vinity and in the community of Kőbölkút. This is the content of the second part.

An important part of our life was always the religious life, the spiritual development and culture; the sport activities could not been neglected in this book as well.

The economical life considered in the community, its development, the gained progress, the survey of the local government and public services collect the events of the last decade and last century. We can not name it a history, because the man of today knows well the events of the past. But the present is changing to past as well and perhaps the future is able to estimate and gain its knowledge.

ZUSAMMENFASSUNG

Dieses Buch: „Unser Heimatsort Kőbölkút“ gibt ihnen eine Übersicht von den Geschehnissen, zu denen es in der Ortschaft und deren Umgebung seit der Zeit der Kelten bis zum Anbruch des dritten Jahrtausend kam. In diesem Gebiet befasst sich die Bevölkerung seit langen Jahrhunderten mit der Landwirtschaft, dies war durch lange Zeit die ökonomische Grundlage der Gemeinde. Da die meteorologischen Veränderungen auf dies grossen Einfluss hatten, darum bietet – ausser den politischen Ereignissen – diese Übersicht einen guten Einblick in die klimatischen Verhältnisse des Gebietes. Auch von Naturkatastrophen, welche das Leben der Menschen beeinflusste.

So befasst sich das Buch in seinem ersten Teile mit den klimatischen und Naturverhältnisse der Ortschaft und deren Umgebung.

Die Beschreibung historischer, sozialer und politischer Entwicklungen von dem Zeitalter der Römer bis zum letzten Jahrzehnt des XX. Jahrhundert, gibt eine Übersicht von den Geschehnissen in den letzten zwei Jahrtausenden, in deren es zur Landeseroberung, zur Besetzung durch die Türken, zum Freiheitskrieg des Fürsten Ferenc Rákóczi II., und zum 1. und 2. Weltkrieg kam, Ereignisse die unser Buch ausführlich kommentiert. Aus diesen Ereignissen der Gemeinde Kőbölkút kann man auch auf die Ereignisse unserer Umgebung folgern; dies behandelt der zweite Teil dieses Buches.

Einen wichtigen Teil unseres Lebens bedeuteten die Fragen der Religion, die geistige Entwicklung des Erziehungswesen und der

Kultur, die Beteiligung am Sportleben. Dies konnte in diesem Werk nicht unberührt bleiben.

Das wirtschaftliche Leben in unserer Gemeinde, dessen Entwicklung, der in dieser Hinsicht erreichte Fortschritt, die Übersicht der Rechts- und Selbstverwaltung, enthalten schon die Ereignisse der letzten Jahrzehnte. Ja, man kann diese noch nicht als Geschichte benennen, weil die heute lebenden Menschen dies auch ohne deren Beschreibung wohl kennen. Aber mit der Zeit verwandelt sich die Gegenwart zu Vergangenheit, und vielleicht wird das zukünftige Zeitalter es für Wert halten, sich damit bekannt machen.

Országos Széchényi Könyvtár

توطئة

يقدم هذا الكتاب الذي يحمل عنوان كوبولوت: بلدتنا الاصلية ، عرضا للاحداث التي جرت فيها منذ فترة " الكلت " وعبر ثلاثة قرون ، ففي هذه المنطقة اهتمت الغالبية من السكان بالانتاج الزراعي ، لاذ الزراعة شكلت العماد الاقتصادي الاساسي للمنطقة وما لاشك فيه بان طبيعة الطقس والتغيرات المناخية قد اثرت بشكل كبير على هذا القطاع .

ان الكتاب يتطرق ايضا الى الاحداث السياسية والاجتماعية التي عاشتها منطقتنا ، ويرصد ايضا التغيرات المناخية والكوارث الطبيعية وتأثيرها على حياة السكان هنا ولهذا تم تخصيص الجزء الاول من الكتاب للحديث عن الظروف الطبيعية للبلدة والمناطق المجاورة وللتغيرات المناخية التي جرت فيها .

ومن الموء كد بان عرض الاحداث السياسية والتاريخية والاجتماعية التي جرت منذ الحقبة الرومانية الى نهاية القرن العشرين يعتبر تسجيلا توثيقيا لما جرى في منطقتنا خلال القرون الماضية وفي هذا الاطار تم التطرق الى تاريخ دخول المجرين الى المنطقة وفتنة الحكم العثماني واحداث الحرب العالمية الثانية ، وبالطبع ا يتم التطرق فقط الى ما جرى من احداث مباشرة في بلدتنا وانما تم تناولها من خلال نظرة شمولية اوسع ، ويمكن استنادا الى هذه المعلومات التعرف بشكل غير مباشر الى ما جرى في هذه المنطقة وفي بلدة " كوبولكوت من احداث وتطورات الامر الذي يتضمنه الجزء الثاني من الكتاب.

وبالنظر لكون قضايا الدين والتطور الروحي والتعليم والثقافة والنشاط الرياضي تشكل جزءا من حياتنا فلم يكن بالامكان اهمال هذه الجوانب في كتابنا ايضا .

ان الوضع الاقتصادي الحالي، والتطور الذي تم قطعه في هذا المجال والنشاط الاداري العام وتسيير امور البلدة بشكل ذاتي هو ايضا موضع متابعة من خلال التطرق لاحداث هذا القرن واحداث السنوات العشر الماضية .

ومن الموء كد بان هذه الاحداث لا يمكن وصفها بالاحداث التاريخية لان الناس يعرفونها الان ودون ان تكون مكتوبة غير انه بمضي الوقت فان الاحداث الحالية ستصبح ماضيا دفينا ولهذا نعقد بان احفادنا سيقدرون سيقادرون المعلومات الواردة عن هذه الفترة ايضا التقدير الذي تستحقه .

IRODALOM

BÁRCZY JÁNOS

1981 *Zuhanóugrás*. Tények és tanúk. Magvető Könyvkiadó, Budapest.

BÁRDOS ISTVÁN SZERK.

1988 *Esztergom évlapjai – Annales Strigonienses*. Balassa Bálint Társaság, Esztergom.

BERTALAN VINCE

1916 *Stampay János*. Katholikus Kántor Kiadóhivatal, Eger.

BÉL MÁTYÁS

Notitia Comitatus Strigoniensis. Kézirat.

BLASKOVICS JÓZSEF

1993 *Az Ujvári Ejálet török adóösszeírásai*. Magyar Ifjúság Érdekeit Védő Szövetség, Pozsony.

BOROVSKY SAMU

1908 *Magyarország vármegyéi és városai. Esztergom vármegye*.

DUDICH A. – STOLLMAN A.

Drobné zemné cicavce a parazitické článkonožce mikromamáli Gbeleckých močiarov. Zborník prác V. Západoslovenského tábora ochrancov prírody – Kamenín, p. 79–83.

GEDAI S.–IFJ. KOVÁCS F.

1990 *Köbölkút község története*. Csemadok, Köbölkút.

GEMERAN D.

Ekologické a hydrologické pomery a optimalizácia vodného režimu NPR Parížske močiare. Hydromedia, Bratislava.

GYURIKOVITS GY.

1839 *Köbölkúti tórol, rajta létezett úszó szigetekről és annak lebocsátásáról*. Mindenés Gyűjtemény, Komárom, 11:40–49.

HAICZL KÁLMÁN

1896 *Kakath – Dsigerdelem – Csekerdén – Párkány. Esztergom vármegye östörténete*.

HEJNÝ S.

1960 *Ökologische Charakteristik der Wasser und Sumpfpflanzen in der Slowakischen Tiefebene*. Bratislava.

HORA J.—KAŇUCH P. A KOL.

1992 *Významná ptáci území v Evropě*. Československá sekce ICBP, Praha.

HRUŠOVSKÝ F.

1942 *Slovenské dejiny*. Matica slovenská, Turčiansky Svätý Martin.

KLOBEC B.—ČAPEK M.

1993 *Doterajšie výsledky výskumu avifauny Parížskych močiarov*. Zprávy MOS, 51:55–69.

KOLLEKTÍV

1991 *In memoriam*. Helyi népszavazás Kőbölkút község eredeti történelmi nevének visszaállításáról. Csemadok.

KOLEKTÍV

Pamätná kniha železničnej stanice Kőbölkút.

KOLEKTÍV

1990 *Přehľad o hospodárení JRD v okrese Nové Zámky*. OPS Nové Zámky.

KOLEKTÍV

Krónika slovenskej školy v Kőbölkúte – v Gbelciach 1929–1997.

KOLEKTÍV

1967 *Súpis pämiatok na Slovensku I.*, Bratislava.

KOVÁCS FERENC

1992 *Diákok a viharban*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.

KOVÁCS FERENC

1965 *Diplomová práca*. Vysoká škola poľnohospodárska, Nitra.

KOVÁCS LÁSZLÓ—SIMON ATTILA

1997 *A magyar nép története*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely.

KUX Z.—RANDÍK A.

1961 *Príspevek k poznání ornitofauny jihoslovenských bažín u Gbelců, Čalova a Gabčíkova*. Acta Musei Moraviae, 46: 203–234.

MRAVÍK J.

Krónika obce Kőbölkút.

PAVÚKOVÁ—NĚMEJCOVÁ V.

1984 *Praveké osídlenie okolia obce Svodín*. Polygrafia, Tmava.

REMŠÍK A.

1992 *Možnosti získania geotermálnych vôd na lokalite Gbelce*. Geologický ústav D. Štúra, Bratislava.

RANDÍK A.

1962 *K ochrane Gbeleckých močiarov. Ochrana prírody, Praha, 17:8.*

RÉTHLY ANTAL

1962 *Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1700-ig.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

RÉTHLY ANTAL

1970 *Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1701-től 1800-ig.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

RIMAY JÁNOS

1956 *Magyar költők XVII. század, 1569–1631.* Magvető Könyvkiadó, Budapest.

SZIKLAY J.–BOROVSZKY S.

1898 *Magyarország vármegyéi és városai, Nyitra vármegye.* Apolló Irodalmi Társaság, Budapest.

VILLÁNYI SZANISZLÓ

1891 *Néhány lap Esztergom város és megye múltjából.* Laiszky János könyvnyomdája, Esztergom.

VISITACIONES CANONICAE – ESZTERGOMI VIZITÁCIÓK

Hercegprímási levéltár, Esztergom, 41. kötet, 77. oldal, Liber 198–203, 199. oldal.

TARTALOM

HAZÁM ·5·

Előszó ·7·

I. A FALU FEKVÉSE, KELETKEZÉSE ÉS TERMÉSZETI ADOTTSÁGAI

A. Az őskor és a környék ·9·

B. Földtani viszonyok ·11·

C. Időjárási események és elemi csapások ·12·

D. Kőbölkút éghajlati viszonyai a XX. században ·18·

E. A kőbölkúti mocsárvilág ·23·

F. A falu határtérképe ·31·

G. Kőbölkút nagyközség birtokrészleteinek kimutatása – 1890 ·32·

II. TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS

A. Az első évezred eseményei ·35·

B. Az első írásos feljegyzések falunkról ·40·

C. A török félhold árnyékában ·45·

D. A Rákóczi-szabadságharc. A 18–19. század eseményei ·58·

E. Az 1848-as szabadságharctól az I. világháborúig ·67·

F. A Tanácsköztársaságtól a népi demokráciáig ·71·

III. TÁRSADALMI ÉLET ÉS TEVÉKENYSÉG

A. Vallási élet a faluban ·89·

B. Iskoláink ·96·

C. A falu kulturális élete ·109·

D. A sportegyesület ·113·

IV. GAZDASÁGI ÉLET ÉS HALADÁS

- A. A köbölküti téglagyár •117•
- B. A gabonátároló vállalat •119•
- C. Az útépitő üzem •121•
- D. A háztartási eszközök nagyraktára •122•
- E. A gép- és traktorállomás •123•
- F. A mezőgazdasági szövetkezet •125•
- G. A borkombinát •133•

V. KÖZIGAZGATÁS ÉS ÖNKORMÁNYZAT

- A. Közigazgatás az 1919–1990-es években •137•
- B. Az első műszaki létesítmények •144•
- C. Népszámlálás 1970–1990 •146•
- D. A községi önkormányzat és első eredményei •148•

ÖSSZEFOGLALÓ •157•

SÜHRN •159•

SUMMARY •161•

ZUSAMMENFASSUNG •163•

MUHTAWAJAT •165•

IRODALOM •166•

KÉPMELLÉKLET •173•

Köbölkút látképe, 1994

A római katolikus templom, 1994

A római katolikus templom, 1994

1993. november 16.

*A község több száz lakosának részvételével
Piri József plébános felszentelte a falu névadó kútját*

1991. november 14.

Jozef Tkadlec harangöntőmester irányításával a párkányi papírgyár daruja felemeli a templomtoronyba az új, 650 kg tömegű nagyharangot

*Stampay János
iskolaigazgató-tanító
és kántor sírhelye a
kőbölkúti temetőben.
Élt 96 évet*

*Báthy Dénesné Mancó néni, aki Kőbölkúton 21 évig tanított az alapiskola
első osztályában, a budapesti nyugdíjasotthonban századik születésnapján
maga mondja az ünnepi beszédet*

*A második világháborúban
elesett német katonák tömegsírja
a kőbölkúti temetőben.
Renbe hozva: 1991-ben.
Meggzűnt: 1997-ben.*

A köbölkúti vasúti gyalogos felüljáró 29 méter hosszú acél áthidalásának elhelyezése. Kivitelező: Agrostav Nové Zámky, 1993. október

A vasúti felüljáró befejezés után

A kőbölküti vasútállomás, 1995

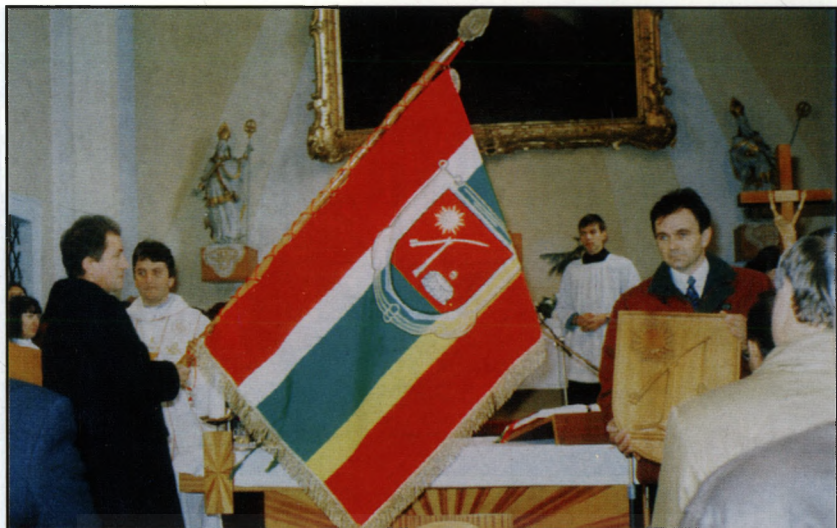
A községi ARDEA Üdülőközpont, 1995

1996. június 23 – az új szabadtéri színpad megnyitása, a Csemadok Érsekújvári Területi Választmánya, helyi szervezete, Kőbölkút község önkormányzata és a Magyarok Világszövetsége közös szervezésében megvalósult körzeti Millecentenáriumi ünnepélyel

1996. június 23 – a kőbölkúti asszonykórus fellépése a Millecentenáriumi ünnepélyen

*1997. november 23 – Honismereti nap.
A község szimbólumainak – zászlójának és címerének – megáldása a római
katolikus templomban*

*1997. november 23 – Honismereti nap.
A faluzászló és -címer bemutatása a kultúrházban*

Az 1964-ben felépült új alapiskola

1997. november 23 – a templom előtt, felszentelésének 250. évfordulóján egy díszfa – atlanti cédrus – lett kiültetve. Tövéhez az első lapát földet Kovács Ferenc polgármester, Csomor Gyula plébános és Juraj Švec parlamenti képviselő helyezték el

1997. november 23 –
Honismereti nap.

*A köbölkúti szlovák és magyar tanítási nyelvű alapiskolák diákjainak
fellépése a felújított kultúrházban*

A KÖBÖLKÚTI MOCSÁRVILÁG NÉHÁNY VÉDETT MADARA

Nádrigó (*Acrocephalus arundinaceus*)

Nádi tücsökmadár (*Locustella biarmicus*)

Barkóscinege (*Panurus biarmicus*)

Barna rétihéja (*Circus aeruginosus*)

*A köbölkúti mocsár –
1966-tól Állami Természetvédelmi Terület*

A 13,8 millió liter bor tárolására alkalmas köbölkúti borászati üzem

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Kovács Ferenc

**Szülőfalunk
KÖBÖLKÚT**

A keltáktól a 3. évezredig

Első kiadás

Felelős kiadó: Hodossy Gyula, Kovács Ferenc

Felelős szerkesztő: Kulcsár Ferenc

Borító: Hodosy Géza

Nyomdai előkészítés: Lilium Aurum – Mészáros Angelika

Nyomta: AZ PRINT, Érsekújvár

Kiadta: Lilium Aurum

Dunaszerdahely–Dunajská Streda 1998

ISBN 80-8062-005-9

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ISBN 80-8062-005-9

9 788080 620059